

A populizmus politikai gazdaságtana*

Sergei Guriev[†] Elias

Papaioannou[‡] November 18, 2020

Absztrakt

Összefoglaljuk a populizmus közelmúltbeli felemelkedésével kapcsolatos szakirodalmat. Először is, megvitatjuk a definíciókat és leíró bizonyítékokat mutatunk be a populisták támogatottságának közelmúltbeli növekedéséről. Másodszor, áttekintjük a populista rendszerek történelmi fejlődését a 19. század vége óta. Harmadszor, megvitatjuk a határokon átnyúló kereskedelemmel és az automatizálással kapcsolatos világgazdasági tényezők szerepét. Negyedszer áttekintjük a 2008-2009-es globális pénzügyi válság és az azt követő megszorítások szerepéről szóló tanulmányokat, összekapcsoljuk őket a nagy gazdasági világválsággal foglalkozó történelmi munkákkal, és megvitatjuk a valószínű mechanizmusokat. Ötödször az identitáspolitikával, a bizalommal és a kulturális visszahatással kapcsolatos tanulmányokat tárgyaljuk. Hatodszor a bevándorlás növekedésének és a közelmúltbeli menekültválságnak a gazdasági és kulturális következményeit tárgyaljuk. A bevándorlással kapcsolatos elképzelések és a valóság közötti szakadékot is megvitatjuk. Hetedszer áttekintjük az internet és a közösségi média hatásáról szóló tanulmányokat. Nyolcadszor, megvitatjuk a populizmus közelmúltbeli térnyerésének következményeivel foglalkozó szakirodalmat. Végezetül felvázoljuk a további kutatások lehetőségeit.

* Ezt az áttekintést barátunk, mentorunk és munkatársunk, Alberto Alesina emlékének ajánljuk, akinek úttörő munkássága hozzájárult a politikai gazdaságtan modern területének megalapozásához: Alberto visszajelzéseket és észrevételeket adott ehhez a projekthez, és új utak felfedezésére sarkallt bennünket. Köszönjük a szerkesztő Steven Durlaufnak és négy névtelen bírálónak a hasznos észrevételeket és javaslatokat. Köszönjük továbbá Bruno Caprettini, Ben Enke, Spyros Kosmidis, Kostas Matakos, Stelios Michalopoulos, Moises Naim, Thorsten Persson, Andrei Shleifer és Jeff Frieden hasznos megjegyzéseit és javaslatait. Köszönjük továbbá az NBER2020 Nyári Intézet, a Globális Munkaügyi Szervezet webináriumának, az MIT (IAP), a Harvard és a UBS-Zürich résztvevőinek a javaslatokat. Maxim Chupilkin, Nicolo Dalvit és Kuljeetsinh Nimbalkar kiváló kutatási segítséget nyújtott. A dokumentum nagyrészt a COVID-19 válság előtt íródott. A terjedelmi korlátok miatt a populizmus és a COVID-19 közötti kapcsolatról szóló újonnan megjelenő szakirodalomról csak nagyon röviden számolunk be. Minden hiba a mi hibánk.

[†]Sciences Po, Párizs, és a CEPR. Közgazdasági Tanszék, Sciences Po, 28 rue des Saints Peres, Párizs Franciaország 75007., E-mail: sergei.guriev@sciencespo.fr. Weboldal: <https://sites.google.com/site/sguriev/>

[‡]London Business School és CEPR London Business School, Economics Department, Regent's Park, London, NW1 4SA, Egyesült Királyság. E-mail: eliasp@london.edu. Weboldal: <https://sites.google.com/site/papaioannouelias/>

1 Bevezetés

A populizmus kísértete kísérti a Nyugatot.¹ Néhány évvel ezelőtt a populizmust leginkább latin-amerikai jelenségnek tekintették (Dornbusch és Edwards, 1991). Napjainkban a populizmus globálisan terjed, elérve olyan, korábban immunisnak tartott országokat, mint Németország és Svédország. Sokan úgy érvelnek, hogy a tekintélyelvű populizmus hulláma egzisztenciális fenyegetést jelent a liberális világrendre, a demokráciára, a nyitott piacokra, a kisebbségek védelmére, a polgári szabadságjogokra és az alkotmányos fékek és ellensúlyok rendszerére. Még ha nem is fogadjuk el ezt a szélsőséges nézetet, a rendszer alapjain nyilvánvaló repedések vannak. A Brexit óta az Európai Unió egy tagot veszített, miközben egyre több európai nézi szkeptikusan az Uniót.² A választók megkérdőjelezik a globalizáció érdemeit, a protekcionizmus erősödik, és egyre gyakoribbak a szakértők és a mainstream média elleni támadások. A bevándorlók és kisebbségek elleni, gyakran populisták által szított gyűlölet-bűncselekmények is egyre nőnek.

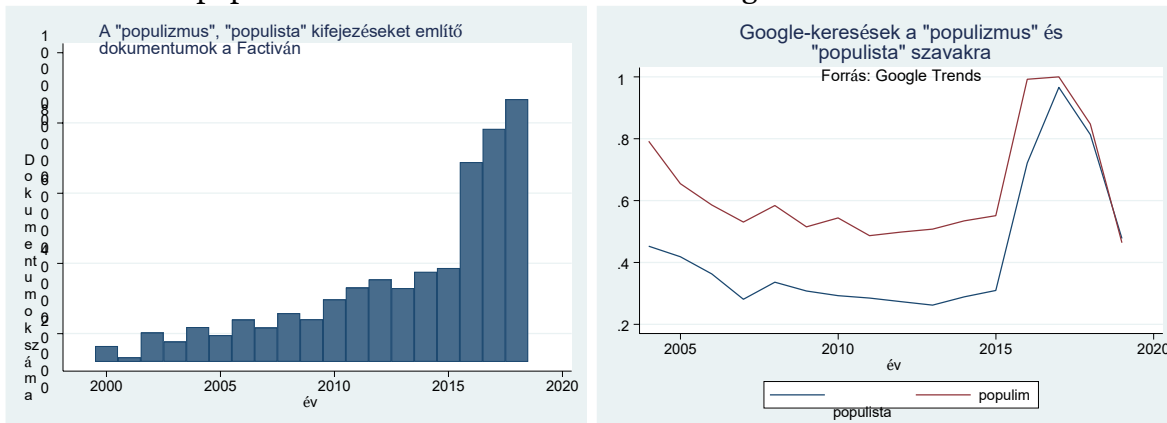
Első pillantásra ezek a minták szembetűnőnek tűnnek, tekintettel a II. világháború és a berlini fal leomlása utáni, történelmileg példátlan jólét és biztonság szintjére (lásd Rosling, Rosling, Rosling Rönnlund és 2018, Pinker, 2018). Másfelől aggasztóak, mivel egyidejűleg az országokon belüli egyenlőtlenségek növekedésével (Atkinson, Piketty és Saez, 2011), a társadalmi mobilitás stagnálásával (Chetty *et al.*, 2017), az alapvető demokratikus intézményekbe vetett bizalom csökkenésével (Mounk, 2018) és a politikai polarizációval (Klein, 2020).

A populizmus felemelkedése világszerte gyors és összehangolt volt. Fellendülése a globális gazdasági válsággal vált nyilvánvalóvá. 2010-ben az Egyesült Államokban (USA) a Tea Party mozgalom felemelkedését jelentette. Ugyanebben az évben Magyarországon Orbán Viktor került hatalomra, aki az *illiberális demokrácia* paradigmáját képviselte. A populista pártok vonzereje azóta csak nőtt. A populisták 2014, jól szerepeltek az európai parlamenti választásokon, és megszerezték az első helyet Franciaországban (Nemzeti Front) és az Egyesült Királyságban (Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja, UKIP). 2015 elején Görögországban a radikális baloldali párt, a SYRIZA és a nacionalista, összeesküvés-elméleteket hangoztató szélsőjobboldali párt, a Független Görögök furcsa koalíciója került hatalomra. Agresszív intézmény- és médiaellenes retorikát alkalmazva,

¹A híres Marx- és Engels-idézetet valószínűleg először Ionescu és Gellner (1969, 1. o.) fogalmazta át a populizmusról szóló tanulmány nyitómondataként. Újabbban 2016, 1. fejezet) és Algan et al. (2017) is használta.

²Lásd például a 30 értelmiségi által aláírt, az EU vezetőinek címzett levelet, amely a populizmus által az Európai Unióra jelentett egzisztenciális fenyegetésről szól. Az aláírók között van Milan Kundera, Orhan Pamuk, Salman Rushdie, Mario Vargas Llosa és Bernard-Henri Lévy ("Európa a szemünk előtt esik szét", 2019. január 21.).

1. ábra: A populizmus említése a hírekben és a Google-keresésekben az idő múlásával

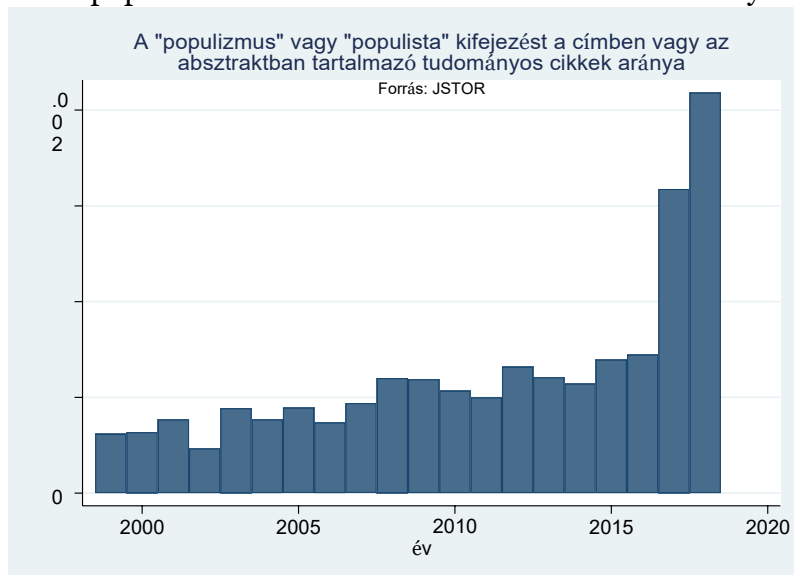

Megjegyzés: A Google-keresések relatívak, és a "populizmus" 2017-es arányára vannak normalizálva. Csak az angol nyelvű keresésekre vonatkozó globális adatokat használjuk.

a koalíció azzal fenyegetőzött, hogy kivezeti az országot az euróövezetből. 2015-ben a lengyel Jog és Igazságosság párt került hatalomra, és ezzel az igazságszolgáltatás, a média és a kisebbségek elleni támadások időszaka vette kezdetét. 2016-ban a populizmus elérte a csúcspontját a Brexit és Donald Trump megválasztása az Egyesült Államokban. Még azokban az országokban is, ahol a populistáknak nem sikerült átvenniük a hatalmat, jelentősen növelték támogatottságukat. 2017-ben a Nemzeti Front vezetője, Marine Le Pen bejutott a francia elnökválasztás második fordulójába, a szélsőjobboldali Alternatíva Németországért (AfD) párt pedig először nyert mandátumot a német Bundestagban. Olaszország következett; 2018-ban a jobboldali Lega Nord (Északi Liga), amely korábban Olaszország északi régióinak elszakadását szorgalmazta, koalíciót kötött a Movimento 5 Stelle (M5S, Öt Csillag Mozgalom) nevű másik populista párttal. Bár egyes populista vezetők rosszul kezelték a folyamatban lévő koronavírus-járványt, nem világos, hogy ez a kudarc csökkenti-e vonzerejüket. Bár Donald Trump elvesztette a 2020-as amerikai elnökválasztást, nagyjából 47%-ot szerzett, abszolút értékben több szavazatot kapott, mint a 2016

A feltörekvő piacok követték a példát. Hugo Chávez és Nicola's Maduro venezuelai, Rafael Correa ecuadori és Evo Morales bolíviai hagyományos baloldali populista mozgalmak mellett, amelyek mind az egyenlőtlenségre és az újraelosztásra összpontosítottak, az autoriter szélsőjobboldali populizmus is fellendült, amelyet Jair Bolsonaro Brazíliában és Rodrigo Duterte a Fülöp-szigeteken képvisel. Az olyan vezetők, mint Recep Tayyip Erdogan Törökországban és Narendra Modi Indiában egyre inkább a nacionalizmusra támaszkodnak, támadják a vallási és etnikai kisebbségeket, és felforgatják és/vagy megkerülik az alkotmányos fékek és ellensúlyok rendszerét.

2. ábra: A populizmus említése az idő múlásával a tudományos kutatásokban

Az 1. ábra a populizmusnak mint témának a hírmédiában való megjelenését szemlélteti. Folyamatos növekedés tapasztalható 2000-től 2015-ig; 2016-ban a dokumentumok száma megduplázódik; majd a növekedés (bár lassabban) folytatódik. A Google Trends némileg hasonló görbét mutat, 2016-ban tetőzik (lásd az 1. ábra jobb oldali paneljét). 2018-ban és 2019-ben az érdeklődés visszatér a 2016 előtti szintre, valószínűleg azért, mert mostanra az emberek már tisztábban látják a kérdést.

2016 előtt a tudósok viszonylag kevés figyelmet fordítottak a populizmusra. A populizmus terjedésével a kutatás nagy sebességre kapcsol (2. ábra). A közgazdaságtan, a politikatudomány és a szociológia számos kutatója különböző megközelítéseket alkalmazva igyekszik azonosítani a populizmus korrelációit, eredetét és következményeit. Eközben a témával foglalkozó, nagyközönségnek szóló könyvek is megszáporodtak (pl. Judis, 2016; M 2016; Mudde és Rovira Kaltwasser, 2017; Eichengreen, 2018; Eatwell és Goodwin, 2018; Norris és Inglehart, 2019; De Vries és Hobolt, 2020.³

Tekintettel a közelmúltban megnövekedett kutatási hullámra és a nyilvánosság növekvő érdeklődésére, úgy gondoljuk, hogy itt az ideje összefoglalni a legfontosabb megállapításokat. Áttekintésünk középpontjában négy kérdéscsoport áll:

1. Mi a populizmus? Melyek a legfontosabb jellemzői? Hogyan lehet számszerűsíteni a ~~hírt~~ **hírt**?

³Emellett Acemoglu és Robinson (2019), valamint Levitsky és Ziblatt (2018) általánosságban tárgyalja az intézményi és kulturális jellemzők szerepét a szabadság, a demokrácia és a fejlődés fenntartásában.

2. Melyek a közelmúltbeli (és korábbi) emelkedés fő mozgatórugói? Ezek főként gazdasági vagy kulturális jellegűek? Vagy a gazdasági és kulturális tényezők közötti kölcsönhatás a fontos? Különösen,

- (a) Milyen szerepet játszanak az ipari hanyatlással kapcsolatos világi trendek, mint például a kereskedelem globalizációja és az automatizálás?
- (b) A populizmus a közelmúltbeli (2008-2009-es) globális pénzügyi és gazdasági válság utóda? És mi a szerepe a megszorításoknak, amelyeket számos ország röviddel a válság után vezetett be?
- (c) Van kulturális visszahatás? Hogyan függ össze a társadalmi tőke, az identitás és az erkölcs?
- (d) Mi a bevándorlás szerepe?
- (e) Hozzájárult-e az internet és a közösségi médiaplatformok elterjedése a populizmus térnyeréséhez?

3. Milyen hatással van a populizmus a növekedésre, az egyenlőtlenségre, az intézményekre és a hitekre? Mit tesznek a populisták, ha már hatalmon vannak? Tartják-e magukat az ígéreteikhez, vagy megfordulnak?

4. Ha a populizmus közelmúltbeli térnyerése probléma, mit tehetnek ellene a társadalmak?

Két fenntartás szükséges. Először is, a kutatások mennyisége és minősége nem egyenletes a fenti kérdésekben; például empirikus munkák tucatjai vizsgálják a kereskedelem és a 2009válság szerepét 2008, de eddig kevés foglalkozik a megszorításokkal vagy a jóléti állam politikáival. Hasonlóképpen, a legújabb kutatások többsége empirikus; a populizmus közelmúltbeli felemelkedésével kapcsolatos elméleti kutatások korlátozottak. A konkrét szakpolitikai megoldások hatékonyságáról gyakorlatilag nincs empirikus kutatás. Másodszor, az ok-okozati összefüggések azonosítása érdekében a legújabb empirikus tanulmányok többsége a populizmus egyetlen mozgatórugójára összpontosít. A valóságban a különböző mozgatórugók valószínűleg kölcsönhatásban vannak egymással; például a kulturális tényezőket aktiválhatják a gazdasági sokkok.

Felmérésünk a populizmus definícióinak és alapvető jellemzőinek megvitatásával kezdődik (2. szakasz). A szakasz áttekintést nyújt a populizmus történetéről és közelmúltbeli újjáéledéséről. A 4. szakaszban áttekintjük a szekuláris gazdasági trendek szerepére vonatkozó bizonyítékokat, a határokon átnyúló kereskedelemre és a technológiai fejlődésre összpontosítva. Az 5. szakasz a globális pénzügyi válság és a megszorítások szerepéről szóló tanulmányoknak szenteli magát. A szakaszban 6. áttekintjük a kulturális

visszahatás és identitáspolitikai; az empirikus munkák mellett a kialakulóban lévő elméleti szakirodalmat is tárgyaljuk. A 7. szakaszban a bevándorlás és a közelmúltbeli menekültválság szerepét tárgyaljuk. A 8. szakaszban áttekintjük az internet és a közösségi média szerepéről szóló tanulmányokat. A 9. szakasz a populisták hatalomra kerülésének hatásával kapcsolatos bizonyítékokat és a populizmus közelmúltbeli felemelkedésének egyéb következményeit vizsgálja; röviden kitérünk a populizmus felemelkedése és a COVID-19-re adott válaszok közötti kapcsolatról szóló, gyorsan növekvő szakirodalomra. A 10. szakaszban következtetéseket vonunk le, és felvázoljuk a további kutatások lehetőségeit.

2 A populizmus definíciói és fő jellemzői

A populizmust nem könnyű meghatározni; évjáratokban jelentkezik és folyamatosan fejlődik. A populisták közé különböző személyiségek tartoznak (pl. Erdogan, Duterte, Trump, Chávez), akik különböző ideológiákat vallanak (radikális baloldali és szélsőjobboldali; egyházbarát, mint a lengyel Jog és Igazságosság Pártja, és egyházellenes, mint a holland Szabadság Pártja). A populisták gyakran állítják, hogy nem populisták, ami tovább bonyolítja a kategorizálást.

A nyilvános vitákban gyakran feltételezik, hogy egyértelmű, kik a populisták; Eichengreen (2018) ezt a nézetet az amerikai legfelsőbb bíróság bírójának, Potter Stewart pornográfia definíciójának átfogalmazásával írja le: "*Felismerem, ha látom*". A populizmus közelmúltbeli térnyerésének számszerűsítéséhez és elemzéséhez azonban egy operatív definíciót kell alkalmaznunk, mivel mindig fennáll a kísértés, hogy a populista címkét "mindenkire használjuk, akit nem szeretünk".

2.1 Fogalom meghatározások

A legalacsonyabb közös nevező A populizmus általunk preferált definíciója a Cas Mudde által bevezetett definíció. Mudde (2004, 2007), valamint Mudde és Rovira Kaltwasser (2017) a populizmust "*vékonyközpontú ideológiaként*" határozza meg, amely a társadalmat végső soron két homogén, antagonistista csoportra osztottnak tekinti: "*a tiszta nép*" és "*a korrumpált elit*". Ennek a meghatározásnak több következménye is van. Először is, nem von maga után semmilyen társadalmi-ökológiai prioritást. A populizmus a tiszta nép erkölcsi fölényéről szól az elittel szemben, és ezért a nép erkölcsi jogáról a kormányzásra. A "*vékonyközpontúság*" azt jelenti, hogy a populisták céljai heterogének. Ezt az érvet kiterjesztve a populizmus nem ideológia, hanem társadalomelmélet (Bonikowski *et al.*, 2019). Másodszor, a két csoport homogenitása nem hagy teret a pluralizmusnak, a kisebbségek védelmének vagy a vélemények sokszínűségének. Harmadszor, az *elitellenes* aspektus azt jelenti, hogy a populisták megkerülhetik vagy elnyomhatják az ellenőrzéseket

és ellensúlyokat - mivel ők

a korrupció elit eszközeinek tekintik. Bár Mudde definíciója nem utal kifejezetten antidemokratikus vagy nativista aspektusokra, azt sugallja, hogy a populizmus összeegyeztethetetlen a liberális demokráciával.

Plusz identitás A populizmus más definíciói további jellemzőkkel bővülnek - így a Mudde-féle definíció sajátos eseteivé válnak. (2016) egyetért az elit- és pluralizmus-ellenes aspektusokkal, de hozzáteszi az *identitáspolitikát*, mivel a populistáknak meg kell határozniuk, hogy kik az "igazi" emberek. Az identitás sokféle formát ölthet: faj, etnikum, vallás; kiterjesztheti az állampolgári nemzetre is.

Plusz autoritarianizmus Eichengreen (2018) definíciója osztja az elitellenes és a nativista (azaz identitás) szempontokat, kiegészítve a *tekintélyelvűséggel*, mivel a populizmus együtt jár a végrehajtó hatalom ellenőrzésének és egyensúlyának gyengülésével, a kisebbségek elleni támadásokkal és az erőszakkal. Definíciója közel áll Norris és Inglehart (2019) definíciójához, akik a tekintélyelvű-populizmust "*olyan filozófiaként és kormányzási stílusként határozzák meg, amely két eszmecsoportot vegyít:*

1. *A populisták jellemzően olyan retorikai nyelvet és kormányzási stílust alkalmaznak, amely megkérdőjelezi az intézményesült elitek tekintélyét. A legitimitás e nézet szerint a népszuverenitásból és a vox populiból fakad, felülírja a kisebbségi jogokat, az alkotmányos fékek és ellensúlyok rendszerét és a választott képviselők döntéshozatalát.*
2. *Az autoriter pártok és vezetők olyan politikai álláspontokat képviselnek, amelyek a kívülállók fenyegetéseivel szemben kemény biztonság, a kozmopolitizmus helyett az idegengyűlölő nacionalizmus, a hagyományos erkölcsi normákhoz való szigorú ragaszkodás és a multikulturalizmus iránti intolerancia értékeit támogatják. Ez az orientáció a törzsi konformitás, a kollektív biztonság és a csoportot védő zászlóvivők iránti lojalitás értékeit helyezi előtérbe."*

Gazdasági populizmus Ezek a definíciók jelentősen eltérnek attól, amit a közgazdaságtanban a közelmúltig használtak. Dornbusch és Edwards (1991) megfogalmazása szerint a populizmus "*a közgazdaságtan olyan megközelítése, amely a növekedést és a jövedelem újraelosztását hangsúlyozza, és háttérbe szorítja az infláció és a hiányfinanszírozás kockázatait, a külső korlátokat és a gazdasági szereplők agresszív nem piaci politikára adott reakcióját*". Ez a meghatározás jól jellemzi az újraelosztást támogató latin-amerikai populista mozgalmakat, amelyek Juan Peronig (Argentína) és Getulio Vargasig (Brazília) nyúlnak vissza. Ez az évfáradat nem tűnt el, ahogyan azt Nestor és Christina Kirchner, Hugo Chávez, Evo Morales és Rafael Correa közelmúltbeli példái is

mutatják.

illusztrálja. Ez a paradigma azonban a nyugati gazdaságokban nem volt túl sikeres a választók körében, kivéve a görögországi SYRIZA-t.⁴

A populizmus közelmúltbeli térnyerése leginkább olyan politikusokat hozott, akiknek egészen más a napirendjük: nacionalista, a gazdaság helyett az identitásra és az erkölcsre összpontosító, és többnyire a szélsőjobboldalról származó politikusok. Ezért Cas Mudde "elit- és pluralizmusellenes" definícióját megfelelőbbnek és általánosabbnak találjuk, mivel mind a hagyományos, mind a modern évjáratokat megragadja. Ráadásul sok modern populista elkerülte azokat az alapvető monetáris és fiskális politikai hibákat, amelyek a latin-amerikai populizmust jellemezték (Rodrik 2018b).⁵ Mivel azonban minden populista nem kedveli a fékeket és ellensúlyokat, az intézmények (pl. a tulajdonjogok védelme, a végrehajtó hatalom korlátozása és a szerződések független igazságszolgáltatás általi érvényesítése) gyengülése alacsonyabb beruházásokat, rossz allokációt és lassabb növekedést eredményez.⁶

Leltár A szakirodalomban nincs konszenzus arról, hogy mi a populizmus. Mudde definíciója, amely két alapvető jellemzőn - az elitellenességen és a pluralizmusellenességen - alapul, a populizmus legáltalánosabb leírását adja. Más modern definíciók, amelyek a nacionalizmust, a tekintélyelvűséget, a hagyományokhoz való ragaszkodást és a nehéz problémák megoldásának túlzott leegyszerűsítését is hozzáteszik, végül is Mudde definíciójának speciális esetei.⁷

2.2 Populista program és kommunikációs stílus

Most Mudde definícióját alkalmazzuk a modern populizmus főbb jellemzőinek leírására.

(i) *Nincs egyértelmű közös ideológia.* A populizmus egy "vékonyközpontú" ideológia, vagy akár egy nem ideológia, egy politikai diskurzus stílusa. A baloldali populisták támogatják az újraelosztást, míg a jobboldali populisták ellenzik azt. A baloldali populista pártok általában szekulárisak, míg a szélsőjobboldal (a legtöbb, de nem mindegyik, lásd Minkenberg (2018)) a kereszténységet helyezi a középpontba.

⁴A baloldali populisták közé tartozik még a spanyolországi Podemos párt, Bernie Sanders az Egyesült Államokban és Jean-Luc Mélenchon Franciaországban.

⁵Recep Tayyip Erdogan és Vlagyimir Putyin például elitellenes programmal indult, de gazdaságpolitikájuk az első években fenntartható, sőt sikeres volt. Ezért Mudde definíciója szerint populistáknak minősülnének, Dornbusch és Edwards meghatározása szerint azonban nem.

⁶Az intézmények gazdasági fejlődésre gyakorolt jelentőségéről lásd Acemoglu, Johnson és Robinson (2005), valamint Acemoglu és Robinson (2012).

⁷Mudde meghatározása valószínűleg a lehető legtágabb. Az elitellenesség vagy a pluralizmus-ellenesség elhagyása azt eredményezné, hogy a nem populista politikusok is beletartoznának. Az elitellenesség például minden olyan demokratikus mozgalom tulajdonsága, amely a változásra és a korrupció elleni küzdelemre törekszik, legyen szó akár az 1980-as évek Kelet-Európájának antikommunistáiról vagy Barack Obama volt amerikai elnökről (Gurri 2018). Az antipluralizmus sem elegendő önmagában, hiszen ide tartoznának azok a rezsimok is, amelyekben az elitek etnikai és vallási megosztottságot vetnek. Ezek közül egyiket sem szokták önmagában populistának tekinteni.

politikai programjukat. A legtöbb jobboldali populista kulturálisan konzervatív, de néhányan, mint például Geert Wilders Hollandiában, liberális álláspontot képviselnek a nemek és az LMBT-jogok tekintetében.

(ii) *Elit- és szakértőellenes hangulat.* A populisták célkeresztjébe gyakran a jobbközép és balközép pártok tartoznak, amelyek az elmúlt évtizedekben nyugaton váltogatták egymást a hatalomban, a bírák, a központi bankokat vezető, nem választott technokraták, a független szabályozó ügynökségek és nemzetközi szervezetek, a főáramú média, a nemzeti és nemzetközi nem kormányzati szervezetek és a vállalati lobbisták. Az elitellenes érzelmek természetesen kiterjednek a szakértők elutasítására is, akik állítólag nem objektívek, mivel az elit által az elit által a status quo igazolásához felhasznált szakértők. A baloldali populisták általában azt gyanítják, hogy a szakértőket a vállalati érdekek fizetik, míg a jobboldali populisták a szakértők és a nem választott kozmopolita elitek közötti kapcsolatokat hangsúlyozzák. A populista vezetők mindkét esetben azzal vádolják a szakértőket, hogy nem tudnak tisztességes megoldásokat kínálni olyan sürgető kérdésekben, mint az automatizálás, a kereskedelem és a bevándorlás.

A szakértőellenes narratíva a populisták tudomány iránti gyanakvó hozzáállásával is összefügg. A populisták gyakran támogatják az oltásellenes mozgalmakat, és tagadják a globális felmelegedés antropogén nézetét, mint "elit összeesküvést" vagy egyszerűen "átverést". Mivel a klímaprogramot tudósok fogalmazzák meg, a szakértőellenes politikusok nem tudják következetesen követni azt. Nem meglepő, hogy nincsenek zöld populista pártok. Az elit- és tudományellenes érzelmek arra késztetnek bizonyos politikusokat, hogy nyíltan, sőt büszkén tegyenek téves kijelentéseket. 2016-ban Newt Gingrich azt mondta a CNN Alisyn Camerotának (aki Gingrich állításával ellentétben azt mondta, hogy az adatok azt mutatják, hogy az erőszakos bűncselekmények száma csökken az Egyesült Államokban), hogy *"politikai jelöltként én azt követem, amit az emberek éreznek, és hagyom, hogy az elméleti szakemberekkel foglalkozzanak"*. 2019-ben Alexandria Ocasio-Cortez amerikai kongresszusi képviselő, amikor Anderson Cooper a CBS műsorában szembesítette egy félreérthető kijelentésével, azt mondta: *"Azt hiszem, sokan jobban aggódnak azért, hogy pontosan, tényszerűen és szemantikailag helyesek legyenek, mint azért, hogy erkölcsileg helyesek legyenek"*.

(iii) *Globalizáció- és EU-ellenes szemlélet:* Az elitellenes hangulat kiterjed a globalizációval és a nemzetek feletti intézményekkel szembeni álláspontra, amelyeket a normális emberektől elszakadt "elit-projekteknek" tartanak. A globalizáció- és EU-ellenesség gyakran (bár nem mindig) a nacionalizmushoz és az identitáspolitikához kapcsolódik. A "nyitott versus zárt" hasadás a hagyományos bal-jobb megosztottságot váltja fel a politikai konfliktus fő dimenziójaként (De Vries, 2018; Algan *et al.*, 2018); a globalizációellenes elfogultság segít megmagyarázni, hogy a szélsőbaloldali és szélsőjobboldali populisták mostanában hogyan egyesítik erőiket, hogy egy szűkebb

értelemben vett menetrendet védjenek a piacokat és a globalizációt képviselő mainstream központtal szemben. Európában például mind a szélsőbaloldal, mind a szélsőjobboldal ellenzi az EU-t: a radikális és a

a kommunista baloldal az EU piacbarát programja miatt, a szélsőjobboldal pedig az intervencionizmus, az újraelosztás és a nemzeti identitások elnyomása miatt. Mindketten azt állítják, hogy "Brüsszel" nem képviseli a hétköznapi embereket.

(iv) *Antipluralizmus és tekintélyelvű szemlélet.* Mivel a populisták az "erkölcsös" embereket homogénnek tekintik, elutasítják a demokratikus fékek és ellensúlyok szükségességét. Mivel minden ember hasonló egymáshoz, a politika egyetlen, az egész népet képviselő vezetőre redukálható. A parlamentekre, független hivatalokra (beleértve a központi bankokat) és a médiára alig van szükség - ha egyáltalán van -; ezek az intézmények az elitet szolgálják, és akadályozzák a nép közvetlen uralmát. A bírák kiválasztása inkább az "erkölcs" és az ideológia, mint a szakértelem és a függetlenség alapján történjen. A kormányzás egyszerűsítése lehetővé teszi az "erős vezető" szükségességét. Ez mind a viszonylag alacsony demokratikus tőkével rendelkező autokratikus vagy hibrid rendszerekben (pl. Oroszország, Törökország, Brazília és Venezuela) (Persson és Tabellini, 2009), mind a már kialakult demokráciákban (pl. Olaszország, Magyarország és az Egyesült Államok) megtörtént.⁸

(v) *Kommunikációs stílus.* A populista politika természete sajátos kommunikációs mintákat feltételez:

- Az üzenet egyszerűsége. A populisták összetett gazdasági és biztonsági kérdéseket illesztenek a Twitter-bejegyzésekbe vagy akár egyetlen tweetbe. Trump gyakran a Twitteren keresztül tárgyalja a NATO-politikát, míg a brexit hívei a "*vissza akarjuk kapni az országunkat*" szlogenekkel megkerülik az Egyesült Királyság és Európa kapcsolatainak összetettségét. Mivel a választási lehetőségek erkölcsi jellegűek - "*velünk*" vagy "*a nép ellen*" -, nincs szükség árnyalásra. Ráadásul a kifinomult érvek és a kompromisszumokról szóló viták során szakértőket kell bevonni, akikben nem szabadna megbízni.
- Agresszív stílus. Ahogy a populisták a biztonságról és az identitásról beszélnek, úgy emelik a tétet. A vita már nem az adókulcsokról vagy a jóléti állam politikájáról szól, hanem a nemzet túlélésének kvintesszenciájáról. Ez a háborús helyzet agresszív taktikával és ellentmondásos üzenetekkel jár, gyakran a *nép ellenségének* bélyegezve az ellenfeleket. "Nigel Farage például azzal érvelt, hogy "*a parlament elkezd félni a választóktól, és istenem, erre szükségük is van*".

⁸Nem minden populista tekintélyelvű, és nem minden erős vezető populista. Guriev és Treisman (2019) számos "*információs autokratát*" azonosít (köztük az információs autokrácia úttörőjét, Lee Kuan Yew-t Szingapúrban), akik nem populisták. Továbbá, bár voltak és vannak elit- és pluralizmusellenes diktátorok, akik az elnyomásra támaszkodnak, őket általában nem sorolják a populisták közé - legitimitásuk inkább a félelemre, mint a populista diskurzusra támaszkodik. Az elitellenes diktatúrák ritkák. Geddes et al. (2018) a diktatúrákat katonai, párt- és perszonalista diktatúrákra osztályozza. Definíció szerint a katonai és párt-diktatúrák a megfelelő eliteket tükrözik. A perszonalista rezsimek közül a monarchiák sem lehetnek elitellenesek.

- Közösségi média. Az internet jelentős szerepet játszott számos populista vezető, köztük Beppe Grillo és az olaszországi Öt Csillag Mozgalom felemelkedésében (Campante, Durante és Sobbrío, 2018). Nem véletlen, hogy Donald Trump fő kommunikációs eszköze a Twitter. A történelem során nem ez az első eset, hogy a populisták új kommunikációs technológiát használnak a mainstream média kapuórságának megkerülésére. Amint azonban a 8. szakaszban tárgyaljuk, a modern online média bizonyos jellemzői különösen kedveznek a populista narratívák terjesztésének.

3 Történelem

Ebben a részben a populizmus 20. századi fejlődését tárgyaljuk, és bemutatjuk a populizmus növekedésére vonatkozó bizonyítékokat azóta. 2000.

3.1 Történelmi előzmények

Vitatható, hogy az első modern értelemben vett populista párt a 19. század végi Amerikai Néppárt (más néven Populista Párt) volt, amelynek elit- és globalizációellenes programja volt.⁹ Vezetője, William Jennings Bryan 1896-ban azt mondta: "*Nem szabad az emberiséget aranykeresztre feszíteni*". A globalizáció első, 1870 és 1913 közötti hulláma a szállítási költségek csökkenésének (a gőzhajók és a vasutak elterjedése után) és más technológiai fejlesztéseknek (az energia és az orvostudomány területén) köszönhetően haladt előre, miközben az aranystandard megkönnyítette a határokon átnyúló pénzügyi és kereskedelmi áramlásokat.¹⁰ A Néppárt harcolt a korrupció és a piaci hatalommal való visszaélés ellen is, amelyet az acélt, az olajat, a vasutakat és más kulcsfontosságú ágazatokat uraló trösztök követtek el.¹¹ A Néppárt tiltakozott a beáramlás ellen is.

⁹Az 1860-as és 1870-es évek orosz *narodnyikjait* csábító az első populistáknak nevezni - a narodnyikok szó szerint *populistákat* jelentenek oroszul. Ahogy azonban Eichengreen (2018) helyesen érvel, ez félrevezető párhuzam. A narodnyikok - az értelmiség képviselői - valóban arra összpontosítottak, hogy "a néphez menjenek", mivel az orosz birodalom lakosságának túlnyomó többségét kitevő parasztok feltehetően a felsőbb osztályoknál magasabb rendű erkölcsi értékek forrásai voltak. A parasztok azonban gyanakodva, sőt ellenségesen tekintettek a narodnyikokra, mert a narodnyikok felfogása a paraszti életről elszakadt a valóságtól.

¹⁰Az *Óz, a nagy varázsló* ékesszólóan ábrázolja a populisták harcát az aranystandard ellen; a populista csapat... A filmben Bryan (a gyáva oroszlán), farmerek (madárijesztő), munkások és bányászok (bádögember), valamint Dorothy az ezüstpípóval a sárga téglás (azaz arany) úton halad. A "szabad ezüst" fontos része volt a populista programnak, amely az aranystandardról a bimetalpénzre való áttérésre törekedett. Az ezüst szabad pénzverése magasabb inflációt eredményezne - ami megkönnyítené a populisták egyik fő céljának elérését, a farmerek adósságterheinek reálértékének csökkentését.

¹¹Eichengreen et al. (2019) az amerikai 1896 elnökválasztáson a populista szavazatok korrelációit vizsgálja. Bryan jól szerepelt azokon a területeken, ahol magasak voltak a jelzáloghitelek kamatai, alacsony volt a vasúttelátottság és a korábbi években jelentősen csökkentek a terményárak. Postel (2007) a populista mozgalom 1896 utáni hanyatlását a következőknek tulajdonítja

az Ázsiából és Kelet-Európából érkező bevándorlás. Bár a mozgalomban voltak fekete populisták is, a populisták túlnyomó többsége támogatta a szegregációt és a kaukázusi szuprematizmusban hitt (Kazin, 1998; Postel, 2007). Másrészt a populisták támogatták a nők szavazati jogát és a munkához való hozzáférést. Hittek az oktatás és a tudomány fontosságában is, mint a haladás mozgatórugói. A populisták trösztellenes és korrupcióellenes aggályai nemcsak legitimek voltak, hanem az amerikai gazdaság és társadalom számára is előnyösek voltak, mivel Theodore Roosevelt és a progresszívek támogatták őket, és merész reformprogramot hajtottak végre a 20. század elején (Rodrik, 2018a).

A fasizmus, a populizmus egy egészen másfajta típusa, a Nagy Háború után alakult ki, a kommunizmus és más radikális mozgalmak mellett. A nagy gazdasági világválsággal együtt tetőzött, amikor a szélsőjobbboldali pártok puccsok, választások és polgári erőszak révén Európa-szerte átvették az irányítást. Capoccia (2005) szerint 1920-ban 24 teljesen demokratikus ország volt Európában, de 1939-ben már csak 11. Többek között Németország, Olaszország, Spanyolország és Görögország a demokrata uralomból a fasizmusba tért át. A szélsőjobbboldal még azokban az országokban is teret nyert, amelyek demokratikusak maradtak, mint például az Egyesült Királyság és Franciaország. Rodrik (2018a) többek között Franklin Delano Rooseveltnél New Deal politikájának tulajdonítja, hogy az Egyesült Államok nem volt hajlandó támogatni a szélsőjobbboldali nacionalizmust és idegengyűlöletet az 1930-as években, ami megelőzte az olyan populista vezetőket, mint Huey Long és Coughlin atya. Eco (1995) a fasiszta rezsimek 14 közös jellemzőjét azonosítja, amelyek közé tartozik az értelmiségiekkel szembeni bizalmatlanság és a sokszínűségtől való félelem. Eco (1995) definíciója szerint az "urfasizmus" számos más tulajdonsággal is rendelkezik, amelyek közül néhány felismerhető a modern populista mozgalmakban, mint például a hagyományok kultusza, a nyers erő és az áldozattá válás. Ugyanakkor néhány jellemzője - például a kettős gondolkodás és az újságnyelv használata - már nem releváns.¹²

A populizmus fokozatosan Latin-Amerikába költözött, ahol ténylegesen meghatározta a régió gazdasági, társadalmi és politikai fejlődését. Az olyan populista vezetők, mint Juan Peron, Getulio Vargas, Lázaro Cárdenas és José Velasco Ibarra gyors és egyszerű megoldásokat szorgalmaztak országaik magas (a gyarmatosításból és a korai iparosításból eredő) egyenlőtlenségeinek csökkentésére. Újraelosztási politikájuk katasztrofális volt: a támogatásokat és transzfereket a központi bankok által monetizált deficitből finanszírozták, ami visszatérő makrogazdasági válságokhoz vezetett. A Dornbusch és Edwards (1991) által összegyűjtött tanulmányok az ori-

a globális mezőgazdasági árak emelkedése.

¹²Rydgren (2018) a mai szélsőjobbboldalt a "fasiszta minimumhoz" hasonlítja, amely három elemből áll: (i) az újjászületés mítosza, (ii) a populista ultranacionalizmus és (iii) a dekadencia mítosza. Azt állítja, hogy a második elem kiemelkedő a modern jobbboldali populisták körében, a harmadik kevésbé, az első

pedig gyakorlatilag hiányzik - a radikális jobboldal narratívája manapság inkább a dicső múlt helyreállítása, mintsem egy "új társadalom" megteremtése. Mégis, bár az új szélsőjobboldali mozgalmak különböznek az 1930-as évek fasiszta mozgalmaitól, nehéz vízhatlanul elhatárolni a kettőt egymástól.

ginek és a populista politikák utóhatásai Argentínában, Braziliában, Chilében, Peruban, Mexikóban és Nicaraguában a következő közös jellemzőket azonosítják: infláció, tőkekiáramlás, leértékelések, mindenütt tapasztalható hiány és a reálbérek csökkenése annak ellenére, hogy a populisták azt hirdették, hogy a nép érdekeit szolgálják (lásd még Edwards, 2019).¹³

3.2 Legújabb tendenciák

Még a populizmus adott definíciója mellett sem egyértelmű feladat a populizmus közelmúltbeli térnyerésének számszerűsítése, mivel számos ésszerű helyettesítő mérőszám létezik: a populisták jelenléte a kormányban (mint a koalíció vezető vagy alárendelt tagja); a populisták szavazati aránya a legutóbbi választásokon; a populisták aránya a nemzeti vagy európai parlamentekben; a populista eszmékhez, pártokhoz és ideológiához való viszonyulás felmérésen alapuló mérései; valamint a politikusok beszédeikben tükröződő értékei és ideológiája.¹⁴ Ezek a mérőszámok korrelálnak, de nem teljesen azonosak. A különböző választási rendszerek például nem lineáris összefüggést feltételeznek a szavazatarányok, a mandátumrészesedések és a kormánykoalícióban való tagság között.

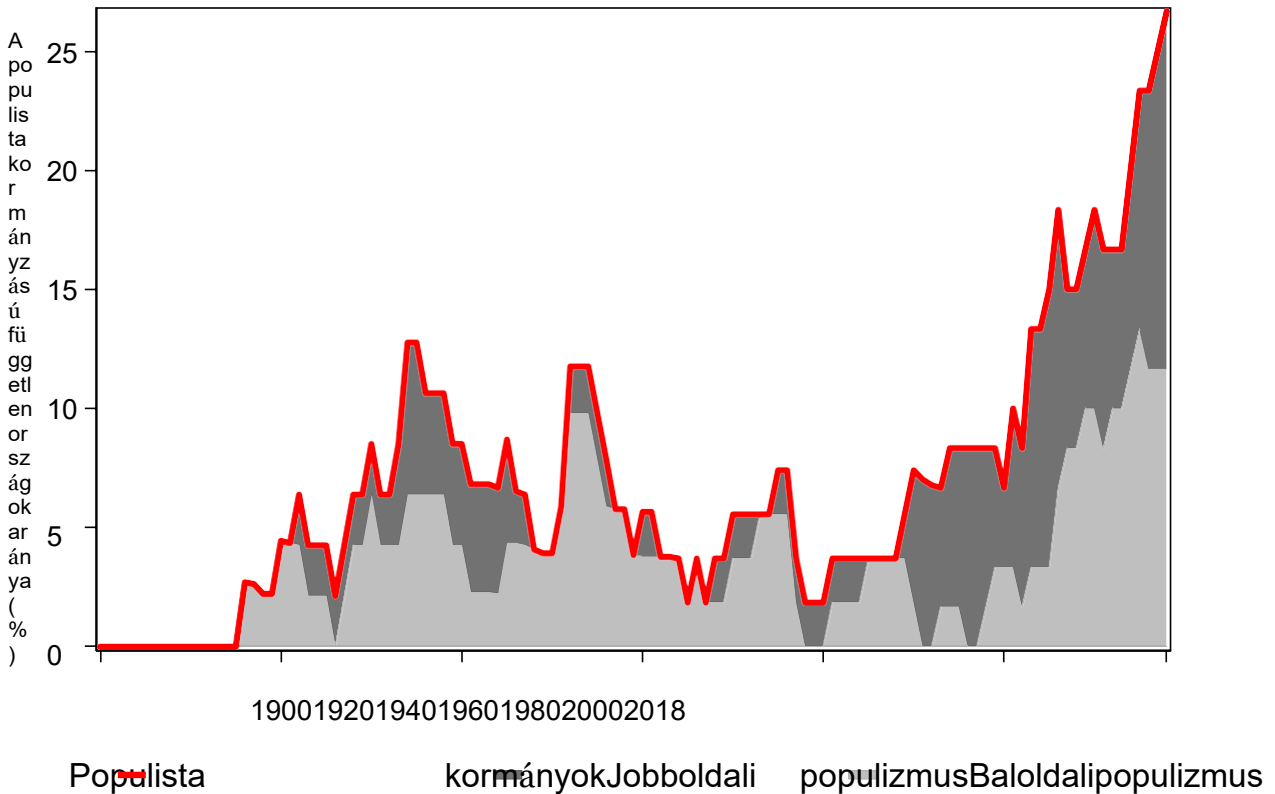
Funke, Schularick és Trebesch (2020) 60 olyan ország hatalmon lévő populistáira összpontosít, amelyek a globális GDP több mint 95%-át adják. Azt mutatják, hogy a populizmus közelmúltbeli felemelkedése példa nélküli a történelemben (3. ábra): 2018-ban 16 országban (a mintájuk 26%-ában) populisták vezették a kormányt. A baloldali (jobboldali) populisták száma a 21. század eleji (22)-ről (79)-re nőtt a hatalomban. 2018.

Az ábra a baloldali és a jobboldali népesség szavazati arányának öt éves átlagát mutatja4...

¹³Acemoglu, Egorov és Sonin (2013) elméletileg vizsgálja a latin-amerikai populizmust, és azt a kérdést teszi fel, hogy a populisták miért javasolnak a medián szavazó ideális pontjától érezhetően balra eső politikát. Egy gyenge intézményekkel rendelkező környezetben egy jelzési modellt vizsgálnak; a választások után a jobboldali elit elfoglalhatja a megválasztott politikusokat. Hogy megkülönböztessék magukat a korrumpálható politikusoktól, a becsületes jelöltek baloldali politikát választanak. A gátlástalan politikusok szintén baloldali politikát hirdetnek meg ex ante, hogy becsületesnek tüntessék fel magukat, majd kenőpénzért cserébe ex post jobbra váltanak. A modell vonzereje abban rejlik, hogy bár a baloldali populizmust használja inspirációként, integrálja a populista program elitellenes jellegét, ezzel is demonstrálva a kapcsolatot Mudde, valamint Dornbusch és Edwards definíciói között. Az a tény, hogy a populisták a medián szavazótól egyensúlyban balra álló politikát javasolnak, a jobboldali elit által történő utólagos politikai foglyul ejtésből ered. Acemoglu, Egorov és Sonin (2013) továbbá megmutatja, hogy ha a baloldali elitekkel való potenciális expost összejátszás fennáll, akkor egyensúlyban kialakulhat a jobboldali populizmus. Továbbá, ha mind a bal-, mind a jobboldali elitek általi elfogás lehetősége fennáll, akkor mindkét típusú populista létezik, és a befolyásosabb elitekkel szemben álló populista újraválasztási esélyei erősebbek. Matsen, Natvik és Torvik (2016) ezt a modellt az erőforrásban gazdag országokra alkalmazzák, és leírják a "petro-populizmust", ahol a populisták túlköltekeznek az erőforrás-bérleti díjakat a jövő generációk rovására (ahelyett, hogy költségvetési hiánnyal feláldoznák a makrogazdasági stabilitást, vagy magasabb adók kivetésével lassítanák a növekedést).

¹⁴Castano Silva et al. (2019) a populista attitűdök országközi közvetítőinek különböző ellentmondásait tárja fel. Wuttke, Schimpf és Schoen (2020) a populizmus mérésének koncepcionális kihívásait tárgyalják, és operatív módszereket javasolnak a felmérésen alapuló mérések országok közötti összehasonlítására.

3. ábra: Baloldali és jobboldali populisták a hatalomban azóta 1900

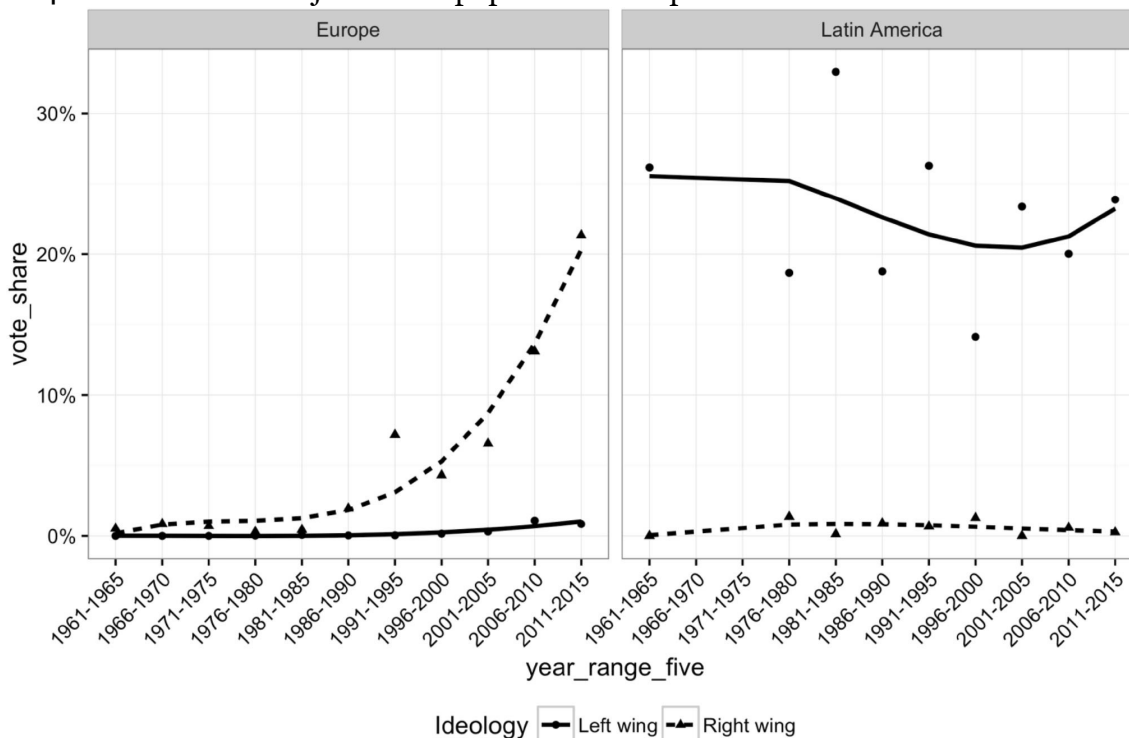
Forrás: A 1.minta nagy60 országot tartalmaz.

ulistikus pártok Rodrik (2018a) osztályozását használva; ő a *populistát* "lázán úgy definiálja, mint azokat [a pártokat], amelyek olyan választási stratégiát követnek, amely egy belső és egy külső csoport közötti szakadékok hangsúlyozására irányul. A pártokat akkor kódoljuk populistaként az adathalmazban, ha a tudományos vagy újságírói szakirodalom történelmük valamelyik pontján ilyenek címkézi őket, és megfelelnek ennek a definíciónak." Mintája 19 európai és latin-amerikai országot tartalmaz. A populizmus 21. századi európai térnyerése a jobboldali nacionalista pártok, például az UKIP, a Nemzeti Front, az Arany Hajnal, a Svéd Demokraták és a Jobbik növekvő népszerűségét tükrözi. Latin-Amerikában a populizmus támogatottsága stabil; ott a populizmus többnyire az újraelosztásra összpontosít; a szélsőjobboldali populizmus gyakorlatilag hiányzik, bár Jair Bolsonaro közelmúltbeli felemelkedése változást jelezhet (Rodrik adatai Bolsonaro megválasztása előtt érnek véget).

Az ábrán a populista pártok négy alternatív besorolását vesszük figyelembe, és elkészítjük a populista pártok népességgel súlyozott éves átlagos szavazatarányát Európában 2000 és 2018 között (a legutóbbi választások felhasználásával).¹⁵ Valamennyi osztályozás a populista szavazatarányok folyamatos növekedését mutatja.

¹⁵A megfelelő országminták a következők: (i) Algan et al. (2017)-EU-28, Horvátország, Lettország, Litvánia kivételével.

4. ábra: Baloldali és jobboldali populisták Európában és Latin-Amerikában

Forrás: Rodrik (2018a), 4. ábra. A mintában csak olyan országok szerepelnek, amelyek történetében legalább egy populista párt van.

a 2000-es években, majd 2010 után megugrott. A populista szavazatok aránya nagyjából megduplázódik, 10-15 százalékponttól 20-30 százalékpontra emelkedik a következő években 2018.

Bár a legtöbb tanulmány a populista pártok bináris osztályozására támaszkodik, léteznek finomabb mérőszámok is a folyamatos "populizmus fokára". A Chapel Hill Expert Survey (CHES), az Észak-Karolinai Egyetem Chapel Hill-i Európai Tanulmányok Központjának folyamatban lévő projektje, az európai politikával foglalkozó vezető tudósok rendszeres felmérése. A CHES 2014-ben két kérdést vett fel az egyes európai pártok nyilvános álláspontjának "az establishment- és elitellenes retorika hangsúlyosságára" és a "politikai korrupció csökkentésének hangsúlyosságára" vonatkozóan. Háromszázharminchét szakértő 31 ország (EU-28, valamint Norvégia, Svájc és Törökország) pártjaira vonatkozóan 268 adott (0-10-es skálán) pontszámokat. A CHES (2014) tehát a populizmus átfogó keresztmetszeti feltérképezését nyújtja Európában, amikor a populizmus

nia, Luxemburg és Málta, valamint Izland, Norvégia és Svájc; (ii) Guriev, Melnikov és Zhuravskaya (2019)-EU-28 Írország és Málta nélkül, valamint Norvégia, Svájc, Montenegró és Észak-Macedónia; (iii) Timbro-EU-28, valamint Izland, Norvégia, Svájc, Montenegró és Szerbia; (iv) Rooduijn et al. (2019)-EU-28, valamint Izland, Norvégia és Svájc; ez a besorolás Van Kessel (2015) szerint készült, aki azonban megáll a 2013.

5. ábra: A populisták szavazatarányának alakulása Európában

Források: (2019), Rooduijn et al. (2019), populis- mindex.com (hozzáférés: 2019. október).

egyre nagyobb lendületet vett (lásd Polk *et al.*, 2017). A CHES 2017-ben ismét feltette ezeket a kérdéseket (de csak 14 európai országra vonatkozóan), majd 2019-ben ismét 31 országra vonatkozóan. A 6. ábra összehasonlítja a 2014-es és 2019-es elitellenes pontszámokat a két felmérésben szereplő 206 politikai párt esetében. Míg egyes pártok sokkal inkább establishment-ellenessé váltak (pl. a lengyel PiS és a magyar FIDECZ), a pártok elitellenességének intenzitása kissé csökkent (4,5-ről 4,0-ra). Ezt a csökkenést azonban nem úgy kell értelmezni, mint a populizmus alacsonyabb támogatottságának bizonyítékát. Először is, a populisták szavazataránya nőtt.¹⁶ Másodszor, a pártok belépése és kilépése jelentős volt. A CHES szerint mind a kilépő, mind a belépő pártok aránytalanul populisták. A CHES-ben 2019, olyan pártok⁷¹ is szerepeltek, amelyek 2014-ben még nem léteztek; átlagos elitellenes szalonképességük 5.6 (az új és a régi pártok közötti különbség az elitellenes szalonképességben statisztikailag szignifikáns). Bakker *et al.* (2020b) szintén

¹⁶Kiszámítottuk a szavazataránnyal súlyozott populizmus-pontszámot a 2014-es és a 2017-es CHES-felmérésekben is 14 jelen lévő országok mindegyikében, majd átlagoltuk az országok között (népességszámmal súlyozva). Ez a súlyozott átlagos elitellenes pontszám 2014 és 2017 között 3.7 és 4.8 között volt.

a populizmus folyamatos, nullától kettőig terjedő indexe, a vezetők beszédeit tanulmányozva.¹⁷ Hugo Chávez kapja (majdnem) a maximális pontszámot, 1,9-et, őt követi utódja, Nicolas Maduro; Evo Morales és Recep Tayyip Erdogan 1,5, illetve 1,6 pontot ért el. Orbán Viktor, Silvio Berlusconi és Donald Trump körülbelül 0,8-0,9. Angela Merkel és Tony Blair kapják a legalacsonyabb pontszámot, 0, illetve 0,1 pontot. 2000 és 2018 között a 40 ország átlagpontszáma megduplázódott, 0,2-ről 0,4-re. Európában az átlag 0,14-ről 0-ra nőtt.²⁴ Mivel az index 0 és 1 között mozog, ez a változás nagyjából 10 százalékpontos növekedést jelent.

A populisták osztályozására és felemelkedésük számszerűsítésére tett különböző kísérletek hasonló üzenetet¹⁸ közvetítenek: a 21. században a populisták támogatottsága a szavazatok 10-15 százalékpontjával nőtt, ami gyakorlatilag megduplázta a populisták szavazatarányát. Ez az emelkedés főként a fejlett gazdaságokban következett be, és főként a nacionalista, jobboldali és autoriter populista pártok felemelkedéséből ered.

4 Gazdasági ösztönzők: Szekuláris tendenciák

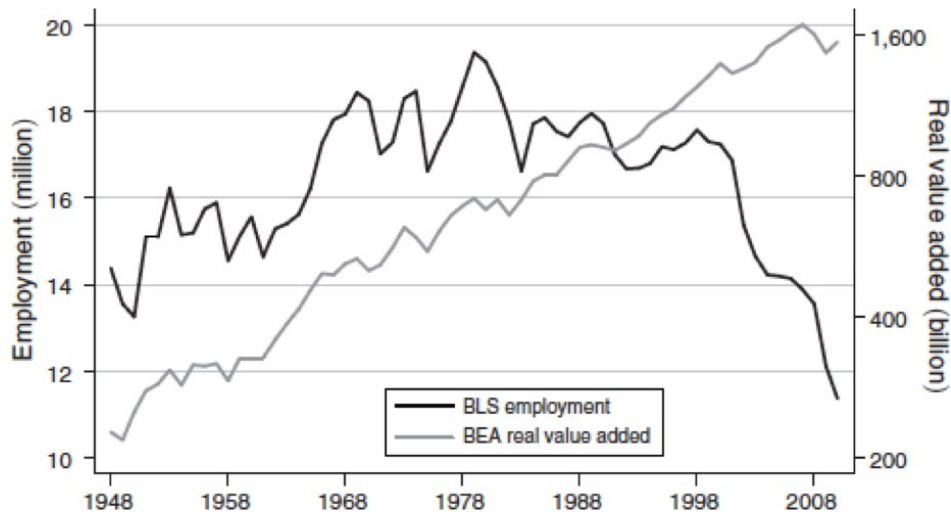
Ebben a szakaszban a kereskedelem globalizációjának és az automatizálásnak a populizmus felemelkedésében játszott szerepét vizsgáljuk. Mind a globalizáció, mind az automatizáció állítólag hozzájárult a fejlett gazdaságok dezindusztrializációjához az elmúlt évtizedekben. A korábban a gyártáson alapuló közösségek termékeny táptalajt nyújtottak a populistáknak (lásd Frieden (2019)). Donald Trump jól teljesített a rozsdavezetben¹⁹; a Brexit támogatottsága a középhegységi feldolgozóipari városokban koncentrált; Marine Le Pen Front Nationalja nagyon jól teljesített a dezindusztrializálódó területeken. Dijkstra, Poelman és Rodríguez-Pose (2020) az Európai Parlamenti választásokon 2019-2023, az összes uniós ország választási⁴¹⁷ körzetének adatait felhasználva kimutatták, hogy az EU-ellenes pártokra való szavazás jelentősen magasabb az ipari hanyatlással érintett területeken. Broz, Frieden és Weymouth

¹⁷A Team Populism's Global Populism Database a *Guardian* megbízásából készült. Az adathalmaz az EU-28-akat (Belgium, Ciprus, Dánia, Észtország, Finnország, Írország, Litvánia, Luxemburg, Málta és Szlovénia nélkül), valamint Norvégiát, Argentínát, Bolíviát, Brazíliát, Mexikót, Kanadát, Chilét, Kolumbiát, Costa Ricát, a Dominikai Köztársaságot, Equadort, El Salvadort, Guatemalát, Honduras, Mexikót, Paraguayt, Perut, Venezuelát, az Egyesült Államokat, Indiát, Oroszországot és Törökországot tartalmazza. Lásd még Gennaro, Lecce és Morelli (2019) hasonló beszédalapú populizmus-mérőjét.

¹⁸Lásd még a *Varieties of Democracy* (2020) adatbázist, amely a pártok álláspontját értékeli különböző szakpolitikákban (pl. liberalizmus, politikai pluralizmus, bevándorlás, vallás). A nemrégiben kiadott adatállomány a populizmus és az elitellenes retorika osztályozását is tartalmazza.

¹⁹A 2020-as amerikai elnökválasztás előzetes tabellái azt mutatják, hogy Donald Trump támogatottsága az iparilag hanyatló külvárosi területeken továbbra is erős.

7. ábra: Az amerikai feldolgozóipari foglalkoztatás és hozzáadott érték

Forrás: Pierce és Schott (2016), ábra 3.

(megjelenés előtt) azt mutatják, hogy a városi központok szolgáltatásokra való specializálódása megvédte őket a populista hullámtól, amely az Egyesült Államok és Nyugat-Európa vidéki és külvárosi közösségeiben terjedt el.

Az alacsony bérű országokból, például Kínából és Vietnámból érkező import növekvő versenye és az alacsony/közepes képzettséget igénylő munkahelyek fokozódó automatizálása hozzájárult a nem egyetemi végzettségűek reálbérének stagnálásához és az egyenlőtlenségek növekedéséhez a fejlett gazdaságokban. Ezek a megrázkódtatások különösen a feldolgozóiparban jelentkeztek. A Pierce és Schott (2016) tanulmányából vett 7. ábra jól szemlélteti ezt a két jelenséget az Egyesült Államokban. Nagyjából tíz év alatt, a késő1990 évektől a válságig az USA 2008. feldolgozóipara elképesztő hatmillió munkahelyet veszített el, ami a foglalkoztatottak egyharmadát jelenti. Az automatizálás hatása nyilvánvaló: miközben a foglalkoztatás csökkent, a teljes hozzáadott érték megduplázódott (800 milliárdról 1,6 billióra). A "kínai import-sokk" is nyilvánvaló: a foglalkoztatás csökkenése a 2000-es évek elején felgyorsult, amikor Kína csatlakozott a Kereskedelmi Világszervezethez (WTO).

Bár a globalizáció és a technológiai fejlődés különálló erők, mégis erősítik egymást. A technológia csökkenti a szállítási költségeket, megkönnyítve a határokon átnyúló kereskedelmet. Az információs és kommunikációs technológia (IKT) fejlődése szintén elősegíti mind a szolgáltatások, mind az áruk kereskedelmét, lehetővé téve a jobb készletgazdálkodást és az olcsóbb, határokon átnyúló marketinget. Az áru- és szolgáltatási piacok integrációja viszont felgyorsítja a technológiai fejlődést, mivel a nagyobb piachoz való potenciális hozzáférés ösztönzi a beruházásokat az alábbiakba

kutatás és fejlesztés (K+F), valamint az új technológiák átvétele.

Először a kereskedelem és a technológia elmúlt évtizedekbeli főbb tendenciáit tárgyaljuk, és áttekintjük a fejlett gazdaságok munkaerőpiacaira gyakorolt hatásukról szóló tanulmányokat. Ezután áttekintjük a populizmus erősödésében játszott szerepükre vonatkozó bizonyítékokat, valamint a bizalomra, az értékekre és a meggyőződésekre gyakorolt hatásukat. Mivel a kereskedelemmel és a technológiával foglalkozó irodalmak hasonló empirikus tervekkel alkalmaznak, a kereskedelemről szóló 4.1. szakaszban tárgyaljuk a módszertani részleteket, majd a 4.2. technológiáról szóló szakaszban csak röviden utalunk erre a vitára.

4.1 Kereskedelem

4.1.1 Minták

A határokon átnyúló kereskedelem az 1980-as évek vége óta, amikor a vámok, kvóták és nem kereskedelmi akadályok jelentősen csökkentek, folyamatosan nőtt világszerte. A Világbank adatai szerint a globális kereskedelem GDP-hez viszonyított aránya az 1980-as évek 40 százalék alatti értékéről 2008-ra példátlanul magas, 61 százalékos szintre emelkedett. A globális pénzügyi válság idején bekövetkezett enyhe csökkenés után ez az arány most 60 százalék körül mozog - több mint kétszerese a fél évszázaddal ezelőtti szintnek. A kereskedelem növekedése különösen gyors volt a feltörekvő gazdaságokban. 1985-ben a magas jövedelmű országok a világ áru- és szolgáltatásexportjának több mint 80 százalékát adták; 2015-ben ez az arány 61 százalék volt (Pavcnik, 2017). A feltörekvő piacok közül Kína a növekedés több mint felét adja - exportja a világ exportjának 1%-áról 1985 12%-ra nőtt a 2000-es évek eleje óta, amikor Kína csatlakozott a Kereskedelmi Világszervezethez (WTO), különösen erőteljes volt a kínai export 2015. növekedése, ami döntően hozzájárult a 2001-2007 közötti "árupiaci szuperciklushoz". Más alacsony bérű országok, például India és Vietnam is bővítették kész- és félkész termékek exportját.

4.1.2 Győztesek és vesztesek

A neoklasszikus kereskedelemelmélet, amely a technológiai különbségeken (Ricardo) vagy a munkaerő-arányok különbségein (Heckscher-Ohlin) alapul, azt sugallja, hogy a globalizáció növeli az aggregált kibocsátást, de vannak nyertesek és vesztesek. A gazdag (humán tőkében bővelkedő) országok magasan képzett munkásai ugyanúgy profitálnak a piaci integrációból, mint a szegény (humán tőkében szűkös) országok alacsony képzett munkásai. Míg a fejlett gazdaságokban az alacsony és közepes képzettségű munkavállalók az olcsóbb (importált) áruból és az "aggregált kereslet" hatásaiból profitálhatnak, addig az ő munkahelyeik veszélyben vannak, mivel az alacsony humántőke-intenzitású áruk gyártása az alacsony bérű országokba helyeződik át.

A középfokú képzettséget igénylő munkahelyek különösen sérülékenyek, mivel magasabb bérük (az alacsony képzettséget igénylő munkahelyekhez képest) erősebb ösztönzőket teremt a kiszervezésre és az offshoringra; továbbá az alacsony képzettséget igénylő munkahelyek általában kézi szolgáltatásokat igényelnek, és így az országban való jelenlétet igényelnek. Ezzel a kerettel összhangban a globalizáció nagyban hozzájárul a fejlett gazdaságokban a *munkahelyek polarizációjához* és az egyenlőtlenségek növekedéséhez.²⁰ Ha a szociális biztonsági hálók nem ellensúlyozzák a kereskedelem káros hatásait, globalizációellenes szavazóköri alakulhat ki. A populista politikusok a globalizáció legfőbb haszonélvezőit - a nagyvárosi területeken élő, magasan képzett elitet, amely tudásintenzív szolgáltatásokat (banki, tanácsadói, szoftver) állít elő, amelyeket az ipari országok exportálnak - vádolva szereznek támogatást. Az EU-ellenes retorika egy része a kereskedelmi integrációhoz is kapcsolódik - a "nem választott, amorf és bürokratikus" Európai Bizottság ellen, amely az egységes piacot érvényesíti. Pastor és Veronesi (2020) elméletileg megállapítja, hogy a globalizáció akkor sarkallja a populizmust, ha a választók nem kedvelik az egyenlőtlenséget. A szerzők az egyenlőtlenség, a kereskedelmi hiány és a protekcionista attitűdök közötti országközi korrelációs kapcsolatokat is bemutatják.

4.1.3 A "kínai sokk" a fejlett gazdaságok munkaerőpiacain

Az alacsony bérű termelő országokból származó amerikai import aránya a 2000-2007 közötti időszakban majdnem megduplázódott (15%-ról 28%-ra), és ennek a növekedésnek a 89%-a Kínából származik (Autor, Dorn és Hanson, 2013). Számos kutatás arra utal, hogy a feldolgozóipar visszaesésének nem elhanyagolható része a "kínai sokknak" tulajdonítható, amely az 1990-es évek elején-közepén kezdődött és a 2000-es évek elején gyorsult fel. Acemoglu *et al.* (2016), Bernard, Jensen és Schott (2006), Pierce és Schott (2016) dokumentálják, hogy az alacsony bérű országokból érkező importversenynek való fokozott kitettség összefügg a feldolgozóüzemek bezárásával és a foglalkoztatás jelentős csökkenésével azokban az iparágakban, amelyek a kínai importvámok legnagyobb csökkenésével szembesültek.²¹ Autor *et al.* (2014) például 1992 és 2007 között összehasonlítja a megfigyelések szerint hasonló munkavállalókat az egyes iparágakban; azt mutatják, hogy a Kínából érkező nagyobb importpenetrációnak kitett ágazatokban a munkavállalók alacsonyabb béreket kerestek, és nagyobb volt a munkahelyek cserélődése.

²⁰Autor és Dorn (2013) az amerikai foglalkozásokat képzettségek szerint sorolja be, és kimutatja, hogy 1980 és 2005 között a foglalkoztatási arány a 15. és az 55. percentilis közötti munkahelyek esetében csökkent; a legnagyobb csökkenés a 25. percentilis esetében volt (10 százalékpont). Azt is kimutatták, hogy a középfokú képzettséget igénylő foglalkozásokban nőttek a leglassabban a reálbérek. Goos, Manning és Salomons (2014) kimutatták, hogy Európában a "középszintű" foglalkozások aránya a foglalkoztatásban 1993 és 2010 között 9,3 százalékponttal csökkent, míg az alacsony és a magas bérű foglalkozások aránya 3.7 és 5.6 százalékponttal nőtt.

²¹Caliendo, Dvorkin és Parro (2019) egy dinamikus kereskedelmi modellt kalibrálnak térben elkülönülő munkaerőpiacokkal, amelyek különböző mértékben vannak kitéve a nemzetközi kereskedelemnek, a munkaerő és az áruk mobilitási súrlódásainak, valamint az input-kiadás

kapcsolatoknak. Becsléseik szerint a kínai sokk félmillió munkahely elvesztéséhez járult hozzá az Egyesült Államokban, ami körülbelül 16%-a a teljes visszaesésnek a to 20002007.

Autor, Dorn és Hanson (2013) befolyásos tanulmányában értékeli a kínai sokk hatását az amerikai helyi munkaerőpiacokra. Elemzésük kiindulópontja a sokk kiszámítása az ingázási zónák (CZ) szintjén. A ΔIP^c a kínai import országos szintű növekedésének a szorzata egy adott iparágban (i) egy adott időszakban (τ) és az i iparág foglalkoztatási részesedésének a c ingázási zónában (c), az iparágak között összegezve:

$$\Delta IP_{\tau}^c = L \frac{c}{Lc} \frac{\Delta M_{i,\tau}^{US}}{LUS} .$$

Itt $\Delta M_{i,\tau}^{US}$ a Kínából származó amerikai import részaránya az i iparágban a τ időszakban és $L_{i,t}^{US}$ a teljes amerikai foglalkoztatottság ebben az iparágban a t időszak elején.

A növekvő kínai importnak az amerikai munkaerőpiacra gyakorolt oksági hatásának azonosításához a szerzők iparági szintű adatokat használnak a nyolc másik magas jövedelmű országba irányuló kínai export növekedéséről, ΔM^{other} . Így a ΔIP_{τ}^c a következő instrumentumot konstruálják (a ΔIP_{τ}^c az anticipációs hatások miatt tíz évvel elmaradnak az összes foglalkoztatási változótól):

$$\Delta IP_{\tau}^{c,other} = L \frac{c}{Lc} \frac{\Delta M_{i,\tau}^{egyé}}{LUS} . \quad (1)$$

Megállapították, hogy azokban a Cseh Köztársaságokban, ahol a kínai import megnövekedett penzációja által érintett iparágak aránya magasabb volt, a feldolgozóipari foglalkoztatás jelentős csökkenését tapasztalták. Az érintett területeken nem nőtt a foglalkoztatás a szolgáltatások, a bányászat és a mezőgazdaság területén. A népesség száma stabil volt, ami csekély elvándorlásra utal. Ezért a munkanélküliség és a munkaerőpiacon való részvétel hiánya jelentősen megnőtt. A foglalkoztatás csökkenése együtt járt a bérek csökkenésével, amelyet a transzferek csak szerény mértékben kompenzáltak (lásd Autor *et al.* 2014).

A kínai sokk nem pusztán gazdasági jellegű; összefügg a rosszabb egészségi állapottal, a rosszabb házassági eredményekkel, a bizonytalan mentális egészséggel, az opioidok fokozott használatával és a kétségbeesés okozta halálesetekkel is (Colantone, Crin`o és Ogliari, 2019; Hummels, Munch és Xiang, 2016; Pierce és Schott, 2020; Autor, Dorn és Hanson, 2019; Case és Deaton 2020).

A Kína-sokk helyi munkaerő-piaci hatásait más ipari országokban vizsgáló, egyre bővülő kutatások hasonló következtetésekre jutnak. Malgouyres (2017a) például azt becsüli, hogy a kínai importverseny 2001 és 2007 közötti átlagos növekedése - munkavállalónként körülbelül 1000 dollár - a francia helyi munkaerőpiacokon a feldolgozóipari foglalkoztatás re gionális növekedésének körülbelül 6százalékpontos visszaesését okozta. Van egy kedvezőtlen

a helyi szolgáltatási szektorra gyakorolt tovagyrúzó hatás, ami helyi multiplikátorhatásokat feltételez, amelyek fokozhatják a neheztelést. Hasonlóképpen Dauth, Findeisen és Suedekum (2014), Dippel *et al.* (2018) és Marin (2018) azt találják, hogy a Kínából az 1990-es évek vége óta és Kelet-Európából az 1980-as évek vége óta megnövekedett import a német régiókban csökkenő bérekkel és foglalkoztatással jár együtt.

4.1.4 A kereskedelmi sokkok politikai következményei az Egyesült Államokban

Korai korrelációs tanulmányok Margalit (2011) regresszi a megyei szintű republikánus szavazati arány változását az 1996 és 2004 közötti választások között a kereskedelem által károsított munkavállalók százalékos arányára, amelyet a Munkaügyi Minisztérium kereskedelmi kiigazítási és támogatási részlegéhez benyújtott kérelmek alapján határoz meg. Az amerikai cégek ebben az időszakban 22, ilyen287 kérelmet nyújtottak be, ami 2 110310 munkavállalót jelentett; a legtöbb kérelem az importversenyt (43%) és az off-shoringot (42%) jelölte meg fő okként. Az "elektronikai alkatrészek és tartozékok" és a "férfi és fiú lakberendezési cikkek, munkaruházat és kapcsolódó ruházati cikkek" voltak a leginkább érintett iparágak. A korrelációs elemzés a munkanélküliségi szintek és változások, a faji összetétel és a foglalkoztatási jellemzők összefüggéseit vizsgálta. Egy százalékpontos növekedés egy megye munkaerő-veszteségének az importtal való verseny miatti arányában a hivatalban lévő elnöknek a következőkbe kerül

0. 15 százalékpont, ami kétszer akkora, mint az egyéb munkahelyek megszűnése (például a belföldi verseny) miatti csökkenés.

Jensen, Quinn és Weymouth (2017) a kereskedelem hatását vizsgálja az amerikai előrehozott választásokra 1992 és 2012 között, különbséget téve a feldolgozóipar és a szolgáltatások kereskedelme között. Az Egyesült Államok a szolgáltatások nettó exportőre. Szolgáltatásexportja a re- cent évtizedek alatt bővült; 2016-ban a teljes amerikai export egyharmadát tette ki. Mivel a szolgáltatások K+F-intenzívek, a komparatív előnyök logikája azt sugallja, hogy az USA nyer. Az elemzés a hivatalban lévő szavazati arány változását a foglalkoztatottsággal hozza összefüggésbe, a magas bérű, kereskedhető feldolgozóipar, az alacsony bérű, kereskedhető feldolgozóipar, a magas bérű, kereskedhető szolgáltatások és az alacsony bérű, kereskedhető szolgáltatások mutatóival kölcsönhatásban (a kihagyott kategóriák a nem kereskedhető feldolgozóipar és a szolgáltatások voltak). A hivatalban lévők rosszabbul teljesítenek azokban a megyékben, ahol csökken az alacsony bérű feldolgozóipari foglalkoztatás, de jobban teljesítenek, ha a magas bérű feldolgozóipari és szolgáltatási ágazatokban nő a foglalkoztatás. Bár ezek a becslések nem feltétlenül utalnak ok-okozati összefüggésre, a kereskedelem elméletével összhangban a kereskedelem által okozott választási nyereségekre és veszteségekre egyaránt utalnak.

Ok-okozati becslések Autor *et al.* (2020) a Kína által az USA-ban támasztott megnövekedett verseny politikai következményeit vizsgálja, a politikai beállítottságot és a tényleges szavazást (a következők segítségével

az eszköz Kína esetében az (1) bekezdéshez hasonló sokk). Elemzésük a következő fontos szabályszerűségeket állapítja meg. Először is, a Kína-sokk hatással volt a televíziós hírműsorok nézettségére; a Fox News részesedése jelentősen nőtt a Kína-sokknak kitett Csehországokban, a CNN és kisebb mértékben az MSNBC rovására. Másodszor, a Kína-sokk az amerikaiakat jobbra tolt, amint azt a Pew Ideology Score is tükrözi. A hatás heterogén; a kínai import behatolása és a jobboldali ideológia közötti korreláció erős a jelentős fehér lakossággal rendelkező régiókban, de hiányzik a nagy spanyolajkú és afroamerikai közösségekkel rendelkező területeken. Harmadszor, a kínai import behatolása növeli mind a baloldali, mind a jobboldali kampányhozzájárulásokat; a mérsékelt adományozók hozzájárulásával nincs összefüggés. A kereskedelmi sokkok tehát részben magyarázzák az amerikai politika növekvő polarizációját, amely tendencia az 1980s-ban kezdődött.

A kínai sokk választási következményei a következők. Először is, a kínai importverseny magasabb választási aránnyal jár. Másodszor, míg a kínai sokk a demokrata jelölteknek segített azokban a régiókban, amelyek *bármelyik* párt fellegrárai voltak, a versengő kongresszusi körzetekben a sokk a republikánusoknak kedvezett. (Versenykerületek azok a körzetek, ahol egyik párt sem szerezte meg a szavazatok több mint 55%-át; 129 "biztonságos" demokrata körzet, 124 "biztonságos" republikánus körzet és 179 versenykerület van; az elemzés 432 választási körzetre terjed ki az amerikai kontinensen). Ennek következtében a kínai importnak nagyobb mértékben kitett kongresszusi körzetek nagyobb valószínűséggel választottak republikánust a kongresszusba. Ez a minta nem Kína WTO-csatlakozása és az USA-ba irányuló kínai import drámai növekedése után alakult ki; a 2010-es kongresszusi választások után alakult ki, amelyek számos Tea Party republikánust juttattak a képviselőházba, és azóta is fennáll. Harmadszor, a hatás erős azokban a körzetekben, ahol 2000-ben a nem spanyolajkú fehér lakosság volt többségben; más körzetekben gyenge és statisztikailag nem különböztethető meg a nullától.

Autor *et al.* (2020) azt is vizsgálja, hogy a növekvő kereskedelmi kitettség milyen hatással van a választott képviselők ideológiájára. A kínai import nagyobb mértékű behatolásával szembesülő körzetek sokkal nagyobb valószínűséggel választottak konzervatív republikánust - a mérsékelt demokraták és kisebb mértékben a mérsékelt republikánusok rovására. A konzervatív jelöltek a fehér többségű megyékben lényegesen jobban profitáltak a Kína-sokkból. Ezzel szemben a kínai sokknak kitett, nem spanyolajkú fehér kisebbségi körzetekben a liberális demokraták jobban szerepeltek, a mérsékelt demokraták rovására.

Végül Autor *et al.* (2020) a kínai sokk szerepét vizsgálja a republikánus szavazatarány változásában a 2000-es elnökválasztás (George W. Bush kontra Al Gore) és a választások 2008(Barack Obama kontra John McCain) között, valamint a választások között.

2000 és 2016 (Donald Trump kontra Hillary Clinton). A Kínából érkező importverseny növekedése *mind* McCain szavazatarányának jelentős növekedésével jár együtt 2016-ban, mind 2008 Trumpéval 2016-ban. A becslések azt jelentik, hogy a republikánus kétpárti szavazatarány körülbelül 1 százalékponttal nőtt a kínai import behatolásának interkvartilis tartománya esetén. A nyereség jelentős, különösen figyelembe véve az elektori kollégium rendszerének "a győztes mindent visz" struktúráját.

Feigenbaum és Hall (2015) kimutatták, hogy a kínai import növekedését tapasztaló körzetek politikusai nagyobb valószínűséggel szavaznak a protekcionista törvények mellett; ez a minta erősebb a versenyképes körzetekben. Más típusú jogszabályokra nincs nagy hatással. Az egy dolgozóra jutó importpenetráció 1 dolláros növekedése 0,0007 százalékos csökkenést eredményez annak valószínűségében, hogy a körzet képviselője "jobboldali" vagy "szabadkereskedelmi" szavazatot ad le a Kongresszusban a Political Institutions and Public Choice (PIPC) Roll-Call Database kereskedelmi pontszámának megfelelően, és 2,1 százalékpontos csökkenést eredményez annak valószínűségében, hogy a körzet képviselője "szabadkereskedelmi" szavazatot ad le a Cato Score szerint, amely csak a legjelentősebb kereskedelmi törvényjavaslatokat vizsgálja.

Che *et al.* (2016) 1992-2016-os adatok alapján vizsgálja, hogy milyen szerepet játszott a Kínának 2000 végén nyújtott állandó normális kereskedelmi kapcsolatok (PNTR) státusz megadása az amerikai kongresszusi választásokra és a választott képviselők jogalkotási tevékenységére. A PNTR-nek differenciált ágazati hatásai voltak. Mivel az ipari termelés egyenlőtlenül oszlik meg a régiók között, az amerikai országok PNTR hatásának való kitettsége is differenciált volt. Az elemzés két fő eredményt állapít meg. Először is, a különbség a különbségben specifikációk azt mutatják, hogy a kínai versenynek jobban kitett megyékben a 2000-es évek elején (az 1990-es évekhez képest) a demokraták szavazati arányának relatív növekedése tapasztalható. Ez az elmozdulás a demokraták felé azonban 2010 után eltűnt; a szerzők ezt a változást a Tea Party 2010-es felemelkedésével magyarázzák. Másodszor, a közeli választásokat elemezve azt találták, hogy a PNTR bevezetése után a képviselőház demokrata tagjai nagyobb valószínűséggel szavaztak a kereskedelmet korlátozó jogszabályokra - valamint a kereskedelem által károsultaknak gazdasági segítséget nyújtó jogszabályokra. Ez a hatás a Tea Party választási sikere után szintén eltűnt. 2010 óta a PNTR által érintett körzetekből származó kongresszusi demokraták és republikánusok közeledtek egymáshoz a kereskedelemmel kapcsolatos szavazásaikban. Ezek az eredmények együttesen arra utalnak, hogy a Republikánus Párt kereskedelempolitikai változása (a Tea Party felemelkedése miatt) kifizetődött.

4.1.5 Európa: szubnacionális régiók

A más fejlett gazdaságokba irányuló kínai export szintén jelentősen nőtt. Autor *et al.* (2014) becslése szerint a Kínából származó import Ausztráliában, Új-Zélandon, Japánban, Svájcban, Dániában, Németországban, Spanyolországban és Finnországban a tavalyi 2 milliárd dollárról 281991-1992 a tavalyi milliárd dollárról - a tavalyi milliárd dollárra nőtt. Colantone 2007. és Stanig (2018b) 8 milliárd dollárral vizsgálja a kínai import-sokk helyettesítőit 15 nyugat-európai ország kikötői 1988 és 2007 között. A kínai import-sokk helyettesítőit 198 NUTS-2 régióra konstruálják, ²²interakcióba hozva az adott régióban az 1990-es években az ágazati foglalkoztatás arányát az iparágankénti kínai import országos növekedésével, amelyet az adott iparág USA-ba irányuló exportjával instrumentálnak. A szavazatarányokat kombinálják a pártok hagyományos erkölcsre, törvényre és rendre, protekcionizmusra, nacionalizmusra és az EU-ra vonatkozó platformjairól szóló információkkal az Comparative Manifesto Projectből (Volkens *et al.*, 2016). A kínai importnak való kitettség együtt jár a nacionalista, szélsőjobboldali és EU-ellenes pártokra való szavazással. A Kínából érkező importverseny egy standardeltérésnyi növekedése 1,7 százalékponttal növeli a nacionalista-jobboldali pártok szavazati arányát, ami jelentős nagyságrend, mivel a szélsőjobboldali pártok szavazati aránya az 1990-es években körülbelül 5% volt. A legnagyobb nyertesek azok a szélsőjobboldali pártok, amelyek a nacionalizmust protekcionista programmal ötvözik. A vesztesek a kereskedelem párti baloldali pártok; nincs összefüggés a kereskedelmi sokk proxy és a protekcionista baloldali és a mainstream baloldali vagy jobboldali pártok szavazataránya között. Az egyéni felmérések adatai azt sugallják, hogy ezek a minták általánosságban érvényesek, mivel a foglalkoztatási státusz (alkalmazott, nyugdíjas) és az ágazat tekintetében nincs nagy heterogenitás.

4.1.6 Európa: Országtanulmányok

Egyesült Királyság A Kínából származó feldolgozóipari behozatal aránya a teljes brit feldolgozóipari behozatalon belül az 1980-as évek végi 1%-ról 2007-re 8,6%-ra emelkedett, miközben a teljes feldolgozóipari behozatal reálértéken megduplázódott. Colantone és Stanig (2018a) a kínai import behatolásának szerepét vizsgálja az Európai Unióból való kilépésről vagy maradásról szóló júniusi népszavazáson 2016. A népszavazás a populizmus megtestesítője volt, és annak legtöbb lényeges jellemzőjét tükrözte. Először is, a vitát az átlagemberek és az elitek közötti patthelyzetként ábrázolták; Michael Gove konzervatív képviselő és a Leave-tábor vezetője a televízióban azzal érvelt, hogy "az ország népeinek elege van a szakértőkből". Másodszor, a Leave-kampány a nacionalizmusra épült; fő szlogenje a "Vissza akarjuk kapni az országunkat." Harmadszor, a Leave kampány

²²A NUTS a (szubnacionális) területi egységek uniós szintű nomenklatúrája. Vannak NUTS-1104 régiók (3 millió és 7 millió fő között), NUTS-2281 régiók (0 millió és 3 millió fő között) és NUTS-31348 régiók (150 *millió* és 000 millió fő között).
800, lakosok000).

félrevezető állításokat és egyenesen hazugságokat használt (például a menekültekről és a bevándorlókról, valamint az Egyesült Királyság EU-hoz való hozzájárulásáról); bonyolult kérdésekre leegyszerűsítő megoldásokat kínált. Colantone és Stanig (2018a) regionális kereskedelmi sokk mérőszámokat konstruál, megszorozva a kínai import növekedését egy adott iparágban az 1989-es körzetek közötti foglalkoztatási arányokkal. A kínai import behatolása átlagosan 320 e volt egy munkavállalóra vetítve; de a NUTS-3167 régiók között jelentős eltérések mutatkoztak, a Camden és a City of Londonban lévő e-től 60 a Leicesterben 750-ig. Ezután a szerzők összekapcsolják a Leave-szavazatok arányát - amely Közép-Angliában és Észak-Angliában magas, Londonban és a főbb nagyvárosi területeken pedig alacsony - a kínai import penzációjával, az amerikai analóggal instrumentálva. A kínai import sokk egy standard szórásnyi növekedése ugyanabban a makrorégióban (Wales, Anglia, Skócia) két százalékpontos növekedést eredményez a Leave arányában (8. ábra); a kínai sokk a Leave-szavazat eltéréseinek hetedét magyarázza.

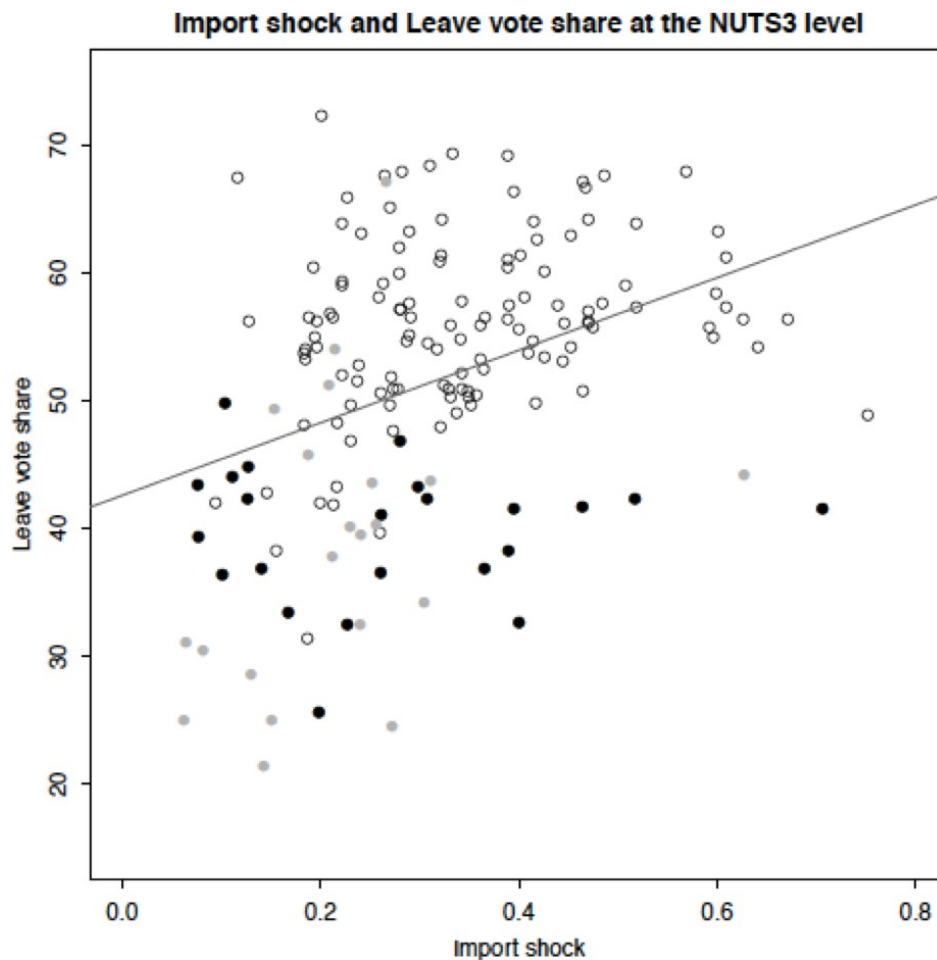
Becker, Fetzter és Novy (2017) azt mutatják, hogy az európai országokkal folytatott kereskedelem (amelyet az Egyesült Királyság NUTS-2 régióiban a hozzáadott értéknek az EU fogyasztási és beruházási keresletének tulajdonított részarányával jeleztek) szintén robusztus korrelációja a Leave-szavazásnak (lásd még Springford *et al.*, 2016).²³

Németország Dippel *et al.* (2018) a 322 németországi régió (*landkreise*) 1987 és 2009 közötti növekvő kereskedelmi kitettségenek politikai következményeit vizsgálja, megvizsgálva a vasfüggöny leomlása után megnövekedett kelet-európai import és az 1998 és 2009 között növekvő kínai import szerepét. Minden egyes sokkhoz egy olyan shift-share instrumentumot konstruálnak, amely kölcsönhatásba hozza a németországi importnövekedést a sokk előtti ipari szakosodással a körzetek között; a Németországra jellemző feltételek figyelembevételében a német ipari szintű importot és exportot az ausztráliai, kanadai, japán, norvég, új-zélandi, svéd, szingapúri és brit analógokkal instrumentálják.²⁴ Másodsor, a kereskedelmi verseny növeli a szélsőjobb oldali szélsőséges pártok támogatottságát. A kereskedelemnek való kitettség egy standard eltéréssel való növekedése (1, 372euró/munkavállalónként) növeli a

²³Az EU-val való kereskedelmi integráció Kelet-Yorkshire és Észak-Lincolnshire, Cumbria, Leicestershire, Rutland és Northamptonshire (több mint 14%) területén a legmagasabb, ezeken a feldolgozóipari területeken, amelyek vég- és köztes termékeket importálnak és exportálnak Európába. Az uniós integráció legalacsonyabb Belső-Londonban, Északkelet-Skóciában, Kelet-Skóciában, valamint a Felföldön és a szigeteken (4% körül).

²⁴Autor *et al.* (2013, 2019, 2014,) az USA Kínából származó bruttó importjára összpontosítanak, és csak az érzékenységi elemzésben veszik figyelembe a nettó import változását. Az alacsony bérű országokból származó német import és az ezekbe az országokba irányuló német export azonban kiegyensúlyozottabb, mint az USA-ban, és pozitívan korrelál az egyes országok között (Dauth, Findeisen és Suedekum, 2014).

8. ábra: Az importsokk és a kilépési 2016szavazatok aránya NUTS3 szinten

Megjegyzések: A fekete pontok Skócia NUTS3 régiói, a szürke pontok London NUTS3 régiói, az üres pontok Anglia és Wales többi NUTS3 régiója. A szürke folytonos vonal a legkisebb négyzetek illesztése a teljes mintára.

Forrás: (2018a), ábra: Colantone és Stanig (2018a). 4.

a szélsőjobb oldali pártok szavazatarányát 0,12 százalékponttal. Harmadszor a szerzők megvizsgálják a kínai sokk szerepét az *Alternatíva Németországért* (AfD) párt szavazatarányára. Az AfD az európai válság idején alakult; kezdetben a görög és portugál mentőcsomagok bírálatára összpontosított. Hamarosan a szélsőjobb felé mozdult el. Jelentős kapcsolat van a kereskedelmi verseny és az AfD-re való szavazás között, amely egyre nagyobb teret nyer azokban a régiókban, ahol a szavazók már korábban is a szélsőjobb felé mozdultak el. Negyedszer, a szerzők leírják a megnövekedett export kiegyenlítő hatását, amely megállapítás összhangban van a kereskedelemelmélettel, amely azonnali pol-

icy implications, mivel az export enyhítheti az alacsony bérű országokból érkező importból eredő kedvezőtlen hatásokat. Ötödször, a német társadalmi-gazdasági panel adatainak elemzése azt mutatja, hogy ezek a minták főként a főiskolai végzettséggel nem rendelkező feldolgozóipari dolgozókból származnak.

Olaszország Barone és Kreuter (2019), valamint Caselli, Fracasso és Traverso (2019) a kínai sokk választási hatását vizsgálja Olaszországban. Kína felemelkedése a világpiacokon különösen nagy hatással volt az olasz gazdaságra, amely a ruházati, textil-, bőr- és bútorigarra specializálódott - az egyre inkább Kína által dominált iparágakra. Mindkét tanulmány Autor, Dorn és Hanson (2013) identifikációs megközelítését követi. Elemezve 8, olasz000 önkormányzatokat, Barone és Kreuter (2019) azt találja, hogy a Kínából származó import éves változásának egy standard-eltérésnyi növekedése (2000-es árakon számolva körülbelül 145 dollár/munkás) a populista szavazati arány 0,4 százalékpontos elmozdulásával jár együtt - az átlagértékének körülbelül egyharmadával és a standard-eltérés tizedével. A szélsőjobboldali nacionalista pártok - és nem a radikális baloldaliak - járnak jól. Caselli, Fracasso és Traverso (2019) 600 munkaerő-piaci területen hasonló eredményeket találnak. Autor és társaival (2020) ellentétben Barone és Kreuter (2019) azt találja, hogy a nagyobb kereskedelmi kitétség alacsonyabb részvételi aránnyal és az érvénytelen szavazatok magasabb arányával jár együtt (bár Olaszországban magasabb a választási részvétel, mint az Egyesült Államokban).

France Malgouyres (2017b) az alacsony bérű országokból érkező verseny hatását vizsgálja a Nemzeti Front szavazatarányára, amelynek népszerűsége Marine Le Pen vezetése alatt nőtt. Malgouyres az Autor, Dorn és Hanson (2013) és Autor *et al.* (2020) által kidolgozott shift-share-identifikációs stratégiát alkalmazza. Az elemzés 3500 körzetet ölel fel 1995 és 2012 között. Az importverseny statisztikailag szignifikáns, de közgazdaságilag csekély hatást gyakorol a Nemzeti Frontra való szavazásra: az import egy szórásnyi (1, USD/munkavállaló000) növekedése a Nemzeti Front szavazatarányának 0,7 szórásnyi (0,4 százalékpont) növekedéséhez vezet. Ez a hatás az idő múlásával növekszik (és a tanulmány nem tartalmazza a 2017-es elnökválasztást, ahol Le Pen az első fordulóban 21,3%-ot, a második fordulóban pedig 33,9%-ot szerzett). Úgy tűnik, Marine Le Pen stratégiája, hogy a Nemzeti Front kiáltványát a szabad piacról az újraelosztó és protekcionista politikák felé terelje, kifizetődőnek bizonyult (Ivaldi és Lanzzone 2016).²⁵

²⁵Marine Le Pen megpróbálta elhatárolni a pártot rasszista eredetétől. 2011 végén a Nemzeti Front kilépett az Európai Nemzeti Mozgalmak Szélsőjobboldali Szövetségéből, és csatlakozott az Európai Parlamentben a némileg mérsékeltebb Európai Szabadság Szövetséghez.

4.2 Technológiai fejlődés

4.2.1 Az érv

A technológia átalakította a munkaügyi kapcsolatokat, a foglalkoztatást és a béreket. Sok feladat rutinszerűvé vált, és az automatizálás munkahelyek millióit váltotta fel. A negyedik ipari forradalom előretörésével a mesterséges intelligencia, a Big Data, a gépi tanulás és a robotizáció minden iparágba behatol. A Nemzetközi Robotikai Szövetség becslése szerint 2009-ben világszerte mintegy 6 millió ipari robot volt, 2017-ben pedig már 381 millió. Az előrejelzés²⁰²² szerint egymillió⁷⁰⁰.

A technológiai fejlődés és az innováció a növekedés motorja. A kereskedelemhez hasonlóan azonban itt is vannak nyertesek és vesztesek. A nyertesek többnyire a magasan képzett "tudásmunkások", akiknek absztrakt munkája kiegészíti az új technológiát, míg a vesztesek az alacsony és közepes képzettségű munkavállalók, akiknek rutinmunkáját könnyebb automatizálni. Autor (2014), Ace- moglu és Autor (2011), valamint Harrison, McLaren és McMillan (2011) áttekintik azt a nagyszámú kutatást, amely szerint a növekvő oktatási prémium magyarázza az egyenlőtlenségek közelmúltbeli növekedésének nem elhanyagolható részét (a legfelsőbb rétegeken kívül).

A technológia populizmusra gyakorolt hatásának azonosítására szolgáló fő empirikus stratégia hasonló a kereskedelemmel kapcsolatos szakirodalomban alkalmazott stratégiához. A legtöbb szerző az International Federation of Robotics (IFR) adataira támaszkodik, amely az ipari robotokra vonatkozó adatokat a robotok gyártóitól gyűjti össze, majd azokat iparáganként-országoként-évenként jelenti. Ezek az adatok definíciójuknál fogva nem tudják mérni az ipari robotokhoz nem kapcsolódó, munkahely-kiszorító technológiákat, mint például a szoftvereket.

Egy másik népszerű megközelítés a foglalkozásspecifikus "rutinfeladat-intenzitásra" (RTI) épül. Autor és Dorn (2013), Autor, Dorn és Hanson (2015), valamint Goos, Manning és Salomons (2014) a Dictionary of Occupational Titles (DOT) adataiból származó, az egyes foglalkozásokra vonatkozó rutin, manuális és absztrakt feladatokra vonatkozó adatokat használnak. Az RTI-index a rutinfeladatok naplózott ráfordítása foglalkozásonként mínusz a kézi és absztrakt feladatok naplózott ráfordításai. Az ipari robotokra vonatkozó adatokkal összehasonlítva az RTI-index árnyaltabb képet nyújt, mivel segít megkülönböztetni az automatizálással szemben eltérő mértékben sebezhető munkaköröket ugyanazon ágazaton belül.

4.2.2 Történelmi előzmények

Az automatizálás politikai és társadalmi következményeit legalább a 19. század közepe óta ismerik. Marx és Engels (1848) úgy tekintett a termelési és cseremódok forradalmaira, mint amelyek "a társadalom egészének viszonyait" átalakítják, ami természetszerűleg a

következőhöz vezet

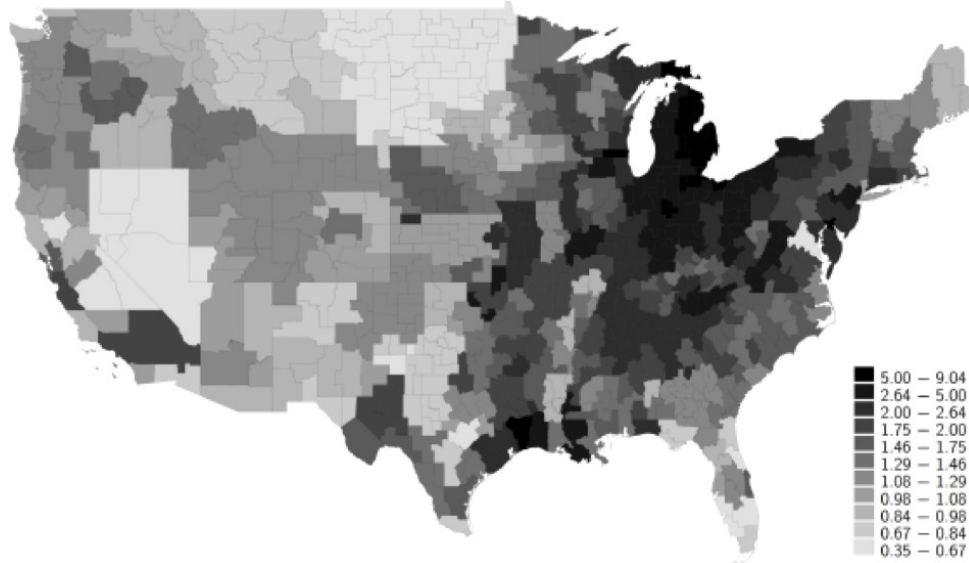
politikai változás. John Maynard Keynes és Wassily Leontief aggódott a "*technológiai munkanélküliség*" politikai következményei miatt. " Eichengreen (2018) és Frey, Berger és Chen (2018) a luddita mozgalmat tárgyalja, amely erőszakosan ellenezte a gépek elterjedését az angliai textilgyárakban. A ludditák lázadtak, összetörték a gépeket és gyárakat gyújtottak fel (lásd Hobsbawm, 1952, egy éleslátó áttekintésért).

Caprettini és Voth (2020) az automatizálás elleni erőszakos ellenállás egy másik fontos történelmi esetét vizsgálja: a "Captain Swing" lázadásokat az 1830-as évek Angliájában és Walesében. Bemutatják, hogy a kézi cséplés mechanikus cséplőgépekkel való helyettesítése zavargásokhoz vezetett, amelyek viszont fontos szerepet játszottak a választójog kiterjesztésében (Aidt és Franck, 2015). A cséplőgépek tízszeresére növelték az egy munkásra jutó termelékenységet. Mivel a cséplés volt a vidéki munkások legfontosabb bevételi forrása a téli hónapokban, e munkaerő-megtakarító technológia bevezetése nélkülözésekhez vezetett és zavargásokat szított (Hobsbawm és Rud'e, 1969). 1830 második felében 45 megyében több mint 3000 zavargás tört ki. A gép jelenléte és a zavargások között szoros összefüggés mutatkozik. Az új technológia zavargásokra gyakorolt ok-okozati hatásának azonosításához a szerzők a talaj gabonára való alkalmasságát használják a cséplőgépek bevezetésének ösztönzőjeként. Sem a zavargások előretörése, sem a társadalmi-gazdasági jellemzőkben nem volt jelentős különbség a "megfelelő" és a "nem megfelelő" talajjal rendelkező régiók között. Egy új gép 6,5-tel több cséplőgépet jelentett. Ez a hatás a feldolgozóipari központokhoz közeli területeken mérséklődött, mivel azok alternatív foglalkoztatási lehetőségeket biztosítottak. Ezzel szemben a zárt területeken, ahol ezek a lehetőségek korlátozottak voltak, a cséplőgépek és a zavargások közötti összefüggés erős volt. Ezek az eredmények kapcsolódnak a populizmus közelmúltbeli felemelkedésének városi-vidéki különbségeiről szóló modern vitához.

4.2.3 Az automatizálás és a populizmus közelmúltbeli felemelkedése

Egyesült Államok Frey, Berger és Chen (2018) elemzik az automatizálással szembeni sebezhetőség politikai hatását az Egyesült Államokban. Kiindulópontjuk Acemoglu és Restrepo (2020) feltérképezése az ipari robotok elterjedtségéről a Cseh Köztársaságban 1993 és 2007 között. Amint a 9. ábra mutatja, jelentős földrajzi heterogenitás figyelhető meg. Az empirikus gyakorlat az elnökválasztások 2016 és 2012 az elnökválasztások közötti változásokat a robotok kitétségének változásával hozza összefüggésbe. A szerzők az ipari specializáció történelmi komponensét az 1980-as ágazati foglalkoztatási arányok segítségével vonják ki, és tíz európai ország robotpenetrációját használják fel az amerikai analóg instrumentumként. A 2SLS specifikáció (10. ábra) azt sugallja, hogy a robotizációnak kitétt munkahelyek arányának egy standard eltéréssel (5 százalékponttal) való növekedése a robotizációnak kitétt

9. ábra: A robotoknak való kitettség földrajzi megoszlása, 1993-2007

Megjegyzés: Az ábra az ezer munkavállalóra jutó robotok számának növekedését mutatja a

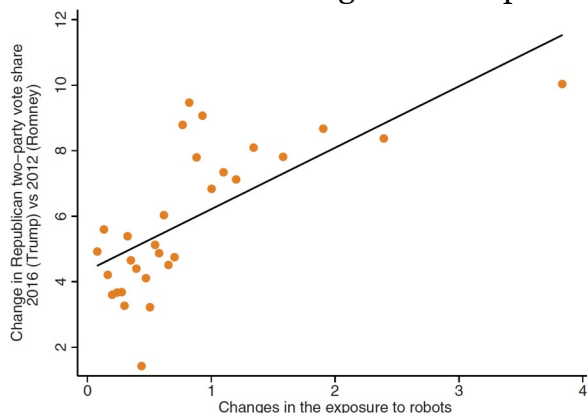
1993Forrás2007.: Acemoglu és Restrepo (2020), ábra. 4.

a Donald Trumpra leadott szavazatok arányának 0,2 standard eltéréssel történő növekedésével. Ezután egy egyszerű kontrafaktuális elemzést végeznek, amely megjósolja, hogy kilenc swing-államban Donald Trump és Hillary Clinton milyen szavazatokat kapott volna, ha a robotok hatása 10%-kal, 75%-kal vagy 90%-kal alacsonyabb lett volna. Wisconsin Clintonra szavazott volna, ha a robotok hatása csak 10%-kal lett volna alacsonyabb a ténylegesnél; ahhoz azonban, hogy Michigan és Pennsylvania a demokratákhoz forduljon, az automatizálás hatásának a tényleges 25%-ának kellett volna lennie.

Petrova, Schubert, Taska és Yildirim (2020) szintén csökkentett formájú összefüggést találtak a CZ-k automatizáltsága és a republikánusokra való szavazás között 2012-ben és 2016-ban. Az összefüggés továbbra is szignifikáns marad, ha McCain 2008-as szavazatarányát kontrolláljuk. Az afroamerikaiak és a spanyolajkúak foglalkoztatása és bére - nem pedig a fehéreké - csökkent a leginkább az automatizálás által érintett területeken. Ez az eredmény kétségbe vonja azt az elterjedt magyarázatot, amely szerint az automatizálás Trump szavazatarányára gyakorolt hatását a nem főiskolai végzettségű, nem spanyolajkú fehérek okozták.

Európa Anelli, Colantone és Stanig (2019) hasonló elemzést végeznek 14 európai ország 192 NUTS-2 szubnacionális régiójában 1993 és 2016 között. Az ipari specializáció és az ipari specializáció és az automatizálás közötti kölcsönhatás révén számítják ki az időben változó regionális kitettséget.

10. ábra: A robotoknak való kitettség és a Trumpra leadott szavazat

Megjegyzések: Nem parametrikus megyei szintű kapcsolat 30 egyenlő méretű binnel. Az egyenes vonal: az alapul szolgáló adatokon alapuló illesztett OLS-regresszió.

Forrás: (2018), ábra: Frey, Berger, and Chen (2018), ábra 1.

a robotok használatának változásai 11 iparágban az egyes országokban. Az automatizálásnak való regionális kitettség egy standardeltérésnyi növekedése 1 százalékponttal növeli a szélsőjobboldali nacionalista pártok támogatottságát. (E pártok átlagos szavazataránya mintegy 6 százalékpont.) A szélsőjobboldali pártok térnyerése a kereskedelempárti baloldali és liberális jobboldali pártok rovására történik.

Im *et al.* (2019) párhuzamos tanulmánya a szavazás és az automatizálás összefüggéseit vizsgálja az European Social Survey (ESS) adatainak (6., 7. és 8. forduló) felhasználásával 11 európai országban. Az eredmények hasonlóak. A radikális jobboldali pártokra való szavazás valószínűsége jelentősen magasabb az automatizálás által érintett foglalkozások esetében. A szélsőjobboldali pártok térnyerése többnyire a jobboldali mainstream pártok rovására történik. Az automatizálás és a szélsőjobboldalra való szavazás közötti összefüggés különösen erős a (nagyon) alacsony jövedelmi biztonságról beszámoló egyének esetében.²⁶

Egyesült Királyság Gallego, Kurer és Schöoll (2018) a digitalizáció szavazásra gyakorolt hatását vizsgálja. A brit háztartási paneltanulmányt és az Understanding Society Survey-t kombinálják az EU-KLEMS adatbázisból származó, az információs, kommunikációs és technológiai (IKT) iparági beruházásokkal. Az IKT-beruházások és a bérek közötti korreláció sig-

²⁶A legújabb tanulmányok az automatizálásnak a politikai preferenciákra gyakorolt hatását is vizsgálják. Thewissen és Rueda (2019) a 2002 és 2012 közötti ESS-adatok felhasználásával 17 európai országban vizsgálja az RTI hatását az újraelosztási preferenciákra. A korreláció statisztikailag szignifikáns, bár a nagyságrendje mérsékelt. A KTI egy standard eltéréssel történő növekedése 0,05-tel emeli az újraelosztási preferenciákat, ami nagyjából hasonló az oktatás vagy az offshoring egy standard eltéréssel történő változásának hatásához.

a főiskolai végzettségű munkavállalók esetében jelentősen pozitív, míg a nem főiskolai végzettségűek esetében negatív. Ráadásul azokban az iparágakban, ahol az IKT-beruházások átlagon felüliek, a felsőfokú végzettségű munkavállalók nagyobb valószínűséggel szavaznak a hivatalban lévőkre (különösen a torykra).

4.3 Összefoglaló

Számos bizonyíték utal a kereskedelem és az automatizálás fejlett gazdaságok munkaerőpiacára gyakorolt hatására, ami viszont a status quóval szembeni elégedetlenséget és a populisták támogatottságának növekedését eredményezi. Kína integrációja a világgazdaságba eltérő hatást gyakorolt a helyi munkaerőpiacokra. A munkaigényes gyártásra szakosodott közösségek munkahelyeket veszítettek, mivel a multinacionális vállalatok offshore üzemeket telepítettek át és korszerűsítették a technológiát; sok kisebb gyártó kénytelen volt bezárni. A korlátozott belső migráció növekvő munkanélküliséghez, csökkenő munkaerő-piaci részvételhez, a nem felsőfokú végzettségűek béreinek csökkenéséhez és az általános hanyatlás érzéséhez vezetett.

A kínai sokk az amerikai feldolgozóiparban a közelmúltban bekövetkezett foglalkoztatási visszaesésnek csak mintegy 20%-át magyarázza, de komoly politikai következményei vannak. A sokknak kitett közösségek szavazói átlagosan jobbra mozdultak el. Az amerikai bizonyítékok a konzervatív (republikánus) jelöltek felé való elmozdulásra utalnak, a szabadkereskedelmi republikánusok és demokraták rovására. Ez az elmozdulás különösen erős a nem spanyolajkú fehér közösségekben, ami arra utal, hogy a gazdasági sérelmek kölcsönhatásban lehetnek a mélyebb kulturális és társadalmi sérelmekkel. A Brexitre vonatkozó bizonyítékok hasonlóak; a kilépésre leadott szavazatok - és a UKIP támogatottsága - ott volt magas, ahol a feldolgozóipar hanyatlott, míg a gazdag, kozmopolita, nagyvárosi területek (amelyek profitáltak a globalizációból) elsősorban többségben ellenezték az Egyesült Királyság kilépését az EU-ból. A Németországban, Franciaországban és Olaszországban végzett részletes, országos szintű tanulmányok, valamint a szubnacionális régiók páneurópai elemzéseinek szintén összefüggést mutatnak a kínai importnak való kitettség és a rendszerellenes populista pártok, különösen a jobboldali pártok támogatottsága között. A fő veszteségek a mérsékelt, liberális és kereskedelem párti baloldali (szociáldemokrata) pártok, amelyek választási ereje jelentősen csökkent. Érdekes módon a radikális baloldali és kommunista pártok nem jártak jól, bár sok érintett közösség a baloldal fellegvára volt.

Ezek az eredmények nyilvánvaló kérdéseket vetnek fel: Miért most? És miért a nacionalista és jobboldali populisták - és nem az újraelosztást támogató baloldali társaik? A következő két fejezetben tárgyalt tanulmányok némi fényt vetnek ezekre a kérdésekre.

5 A 2008-2009-es globális válság szerepe

Ebben a szakaszban a gazdasági válságok populizmusra gyakorolt hatását vizsgáljuk. Először is bemutatjuk az érvet. Másodszor áttekintjük azokat a kortárs és történelmi tanulmányokat, amelyek a válságokat a populizmus, valamint az értékek és attitűdök felemelkedésével kapcsolják össze. Harmadszor, megvitatjuk a megszorító politikákra összpontosító tanulmányokat, amelyek gyakran követik a nagyobb gazdasági visszaeséseket.

5.1 Az érv

Amint azt a 3.2. szakaszban bemutatjuk, a populizmus közelmúltbeli felemelkedése a 2008-2009-es globális pénzügyi válság idején és röviddel azt követően következett be. Az európai periférián számos nem mainstream párt tőkét kovácsolt a mély recesszióból, amelyet gyakran a megszorítások súlyosbítottak. Görögországban a radikális baloldali SYRIZA és a szélsőjobbboldali Független Görögök a "régii" politikusokat és az Európai Bizottságot démonizáló, rendszerellenes platformokon indultak. Az Arany Hajnal, a görög politikai rendszer peremén álló neonáci párt a szavazatok 7%-át szerezte meg a 2012-es választásokon. A spanyolországi Podemos felemelkedése szintén a válság és a megszorítások idején történt.

A politikatudományban egy régi érv azt állítja, hogy a választók büntetik a hivatalban lévőket, amikor a gazdaság gyenge (pl. Kinder és Kiewiet, 1981; Lewis-Beck és Stegmaier, 2000; és Lewis-Beck, Nadeau és Elias, 2008), és hogy az éles termelési zsugorodások politikai változást eredményeznek (Frieden *et al.*, 2017). Jackman és Volpert (1996) például 16 nyugat-európai országra vonatkozó, az 1970-es és 1980-as évekre vonatkozó országközi adatokat táblázatba foglalva kimutatta, hogy a gazdasági visszaesés a szélsőjobbboldali pártok felé tereli a szavazókat.

A 2008-2009-es globális pénzügyi válság a nagy gazdasági világválság óta a legsúlyosabb volt mind a fejlett, mind a fejlődő országokban.²⁷ Görögországban a GDP 25%-kal esett vissza, a munkanélküliség pedig elérte a 30%-ot. Spanyolországban a munkanélküliség meghaladta a 20%-ot, míg az Egyesült Államokban megduplázódott, és elérte a 10%-ot. A válság intenzitásán túl négy döntő tényező is hozzájárulhatott a populizmus térnyeréséhez. Először is, mivel a válság előtt a jobbközép és balközép pártok voltak hatalmon, a populista vezetők számára könnyebb volt a főáramú politikai szereplőkre hárítani a felelősséget. Másodszor, a banki mentőcsomagok miatti közfelháborodás lehetőséget adott a populistáknak arra, hogy azt állítsák, hogy a régi pártokhoz kötődő bankárok megúszták a hibáikat (vagy állítólagos bűneiket). Harmadszor, azokban az országokban, amelyek megszorító politikát vezettek be.

²⁷A globalizációval ellentétben, amely leginkább a fejlett gazdaságok politikai környezetét érintette, a

válság a fejlődő országokat is érintette. Az általunk tárgyalt bizonyítékok mind a fejlett, mind a fejlődő országokra vonatkoznak. A fejlett gazdaságokról több munka jelent meg: egyrészt az adatok elérhetősége miatt, másrészt pedig azért, mert a populizmus többnyire az átlagosan jómódúbb demokráciák jellemzője.

a válságot követően a szociális biztonsági hálók gyengülése az igazságtalanság érzésének elterjedéséhez vezetett. Negyedszer, a megszorítások gyakran a nemzetek feletti intézmények (a Nemzetközi Valutaalap és az Európai Unió) által előírt gazdasági kiigazítási programok részét képezik. Ez lehetővé tette, hogy a populisták globalizáció- és EU-ellenes platformokon induljanak. Míg a mainstream politikusok magát a válságot az amerikai pénzügyi rendszer hibáira foghatták, a megszorító politikák a nemzeti vagy nemzetek feletti elitek tudatos döntése ~~vt~~ ami természetesen elittelenes visszahatást eredményezett.

5.2 Válság és populizmus: A bizonyítékok

5.2.1 Történelmi bizonyítékok a válságok éveiből¹⁴⁰

Funke, Schularick és Trebesch (2016) a nagy pénzügyi válságok politikai utóhatásait állítják szembe a szokásos recessziókkal, 20 fejlett gazdaságban 827 általános választást vizsgálva a következő évektől a következő évtizedekig¹⁸⁷⁰ A 2014. megelőző-utáni elemzés azt mutatja, hogy a pénzügyi válságokat a szélsőjobboldali pártok szavazati arányának jelentős növekedése követi. Ezzel szemben a radikális baloldali pártok nem járnak jól. A szélsőjobboldali pártok a szokásos recessziókat követően is erősödnek. A válságokat továbbá fokozott politikai frakcionálódás követi, mivel a parlamentben képviselt pártok száma jelentősen megnő. Ezzel egyidejűleg a sztrájkok, erőszakos zavargások, utcai tüntetések és kormányellenes demonstrációk is növekednek.

5.2.2 Történelmi bizonyítékok a nagy gazdasági világválságból

A 2008-2009-es globális pénzügyi válság a Nagy Gazdasági Világválsággal való összehasonlítást idézte elő, különösen azért, mert ez utóbbi hozzájárult a totalitarizmus felemelkedéséhez az 1930-as években (pl. Payne, 1996; Berg-Schlosser és Mitchell, 2000).

Globális bizonyítékok De Bromhead, Eichengreen és O'Rourke (2013) a nagy gazdasági világválság hatását vizsgálja a jobboldali és más, a fennálló rendszerrel szemben álló (kommunista és szeparatista) pártok 1919 és 1939 közötti felemelkedésére. 28 ország 171 választásának adatait felhasználva azt mutatják, hogy az elmúlt évek gazdasági teljesítménye (vagy a válság kezdete óta kumuláltan) robusztus korrelátuma a szélsőjobboldali pártok választási sikerének. Ez a korreláció inkább az új, mint a már kialakult demokráciákban erős, ami arra utal, hogy a demokratikus tőke megvédheti az országokat a szélsőségektől (lásd Persson és Tabellini, 2009).

Németország Voth *et al.* (2020) a náci párt németországi felemelkedését vizsgálja, amelynek szavazati aránya az 1928-as 2,6%-ról 1933-ra 43,9%-ra nőtt, ami öt év alatt az ország 40%-os veszteséget szenvedett el. Megvizsgálják az 1931-es bankválságot, amelyet a prominens zsidó bankár, Jakob Goldschmidt által vezetett Danatbank, Németország négy legnagyobb egyetemes bankjának egyike összeomlása váltott ki. Ez a válság hozzájárult a nácik felemelkedéséhez azáltal, hogy felerősítette a nagy gazdasági világválság hatását, és lehetővé tette a nácik számára, hogy a zsidókat hibáztassák. A szerzők összevonják a cégek és bankok adatait a városi szintű jövedelmekkel, hogy felmérjék, hogyan befolyásolta a Danatbanknak és egy másik csődbe ment hitelezőnek, a Dresdnernek való kitettség az NSDAP (a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt, a nácik) melletti szavazást. A bankok összeomlása által okozott, a városi jövedelmek egy standard eltéréssel történő csökkenése az NSDAP szavazati arányának 4,3 százalékpontos növekedéséhez vezet - ez az 1930 és 1933 közötti átlagos növekedés mintegy 20%-a. A bankok összeomlása a városok jövedelmének egy százalékpontos csökkenését eredményezi. Ezzel szemben a Danatbanknak és a Dresdnernek való kitettségtől független, egy standard-eltéréses jövedelemcsökkenés 1,1 százalékponttal növelte az NSDAP szavazati arányát. A bankválság és a náci szavazatok növekedése közötti kapcsolat különösen erős azokban a városokban, ahol a múltban antiszemitizmus volt tapasztalható, amit vagy az első világháború előtti antiszemita pártokra való szavazás, vagy a középkori pogromok jeleznek (lásd Voigtlander és Voth, 2012). A Danatbank összeomlásával kapcsolatos antiszemitizmus a nácik választási győzelme után is fennállt: a bank csődjének jobban kitett városokban több zsidó polgárt deportáltak koncentrációs táborokba, és több támadás érte a zsinagógákat és a zsidó tulajdonú ingatlanokat.

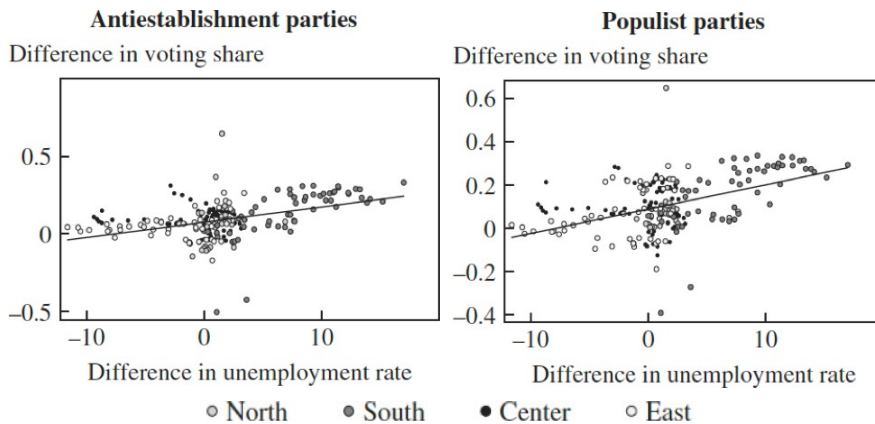
Kína Braggion, Manconi és Zhu (2020) az 1933-as kínai bankválság hatásait vizsgálja, amelyet az Egyesült Államok masszív ezüstvásárlási programja váltott ki. Mivel Kína ekkor még az ezüstsabványon volt, az USA ezüstvásárlásai csökkentették a kínai bankok hitelezési kapacitását. A szerzők kihasználják a kínai cégek kitettségének eltéréseit a különböző ezüstartalékkal rendelkező kínai bankokkal szemben, amelyekre az amerikai politika eltérő hatást gyakorolt. Az alacsonyabb ezüstartalékkal rendelkező bankoknak kitett cégek (amelyek jobban csökkentették a hitelezést) aránytalanul nagymértékben megnövekedett a munkásbéke és a kommunista sejtek felemelkedése. Bár ez a tanulmány nem kapcsolja össze a banki kínálati sokkokat a tényleges szavazásokkal, azt mutatja, hogy a kedvezőtlen hitelfeltételek mind a zavargásokat, mind a rezsimellenes mozgalmak népszerűségét táplálják.

5.2.3 A közelmúlt válsága Európában (2009-2013)

Algan *et al.* (2017) a közelmúltbeli válság hatását vizsgálja a rendszerellenes pártokra való

szavazásra és az intézményekbe vetett bizalomra, kihasználva a régió belüli eltéréseket 26 európai ország 220 régiójában a következő évektől a következő2000 évtizedekig Az elemzés 2016.első része egy erős

11. ábra: A munkanélküliség és a populista szavazatok arányának változása az európai régiókban

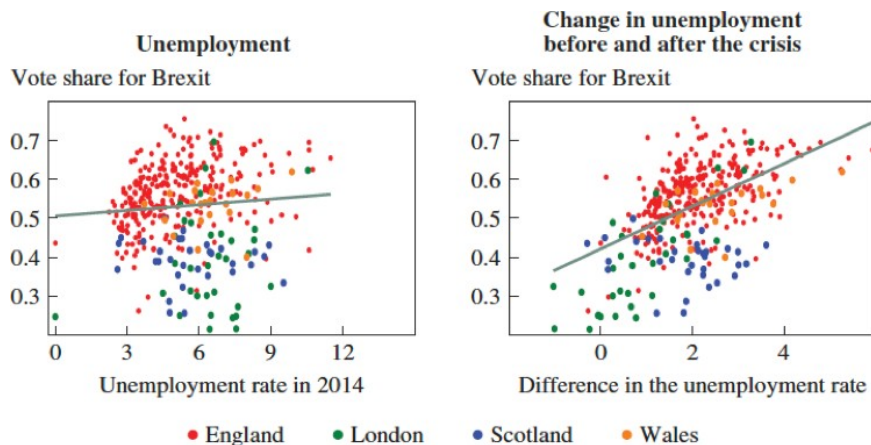
Forrás: (2017), ábra 4.

kapcsolat a munkanélküliség növekedése és a nem mainstream pártokra való szavazás között. A 11. ábra szemlélteti ezeket a mintákat. A nagyságrendek jelentősek: A munkanélküliség egy százalékpontos növekedése a populista szavazatok egy százalékpontos növekedésével jár. Az összefüggés Dél-Európában a legerősebb, de keleten és Közép-Európában is jelen van. Délen a munkanélküliség együtt jár az újraelosztó programmal rendelkező radikális baloldali pártokra (pl. Podemos, SYRIZA) való szavazással. Az európai "magban" és Kelet-Európában azonban a munkanélküliség a szélsőjobb oldali pártokra való szavazással korrelál, mivel a polgárok elfordulnak a kommunista és szélsőbaloldali pártoktól.

Egy "mintán kívüli" tesztben a szerzők azt mutatják, hogy a válság előtti és utáni változások a regionális munkanélküliségben - és nem a munkanélküliség szintjében - a brit választási körzetekben a Brexit-szavazás erős korrelációi (12. ábra).

Az ok-okozati hatások azonosításához Algan *et al.* (2017) kivonják a munkanélküliség regionális változásának azt az összetevőjét, amelyet az építőipar válság előtti részesedése a regionális gazdaságban előre jelez. Az építőipar és az ingatlanpiac fontos szerepet játszott a pénzügyi buborék kialakulásában és így a válság okozta sokkban. Az építőipar válság előtti részesedése a regionális gazdaságban pozitívan korrelál a munkanélküliség válság alatti növekedésével (első szakasz) és a populista szavazatok növekedésével (redukált forma). Ugyanez vonatkozik a Brexit-szavazásra is. Úgy tűnik, hogy az építőipar-munkanélküliség-szavazás kapcsolat nem tükrözi az egyéb időben változó regionális változókat, például a bevándorlást, a korrupciót vagy az oktatást. A második szakasz instrumentális változóra vonatkozó becslései megerősítik, hogy a munkanélküliség regionális változásának növekedése a populista szavazásra gyakorolt hatása oksági jellegű.

12. ábra: A munkanélküliség és a Brexit-szavazás változása a brit választókerületekben

Forrás: (2017), ábra 6.

A szerzők elemzik az európaiak hiedelmeire és attitűdjeire vonatkozó ESS-adatokat is. A regionális munkanélküliség növekedése a nemzeti és európai politikai intézményekbe vetett bizalom jelentős csökkenésével jár. A munkanélküliség nem korrelál a rendőrséggel vagy az ENSZ-szel szembeni bizalmatlansággal. Az általános társadalmi bizalomra (más emberekbe vetett bizalom) negatív hatással van, de a hatás kis mértékű és gyakran statisztikailag jelentéktelen. A regionális munkanélküliség változásai nem korrelálnak a válaszadóknak a hagyományos bal-jobb tengelyen való önmeghatározásával. Az új politikai pártok megjelenése ellenére a válság sújtotta régiókban a válaszadók nagyobb valószínűséggel jelzik, hogy *egyetlen* párt *sem* áll közel hozzájuk.

Algan *et al.* (2017) szintén a munkanélküliségnek az európai integrációval kapcsolatos meggyőződésekre gyakorolt hatását vizsgálja. A munkanélküliség változásai átlagosan nem korrelálnak sem annak a nézetnek a változásával, hogy az EU túl messzire ment, sem pedig azzal az attitűddel, hogy az uniós egységesítésnek folytatódnia kell. Ez az átlagos nem-eredmény azonban fontos heterogenitást takar: délen a magasabb munkanélküliség a mélyebb integrációra való törekvésekkel térképeződik fel; északon és középen a válság sújtotta régiókban a válaszadók úgy vélik, hogy az európai projekt túl messzire ment.

Lechler (2019) szintén összekapcsolja a regionális foglalkoztatási sokkokat az EU-ellenes érzelmekkel, mind a szavazási adatokat, mind az Eurobarometer felmérési adatait felhasználva 260 európai NUTS-2 régióra vonatkozóan az elmúlt két évtizedben. Az ok-okozati összefüggésekhez a szerző a regionális foglalkoztatási ráták változásának "Bartik" típusú eszközt használja. Eredményei mind az előjelek, mind a nagyságrendek tekintetében hasonlóak Algan *et al.* (2017) eredményeihez.

Dustmann *et al.* (2017) az ESS-adatok segítségével robusztus negatív kapcsolatot dokumentál a populista szavazatok és a nemzeti és európai parlamentekbe vetett

bizalom között. Azt is kimutatták, hogy

hogy a regionális GDP és a munkanélküliség a politikai bizalom jelentős korrelációi. A helyi munkanélküliség egy százalékpontos növekedése az Európai Parlamentbe vetett bizalom 4,2 százalékpontos csökkenését és a nemzeti parlamentekbe vetett bizalom 22,8 százalékpontos csökkenését magyarázza. Ezzel szemben az egy főre jutó GDP 1 százalékos csökkenése az Európai Parlamentbe vetett bizalom csökkenésének 3,2 százalékát és a nemzeti parlamentbe vetett bizalom csökkenésének 20,1 százalékát magyarázza. Végezetül kimutatták, hogy a kedvezőtlen gazdasági feltételek összefüggnek az EU-ellenes programmal rendelkező pártok nagyobb szavazati arányával.

Guiso *et al.* (2020) szintén ESS-adatokat használnak a populizmus mozgatórugóinak tanulmányozására Európa-szerte. Először is azt mutatják, hogy a gazdasági bizonytalanság, amelyet a foglalkoztatási helyzetre, a jövedelmi nehézségekre és a globalizációnak való kitettségre vonatkozó egyéni válaszokkal érzékeltetnek, jelentős előrejelzője a populista szavazatoknak. Másodszor, páneurópai (ESS) és olasz egyéni szintű paneladatokat használnak, hogy kimutassák, hogy a gazdasági stressz a bevándorlással kapcsolatos nézeteket, a politikai bizalmat és a nacionalista meggyőződéseket is befolyásolja. Harmadszor, azt mutatják, hogy a gazdasági bizonytalanság a hagyományos mainstream pártok szavazói körében a részvételi arány jelentős csökkenéséhez vezet. A részvételi csatorna mennyiségileg nagy, és a populista pártokra való szavazási szándék változásának több mint egyharmadát magyarázza.

A fenti ESS-alapú eredmények összhangban vannak az Eurobarométer-adatokat használó tanulmányokkal. Guiso *et al.* (2019) a gazdasági bizonytalanság, a politikai bizalmatlanság (demokráciával való elégedetlenség, nacionalizmus, euroszkepticizmus) és a populista szavazások közötti országközi összefüggéseket mutatják be, amelyek sokkal erősebbek az euróövezet tagállamaiban, mint más uniós nemzetekben. A szerzők szerint ez a heterogenitás két mechanizmust tükröz. Először is, a "politikai kényszerzubbony" hatás hangsúlyozza az euróövezeti országok fiskális és monetáris politikára vonatkozó, erősen korlátozott politikai mozgásterét. Másodszor, a vállalatoknak a külföldről érkező (a kereskedelem globalizációjával kapcsolatos) versenynyomásra adott válaszával kapcsolatos "áttelepülési" hatás az euróövezet szubnacionális régiói esetében hangsúlyosabb. Foster és Frieden (2017) szintén az Eurobarométert használják, és azt mutatják, hogy a gazdasági stressz és a politikai bizalmatlanság közötti kapcsolat különösen erős az erősen eladósodott országokban.

5.2.4 Országtanulmányok

Svédország Dehdari (2020) a gazdasági bizonytalanság és a munkanélküliség szerepét vizsgálja a szélsőjobboldali Svéd Demokraták párt megerősödésében, az elbocsátási értesítések részletes adatainak felhasználásával, választási körzetekre kiterjedően. A szerző Bartik-féle eszközt használ, a helyi gazdaság ágazati összetétele és az országos

ágazatspecifikus elbocsátási trendek közötti kölcsönhatást alkalmazva. Ezután minden egyes körzetre vonatkozóan előrejelzett elbocsátásokat állít fel, külön-külön vizsgálva az egyes körzeteket.

a magasan képzett (főiskolai végzettségű) és az alacsonyan képzett munkavállalók között, tovább különböztetve az őshonos és a külföldön született lakosokat. Az éves elbocsátások 2005-2006-ban 25 000 alatt vannak; 2008-ban 40 000-re emelkednek. 2009-ben elérik a 100 000 főt, beleértve az alacsonyan képzett munkavállalók 70 000 fős elbocsátását. Az alacsony képzettségű, őshonos munkavállalók munkanélküliségi adatai előrevetítik a jobboldali populista szavazatokat. A nagyságrendek nagyok: minden két elbocsátott alacsony képzettségű helyi lakos után a Svéd Demokraták egy plusz szavazatot kapnak. Ezek a becslések azt jelentik, hogy az alacsony képzettségűek elbocsátásai a Svéd Demokratákra leadott szavazatok teljes növekedésének körülbelül egyharmadát magyarázzák. A külföldön született, alacsonyan képzett munkavállalók elbocsátása nem függ össze a szélsőjobboldali szavazással, valószínűleg azért, mert a Svéd Demokraták bevándorlásellenes ideológiája taszítja őket. A magasan képzett munkavállalók, különösen a külföldön született munkavállalók elbocsátásai negatívan kapcsolódnak a Svéd Demokraták szavazati arányához. Az alacsony képzettségű honosok elbocsátásai által kiváltott hatás dominál: nettó értelemben ez magyarázza a szélsőjobboldali szavazatok teljes növekedésének mintegy 20%-át. Az alacsony képzettségű őslakosok munkanélküliségi adatai és a szélsőjobboldali szavazatok közötti kapcsolat különösen erős azokon a területeken, ahol sok alacsony képzettségű bevándorló él, ami arra utal, hogy a gazdasági nehézségek hatása kölcsönhatásban lehet a bevándorlás hatásával.

Hollandia Gidron és Mijs (2019) a válság hatását vizsgálja a hollandiai politikai preferenciákra, a Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences mikrodadatait felhasználva, amelyek a holland oóháztartásokat követik nyomon, a következő időszakból a következő időszakig. Az egyéni fix hatások 2007-bevonása 2015. lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogy a jövedelem és a foglalkoztatás változásai összefüggésben vannak-e a politikai preferenciák változásával. A jövedelemcsökkenés növeli a baloldali Szocialista Párt iránti szimpátiát és az újraelosztás támogatását; a nagyságrendek azonban kicsik, és a korrelációk csak a közepes jövedelmű polgárok körében szignifikánsak. A jövedelemvesztés növeli Geert Wilders szélsőjobboldali Szabadságpártjának támogatottságát is, de ez a korreláció csak az alacsony jövedelműek körében van jelen.

Egyesült Államok A munkanélküliség erőteljes növekedése mellett a válság a hitelhez való hozzáférés elvesztését is eredményezte. Antoniadis és Calomiris (2020) a válság okozta hitelkínálati sokkok hatását vizsgálja az amerikai 2008 elnökválasztáson, amely a magánhitelek (többek között a jelzáloghitelek esetében) masszív szűkülése idején zajlott. A republikánus jelölt, John McCain rosszabbul teljesített azokban a megyékben, ahol a jelzáloghitel-piac jelentős mértékben zsugorodott. Ez a korreláció kilenc swing-államban erősebb, bár a becslések szerint Barack Obama szinte mindegyikben nyert volna a

jelzálogpiaci szűkülés nélkül is (kivéve Észak-Karolinát, ahol Obama győzelme a következő volt

csak 0. 3%, azaz 15 , szavazat 000). Az elnökválasztáson 2012 az akkor hivatalban lévő Obama olyan megyékben veszített, ahol magas volt a jelzáloghitelek elmaradása. Amikor a szerzők a lakás piac és a jelzáloghitelezés fellendülési szakaszát (1996-2004) vizsgálják, nem találnak összefüggést a hitelkínálat és a szavazás között. A választók válságos időkben büntetik a hivatalban lévőket, de jó időkben nem jutalmazták őket.

Van Straelen (2018) a lakásvagyon válság okozta kilengései közötti kapcsolatot vizsgálja. Az amerikai háztartások legnagyobb vagyona - és mintegy 1 millió amerikai politikai adományai. Összehasonlítja az ugyanazon irányítószámokon belüli, különböző lakásársokkknak kitett háztartásokat, és megállapítja, hogy 2000a lakásárak egy 2014, standard eltérésnyi éves csökkenése az adományok polarizációjának 22%-os növekedésével jár; a hatás még erősebb a válság éveiben (30%).

Garro (elfogadva) az állami szintű konjunktúraciklust az állami törvényhozásban tapasztalható polarizációval kapcsolja össze, amelyet a demokrata és a republikánus képviselők ideológiai mediánértékének különbségével mérnek. Garro az állami termelés növekedését az állam olajtermelésével kölcsönhatásban lévő világgpiaci olajárakkal instrumentálja. Az államon belüli sajátosságok azt sugallják, hogy a visszaesés a politikai polarizáció növekedésével jár együtt, amit az első alkalommal induló republikánus jelöltek okoznak; utóbbiak nagyobb valószínűséggel lesznek konzervatívak, ha gazdasági nehézségek idején választják meg őket. Továbbá, ezekben az időszakokban a szélsőségesebb jelölteket támogató egyének hozzájárulása is növekszik.

Magyarország A háztartások adósságának szerepe a polarizáció és a populizmus erősödésében nem korlátozódik az Egyesült Államokra. Gyöngyösi és Verner (2020) a háztartások adósságának válság által vezérelt növekedését a populizmus magyarországi erősödésével hozza összefüggésbe. A háztartások adóssága a 2000. évi kevesebb mint 3%-ról 2008 közepére a GDP 30%-ára emelkedett; a háztartások adósságának kétharmada svájci frankban volt denominálva. Így amikor a válság során a forint elvesztette értékének negyedét, a politikai hatás jelentős volt. A szélsőjobb oldali Jobbik (Jobbik Magyarországért Mozgalom) szavazataránya 2. 2%-ra emelkedett 2006. 7%-ra az országgyűlési 2010 választásokon. Gyöngyösi és Verner (2020) 2008 szeptemberében a háztartások devizahiteleit postai irányítószámok szerint számították ki, és kimutatták, hogy a Jobbik szavazataránya jelentősen megnőtt a magas kitettségű területeken. A sok folytatódott, a Jobbik népszerűsége tovább nőtt a leértékelődés által sújtott településeken. A Jobbik térnyerése a Magyarországon 2002 és 2010 között kormányzó balközép párt kárára történt. A devizaadósságnak való kitettség a szélsőjobb oldali szavazatarány általános növekedésének mintegy 20%-át tette ki. Orbán Viktor, az egykor mérsékelt jobboldali FIDESZ párt vezetője a pártot a szélsőjobb oldal felé mozdította el, és a választásokat 2010 a populistá eszméssel nyerte meg.

napirend.

Lengyelország Ahlquist, Copelovitch és Walter (2020) Lengyelországot vizsgálja, ahol a Jog és Igazságosság Párt (PiS) megkérdőjelezte az ország és az Európai Unió kapcsolatát, és megtámadta az alapvető demokratikus intézményeket. A nacionalista PiS az októberi választásokon 2015 szűk parlamenti többséget szerzett, 38%-os szavazati aránnyal jutott ki 235 a mandátumokból 460. A kampány egyik fő témája a svájci frankban denominált jelzáloghitellel rendelkező körülbelül 575, háztartások 000 kezelése volt; e jelzáloghitelek állománya a GDP mintegy 8%-át tette ki. Ezek a háztartások jelentős veszteségeket szenvedtek el, miután a Svájci Nemzeti Bank 2015 januárjában váratlanul úgy döntött, hogy hagyja felértékelődni a frankot. Mivel Lengyelország és Svájc között vékonyak a kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok, a szerzők egy tiszta, a lengyel kormánypolitikától független exogén sokkot különítettek el. A kampány során a pártok eltérő álláspontot képviseltek a kérdésben. Mind a baloldali Demokratikus Baloldali Szövetség, mind a jobboldali PiS nagyvonalú mentőcsomagokat támogattak. A PiS azt hangsúlyozta, hogy a hitelezők nemzetközi bankok leányvállalatai voltak. A kormányzó jobbközép Polgári Platform (Platforma Obywatelska) párt egy középutas kiigazítást ajánlott: a hitelfelvevők és a bankok egyenlően osztoznának a költségeken. A liberális Modern (Nowoczesna) párt nem látta szükségét a kormányzati beavatkozásnak. Ahlquist, Copelovitch és Walter (2020) közvetlenül a választások előtt végzett felméréseket és kísérleteket. A devizahitellel rendelkező lengyel választók a nagyvonalú mentőpolitikát részesítették előnyben, és nagyobb valószínűséggel szavaztak a PiS-re; a svájci frankban denominált hitellel nem rendelkező válaszadók esetében ez nem volt így.

Brazília Barros és Santos Silva (2019) Brazília 2014-2018-as mélyreható visszacsatolásának hatását vizsgálja a 2018-as elnökválasztást megnyerő jobboldali populista Jair Bolsonaro sikerére. Átlagosan a regionális foglalkoztatási sokkok és a Bolsonaróra való szavazás közötti kapcsolat gyenge, és statisztikailag nem különböztethető meg a nullától. Ez a nem eredmény azonban jelentős heterogenitást takar. Bolsonaro jelentősen nyert azokban a régiókban, ahol a visszaesés a férfi munkahelyeket sújtotta (a regionális ipari specializáció miatt). Ezzel szemben azokon a területeken, ahol a válság főként a női foglalkoztatást sújtotta, Bolsonaro veszített. Ezek az eredmények a gazdasági sokkok és a kulturális tényezők közötti kölcsönhatás bizonyítékaként értelmezhetők. A kampány során Bolsonaro számos mysoginista, homofób és rasszista megjegyzést tett. Nem meglepő módon a férfi szavazatok 54%-át, de a női szavazatoknak csak 41%-át szerezte meg a második fordulóban. A korábbi brazil választásokon nem volt nyoma a nemek közötti különbségnek.

5.3 Szigorúság

A közelmúltbeli válságot számos országban költségvetési megszorítások követték. Noha néhány ország - leginkább az Egyesült Államok és Kína - 2008-2010-ben nagyszabású költségvetési expanziós programokat hajtott végre, a globális kockázatok átárazódása, a banki mentőcsomagok költségei és a magas adósságállomány sok ország számára lehetetlenné tette a kormányzati kiadások növelését és a válság okozta sokk enyhítését. A keynesi receptekkel éles ellentétben számos ország csökkentette az állami kiadásokat és emelte az adókat. A megszorítások különösen fájdalmasak voltak az európai periférián. Az EU és az IMF Írország, Portugália, Görögország és Ciprus számára nyújtott mentőcsomagja szigorú feltételekhez kötötte a költségvetési szigorítást. Az ilyen hirtelen és nagyarányú költségvetési konszolidációk makrogazdasági következményeiről szóló vita továbbra is tart (lásd például Alesina, Favero és Giavazzi, 2018).

A válság utáni megszorítások legalább két okból is hozzájárulhattak a populizmus erősödéséhez. Először is, a nélkülöző háztartások radikalizálódhatnak, kifejezve elégedetlenségüket a politikai rendszerrel szemben. A globális válság okozta sokkkal ellentétben, amely önmagában exogén és nem a nemzeti elitek felelőssége, a válságra adott választ - beleértve a megszorításokat is - az elitek hajtják végre. A populisták ezért az eliteket hibáztathatják a megszorítások társadalmi költségeiért. A nehezítés különösen erős lehet akkor, ha a jóléti állam pufferei gyengék, és ha a költségvetési megszorítások a szociális biztonsági hálókat célozzák.²⁸ Másodszor, mivel sok országban a megszorítások a nemzetközi szervezetek (EU vagy IMF) által előírt gazdasági kiigazítási programok részét képezték, a nacionalisták számára könnyebb volt a globális eliteket és helyi munkatársaikat hibáztatni.

5.3.1 Történelmi bizonyítékok

A megszorítások és a válság hatásának megkülönböztetése kihívást jelent.²⁹ Mindazonáltal néhány innovatív, nemrégiben megjelent tanulmány elkülöníti a megszorítások sajátos szempontjainak hatásait.

²⁸Kaplanoglou, Rapanos és Bardakas (2015) a fiskális konszolidációk sikere és a jóléti-állami rendszerek igazságosságának különböző mutatói közötti korrelációt mutatják be az OECD-országokban 1971-től a 2009.

²⁹A megszorítások politikai következményeiről szóló leíró irodalom nem nyújt egyértelmű képet. Alesina, Carloni és Lecce (2013) 19 OECD-ország 1971 és 2008 közötti adatait táblázatba foglalva nem talál bizonyítékot arra, hogy a nagy költségvetési konszolidációs terveket végrehajtó kormányokat leszavazták volna. Hasonlóképpen Arias és Stasavage (2019) 32 országra kiterjedő, 1870 és 2011 közötti időszakokra vonatkozóan nem észlel szisztematikus, országon belüli összefüggést a kiadáscsökkentések és a vezetősere között. Ponticelli és Voth (2020) a költségvetési politikai sokkok és a politikai instabilitás (zavargások, tüntetések, általános sztrájkok, merényletek és forradalmi kísérletek) közötti országon belüli összefüggést vizsgálja 24 európai országra vonatkozóan 1919 és 2008 között. A kis és közepes mértékű közkiadás-csökkentések (a GDP kevesebb mint 3%-a) nem korrelálnak az instabilitás egyik aspektusával sem. A 3% feletti, különösen az 5% feletti csökkentések azonban átlagosan megháromszorozzák a politikai instabilitást (főként zavargások és tüntetések). Az adóemelések nem korrelálnak szignifikánsan a politikai nyugtalansággal.

Galófré- et al. (2020) a megszorítások hozzájárulását vizsgálja a náci párt
Vilá~ felemelkedéséhez.

Németországban. 1930-1932-ben Henrich Brüning kancellár centrista kormánya drasztikus költségvetési konszolidációs programot hajtott végre. A program magasabb adókulcsokat és jelentős kiadáscsökkentéseket tartalmazott minden főbb költségvetési kategóriában. A szerzők az 1930-as, 1932-es és 1933-as választások eredményeit a megszorítások városok és kerületek közötti hatásával hozzák összefüggésbe. A megszorítások ok-okozati hatásának azonosításához a szerzők a különböző kategóriák kiadásainak megszorítások előtti arányának helyi szintű változását használják, az országosan előírt kiadáscsökkentésekkel kombinálva, a munkanélküliség, a bérek és a kibocsátás függvényében. Azt találták, hogy a megszorítások egy standard eltérésnyi növekedése 2-5 százalékpontos növekedést okoz a náci szavazati arányban. A náci szavazatarány növekedésének legfontosabb meghatározó tényezői a lakhatási és egészségügyi megszorítások voltak. A megszorítások hozzájárulása a náci felemelkedéséhez hasonló volt, mint a munkanélküliségé.

Hasonlóképpen Voigtlander és Voth (2019) azt mutatják, hogy az Autobahn-hálózat építése, amelyet Hitler vállalt, miután hivatalba lépett, tovább növelte a náci párt népszerűségét - pontosan azért, mert ez a projekt megfordította a megszorításokat és helyreállította a nemzeti büszkeséget.

5.3.2 Kortárs bizonyítékok

Egyesült Királyság Fetzer (2019) a 2012-2015-ös jóléti állam megszorításainak hatását vizsgálja a UKIP, az Egyesült Királyság szélsőjobbboldali, EU-ellenes pártjának felemelkedésére, amely 2010 után indult el. Ebben az időszakban az Egyesült Királyság nem volt recesszióban, az egy főre jutó GDP évente 1,5-2,5%-kal nőtt. A 2010. májusi parlamenti választásokon a konzervatívok és a liberális demokraták koalíciója került hatalomra David Cameron konzervatív miniszterelnök vezetésével. Ezután a kormány egy sor megszorító intézkedést vezetett be, többek között nagymértékű költségvetési megszorításokat hajtott végre az oktatás és a jóléti védelem területén, és befagyasztotta az állami egészségügyi kiadásokat. Mivel a nyugdíjkiadásokat nem érintették, a megszorítások keményebben érintették a munkaképes korú polgárokat, mint a nyugdíjasokat. A munkanélküliségre, a lakhatásra, a fogyatékkal kapcsolatos juttatásokra és a szociális juttatásokra fordított kormányzati kiadások reálértéken mintegy 15%-kal csökkentek. Egyes körzetekben a csökkentések mértéke meghaladta a 40%-ot. Különösen súlyosan érintette a legszegényebb területeket, amelyek polgárai leginkább a szociális segélyekre támaszkodnak. Beatty és Fothergill (2013) korábbi munkájára támaszkodva Fetzer (2019) kimutatja, hogy a 2012-es jóléti reformtörvény átlagosan *440 fontba* került minden munkaképes korú polgárnak, a londoni Cityben *177 font* és Blackpoolban *914 font* között. A kiadások minden egyes *fontnyi* csökkenése esetén a helyi bevételek körülbelül *fontot*2 csökkentek.

ami arra 5, utal, hogy a megszorítások nem

tervezett megtakarításokat generálnak a kormánykassza számára.³⁰

Fetzer (2019) szintén lefuttat kerületi szintű különbség a különbségben specifikációkat, amelyek a UKIP szavazatarányát a megszorításokkal kapcsolják össze. Azt találja, hogy a megszorítások 3,5-11,9 százalékponttal növelték a UKIP szavazatarányát. Tekintettel a UKIP-re és a Brexitre való szavazás közötti szoros kapcsolatra, a back-of-the-envelope számítások szerint a népszavazáson 2016 a Leave támogatottsága 6-8 százalékponttal lett volna alacsonyabb. Mivel a UKIP-szavazat, ha valami, akkor a Leave támogatottságát alulmúlja, az eredmények arra utalnak, hogy a megszorítások nélkül a népszavazás eredménye az lett volna, hogy az Egyesült Királyság az EU-ban marad. Bár ezeket az extrapolációkat óvatosan kell értelmezni, a nagyságrendek jelentősek, és a következmények pro- találtak. Végezetül a szerző az Understanding Society Study egyéni szintű adatait elemzi a 40, háztartásokról.000 Megállapítja, hogy a jóléti megszorításoknak kitett britek röviddel a megszorítások bevezetése után a UKIP-hez pártoltak át; ezt követően ezek a háztartások a Leave mellett szavaztak. Ráadásul nagyobb valószínűséggel számoltak be arról, hogy "*nincs beleszólásuk a kormányzati politikába*", hogy "*szavazatuk valószínűleg nem változtat semmin*", és hogy "*a közhivatalnokok nem törődnek velük*".

Fetzer, Sen és Souza (2019) számszerűsítik a Cameron-kormány egy másik megszorító intézkedésének politikai hatását: az alacsony jövedelmű bérlő családok lakhatási támogatásának csökkentését. Ez a politika mintegy 1 millió háztartást érintett (az összes háztartás 3,5%-át és a bérlő háztartások mintegy 22%-át); a csökkentés háztartásonként évente mintegy 470 fontot tett ki. A csökkentés kvázi exogén variációját kihasználva a szerzők azt találták, hogy a politika több egyéni fizetésektelenséget, több kilakoltatást és nagyobb hajléktalanságot eredményezett. A megtakarítások korlátozottak voltak, mivel a politika megduplázta a tanácsi lakhatás (amely a hajléktalanokat segíti) költségeit. A politikának fontos választási következményei voltak. Az érintett közösségekben jelentősen csökkent a választási regisztráció és a választási részvétel (és a Brexit-népszavazás). A csökkentésnek való egy standard eltéréssel magasabb kerületi szintű kitétség 2 százalékponttal magasabb támogatottsággal jár a Leave mellett. Az alacsonyabb részvételi arány fontos szerepet játszott: a felmérések szerint azok körében, akik nem mentek el szavazni, a Remain támogatása :2 arányban meghaladta a Leave támogatását.

Svédország Dal B'ó *et al.* (2019) a megszorítások hatását vizsgálja a szélsőjobboldal felemelkedésére Svédországban. 2006-ban az újonnan megválasztott jobbközép kormány bevezette a "tegyük a munkát fizetőssé" zászlóshajóprogramot. A betegszabadságokra, a rokkantsági biztosításra és a munkanélküliségre fordított kiadásokat

³⁰Lásd Chodorow-Reich (2019) áttekintését a helyi multiplikátor-vizsgálatokról; számos környezetben a hozamszorzők kb. 2.

a juttatásokat jelentősen csökkentették. Az új jogszabály megnehezítette a juttatások igénylését; 235 a munkavállalóknak 000 ki kellett lépniük a munkanélküli biztosításból (az összes biztosított mintegy 8%-a). A reform a munkajövedelmek adócsökkentését is magában foglalta; ezeket a csökkentéseket öt éven keresztül hajtották végre, és egy svédországi mediánjövedelemmel rendelkező személynek körülbelül 10%-kal több rendelkezésre álló jövedelmet biztosítottak. A szerzők a munkavállalók három csoportját különböztetik meg: (i) "biztos bennfentesek", akik részesültek az adócsökkentésekből, és akiket megóvtak a válság legkedvezőtlenebb hatásaitól; (ii) "kívülállók", akiknek bizonytalan volt a munkahelyük vagy nem volt, és akiket a jóléti állam gyengülése a legsúlyosabban érintett; (iii) "sérülékeny bennfentesek", akiknek volt munkájuk, de olyan ágazatokban dolgoztak, amelyekben erős verseny folyt az alacsony bérű termelő országok és az automatizálás miatt.

A szerzők ezután megvizsgálják a reformok és a makrogazdasági sokkok hatását a szélsőjobboldali pártok támogatottságára. Az önkormányzati fix hatásokat kontrollálva szignifikáns összefüggést találnak a jóléti megszorítások és a Svéd Demokraták iránti szavazatok között, amelyek szavazataránya a tavalyi kevesebb mint 2. 9%-ról 200612. 9%-ra (2014és17. 5%-ra 2018-ban) emelkedett.

A megszorítások és a szélsőjobboldal erősödése közötti összefüggés jelentős, még a válság közvetlen hatásától függetlenül is. A kiszolgáltatott bennfentesek egy standard-eltéréssel magasabb aránya a Svéd Demokraták 5 százalékponttal magasabb szavazati arányához vezetett². Továbbá, a bennfentesek és a kívülállók közötti jövedelemkülönbség egy standard eltéréssel való növekedése a szélsőjobboldal egy százalékponttal magasabb szavazati arányával járt együtt. Miért nem tértek vissza a szavazók a főáramú baloldali Szociáldemokrata Párthoz, amely az elmúlt nyolc évtized nagy részében kormányozta Svédországot, és amely az aktív jóléti államot támogatta? A szerzők ezt a kérdést egy olyan egyedülálló adathalmaz segítségével vizsgálják, amely az összes helyi politikusra kiterjed, és információt nyújt jövedelmükről, foglalkozásukról és családi háttérükről. Kimutatják, hogy a pártok politikusai (mind a bal-, mind a jobboldalon) sokkal inkább biztonságos bennfentesek, míg a Svéd Demokraták politikusai sokkal inkább kívülállók és kiszolgáltatott bennfentesek. Az utóbbiak különösen nagy valószínűséggel képviselik a Svéd Demokratákat a megszorítások sújtotta körzetekben, ami arra utal, hogy a populista párt stratégiája választja ki jelöltjeit a helyi választásokra.

5.3.3 Újraelosztás

A megszorítások jelentősége a populizmus felemelkedésében azt jelenti, hogy empirikus munkára van szükség, amely értékeli az újraelosztó politikák szerepét a populizmus elleni küzdelemben.³¹ Caprettini, Casaburi és Venturini (2019) nemrégiben megjelent tanulmánya egy zászlóshajó választási hatását vizsgálja.

³¹Az újraelosztásnak a hivatalban lévő újválasztására gyakorolt hatásáról lásd többek között

Elektronikusan elérhető a következő címen:

<https://ssrn.com/abstract=3542052>

Zucco (2013), Man- acorda, Miguel és Vigorito (2011), valamint Bechtel és Hainmueller (2011). Ezek a tanulmányok nem triviális választási nyereséget mutatnak, amely azonban rövid életű.

Olaszország kereszténydemokrata pártjának újraelosztó politikája a második világháború után. A politika célja a kommunizmus térnyerésének lelassítása volt a földek bizonyos területeken történő újraelosztásával. A szerzők egy térbeli regressziós diszkontinuitási paneltervet alkalmazva összehasonlítják a szavazási dinamikát a politika határain belül és kívül. A kereszténydemokraták szavazataránya azonnal és erőteljesen emelkedett az újraelosztás által érintett városokban. A hatások jelentősek voltak. A reform utáni első választásokon a kereszténydemokraták 4 százalékpontot nyertek (a nem kezelt területeken az átlag 35% volt). Ezt a nyereséget a kommunista párt veszteségei tükrözték. A nyereség 40 éven keresztül fennmaradt. A szerzők kimutatták, hogy a kezelt területeken élénken emlékeztek a reformra sok évvel később. Továbbá a bizonyítékok azt mutatják, hogy a kereszténydemokraták akkor is folytatták a beruházásokat ezeken a területeken, amikor az előnyök már kezdtek csökkenni. A hiedelmekben és normákban mutatkozó különbségekre vonatkozóan kevés bizonyíték áll rendelkezésre. Bár több esettanulmányra van szükség, ezek az eredmények arra utalnak, hogy a széles körű újraelosztási politikák, amelyeket számos európai ország a második világháború után vezetett be, hozzájárultak a demokrácia megszilárdításához és a radikalizmustól való védelemhez.

Albanese, Barone és De Blasio (2019) az újraelosztás egy újabb epizódját vizsgálják. Az olasz önkormányzatoknak nyújtott uniós transzferek hatását vizsgálják 2007 és 2013 között. Regressziós diszkontinuitási dizájnt használva azt mutatják, hogy az ezekre az uniós transzferekre való jogosultság körülbelül 3százalékpontokkal csökkentti a populista szavazatokat a választásokon 2013.

5.4 Összefoglaló

Az olyan kedvezőtlen gazdasági sokkok, mint a 2008-2009-es nagy recesszió és az azt követő 2010-2012-es válság az európai periférián, termékeny talajt biztosítottak a populista vezetők számára. Az e válságok politikai következményeire vonatkozó bizonyítékok összhangban vannak a nagy gazdasági világválsággal kapcsolatos újbóli kutatás tanulságaival, amely iránt az elmúlt években természetesen megnőtt az érdeklődés. Néhány fontos kérdés azonban továbbra is nyitva marad. Először is, a legtöbb tanulmány "csökkentett formájú", és nem határozza meg pontosan a válság és a populizmus közötti kapcsolatot mozgó csatornákat. Az a néhány tanulmány azonban, amelyik pontosan meghatározza, rámutat a válságnak az attitűdökre és a meggyőződésekre, különösen a politikai intézményekbe vetett bizalomra gyakorolt hatásának fontosságára. Másodszor, nem világos, hogy miért a nacionalista, szélsőjobboldali pártok nyerik a legtöbbet, míg az újraelosztás-orientált, baloldali pártok kevésbé sikeresek. Ez a mintázat a nem gazdasági erők vizsgálatának szükségességére utal; ezt a kutatást a következő szakaszban tárgyaljuk. Harmadszor, néhány tanulmány vizsgálja az újraelosztás és a szociális biztonsági hálók szerepét a társadalmak populista vezetőkkel szembeni védelmében. Mivel a világ a COVID-

19 utáni korszakra készül, fontos felmérni, hogy milyen hatása van a

a jóléti állam mérete és szerkezete a társadalmi kohézióra és a populizmusra.

6 Identitás, státusz és kultúra

A határokon átnyúló kereskedelem, az automatizálás, a válság és a megszorítások nem magyarázzák meg teljesen a populizmus felemelkedését (Margalit, 2019). Az utóbbi években a populista narratíva nyilvánvalóan olyan kulturális szempontokhoz kapcsolódik, mint az identitás, a politikai bizalmatlanság és a nacionalizmus. Ebben a szakaszban a populizmus nem gazdasági magyarázatait tárgyaljuk. Először is ismertetjük a kulturális visszahatással, a társadalmi tőkével és más nem gazdasági tényezőkkel kapcsolatos főbb érveket. Másodsorú áttekintjük az empirikus bizonyítékokat. Harmadszor, megvitatjuk a kulturális tényezők szerepével, valamint a kulturális és gazdasági tényezők közötti kölcsönhatással kapcsolatos elméleti kutatásokat.

6.1 Az érv

Az embereket mélyen érdeklik az olyan nem monetáris tényezők, mint az azonosítás, a méltányosság, az erkölcs, az egyenlőség és a státusz (lásd többek között Alesina és Angeletos, 2005; B´enabou és Tirole, 2006; Di Tella és Mac- Culloch, 2009; Enke, 2019; és Guriev, 2018). A populizmus térnyerésének hátterében az a megítélés állhat, hogy az elitek elhanyagolják ezeket a fontos kérdéseket.

Kulturális visszahatás Norris és Inglehart (2019) szerint a populizmus felemelkedése a "progresszív" értékek, preferenciák és meggyőződések elutasítását tükrözi, amelyeket a "liberális elit" az elmúlt évtizedek "csendes forradalma" során támogatott.³² A nők felhatalmazása, a hátrányos helyzetű etnikai, faji és vallási csoportok támogatása, a kisebbségek védelme és a kulturális globalizáció átalakította a társadalmakat. Ez azonban azt eredményezte, hogy a korábban "domináns" csoportok (pl. a fehér férfiak) veszélyeztetve és elszigetelve érzik magukat, és attól tartanak, hogy identitásuk támadás alatt áll. Ezért talán nem meglepő, hogy a hagyományos értékekkel rendelkező emberek olyan populistákat támogatnak, akik a liberális értékek és a politikai korrektség terjedése elleni harcot ígérnek (lásd Fukuyama, valamint 2018, Noury és Roland, 2020).

Ideológia Mukand és Rodrik (2018) kiemelik az eszmék szerepét a politikai gazdaságtanban. A politikai eszmék két nagy csoportját különböztetik meg: "világnézeti politikát" és "identitáspolitikát". A világnézeti politika megpróbálja alakítani a választók nézeteit a szakpolitikák és a

³²Inglehart (1971) vezette be a csendes forradalom koncepcióját, azt állítva, hogy a második világháború utáni gazdasági növekedés generációkon átívelő változást hoz a posztmaterialista értékek

felé.

eredmények. Az identitáspolitika arra összpontosít, hogy megváltoztassa a választók elképzeléseit arról, hogy kik is ők valójában. A büszkeség és az áldozattá válás megvitatásával az identitáspolitikások befolyásolják a választók csoportidentitásuk megválasztását. A szerzők keretrendszerében ez a kétféle ideológiai politika erősíti egymást, ami segít megmagyarázni, hogy az alacsony jövedelmű szavazók miért támogathatnak egy jobboldali politikust, aki kevesebb újraelosztást szorgalmaz.

Vallás A kortárs populizmus szélsőjobboldali, nacionalista évjárata gyakran kapcsolódik a valláshoz. A PiS és a FIDESZ azt állítja, hogy fő céljuk a keresztény értékek védelme. Donald Trump tweetelt: "*Istent akarjuk*", és templomokban fényképezkedik, kezében a Szentírással. A (populista) politikusok azon törekvése, hogy a vallási konzervatívokat megszólítsák, nem új keletű. Az amerikai Néppárt populistái a vallást helyezték napirendjük középpontjába. Amellett, hogy a populisták lelkes templomba járók voltak, a metodista hálózatokra támaszkodtak, erős katolikusellenes ideológiával rendelkeztek, és azzal érveltek, hogy mozgalmuk egy "szövetkezeti kereszties hadjárat". Dehanas és Shterin (2019), valamint Marzouki, McDonnell és Roy (2016) esettanulmányok gyűjteményét nyújtják a vallásos konzervatívokat mozgósítani igyekvő jobboldali populista pártokról.

Különböző csatornákat különböztethetünk meg a vallás és a populizmus között. Először is, a populisták a vallást a csoportidentitás kialakítására használják. A vallási jelzők a populistáknak a társadalom erkölcsös emberekre és korrumpált elitre való felosztására apellálnak: "mi, a tiszták és igazak, és ők, a tisztátalanok és értelmetlenek". Ez a csoportosítás Brubacker kereszténység-eszméjéhez kapcsolódik, amely a krisztianizmust inkább a hovatartozáshoz, mint a hithez való tartozáshoz kapcsolja. Ezen túlmenően Oliver és Wood (2014) kimutatták, hogy az ideológiai összeesküvés-elméletek támogatása, amely különösen erős az ultrakonzervatív szavazók körében, erősen korrelál a manicheus narratívák iránti vonzódással. Másodszor, van egy analógia egyes vallások világképe és a populista vezető messianisztikus önképe között, amely a modern populizmus antipluralizmusához kapcsolódik. Harmadszor, a vallásosság összefüggésbe hozható a sok populista által támogatott tudományellenes nézetekkel. B´enabou, Ticchi és Vindigni (2015, 2020) dokumentálják a kapcsolatot egyrészt a vallási nézetek és a templomba járás, másrészt a tudomány, a technológia és az innováció iránti szkeptikus attitűdök között.

Erkölcsei értékek Sandel (2005) és más politikai filozófusok hangsúlyozzák az erkölcsiséget, azzal érvelve, hogy a sikeres politikusok olyan, a választók számára fontos értékeket vallanak, mint például a lojalitás. Amint azt alább tárgyaljuk, Enke (2020) meggyőző bizonyítékot szolgáltat arra, hogy a populizmus felemelkedése összefügg az amerikaiak erkölcsi értékeinek fokozatos eltolódásával az univerzalista értékektől a

közösségi értékek felé.

Státuszvesztés Mutz (2018) a 2016-os amerikai elnökválasztás nagy hatású elemzésében azzal érvel, hogy Trump támogatóit nem a "zsebpénzzel" kapcsolatos aggodalmak, hanem a társadalmon belüli státuszuk - és az USA globális dominanciája - veszélyeztetettségére vezérelte. Trump sikeresen közvetítette a múltbeli státushierarchiák visszaállításának üzenetét. Ez az érvelés hihetőnek hangzik, hiszen a populizmus közelmúltbeli hulláma inkább a hagyományos értékek és a nacionalizmus felemelkedésével jár együtt, mint a nagyszabású újraelosztás ígéretével.

Társadalmi tőke Egy külön kulturális magyarázat a társadalmi tőke, az állampolgárság és a bizalom szerepére összpontosít. Algan *et al.* (2018), Boeri *et al.* (2018), valamint Giuliano és Wacziarg (2020) szerint a társadalmi tőke segít megbirkózni a gazdasági sokkokkal; így lassíthatja a populista nézetek terjedését.³³ A társadalmi kötődés az elmúlt évtizedekben csökkent. Ahogy Putnam (2000) fogalmaz, az amerikaiak egyre inkább "egyedül tevének"; és a magány fontossága az intolerancia politikájának támogatásában legalább Hannah Arendtig nyúlik vissza. A romló társadalmi tőke és az elidegenedés miatt a "hátrahagyottak" stresszesek, elszigeteltek, és nagyobb valószínűséggel hibáztatják az "eliteket".

6.2 Empirikus bizonyítékok

6.2.1 Identitás és kulturális visszahatás

A kultúra ok-okozati hatásának azonosítása a populizmus közelmúltbeli felemelkedésére kihívást jelent. A kulturális tényezők szinte definíciójuknál fogva idővel tartósan fennmaradnak. Ezért nem világos, hogy az utóbbi években miért kerültek hirtelen előtérbe. A kulturális magyarázatok hívei két alternatív elméletet hoztak fel: "kultúra plusz gazdaság" és "kultúra szorozva gazdasággal" (Gidron és Hall, "additív" és "interaktív" néven említi 2017, őket).

A kultúra-plusz-gazdaság szemlélet azt sugallja, hogy a lassan változó kulturális jellemzők lehetővé tették az antiliberalis értékek, a politikai bizalmatlanság és a nacionalizmus fokozatos felemelkedését, ami a populizmust erősítette. Az automatizáláshoz, a határokon átnyúló kereskedelemhez és a válsághoz kapcsolódó gazdasági bizonytalanság viszonylag kis mértékben járult hozzá. Margalit (2019) azzal érvel, hogy a gazdasági magyarázatoknak "kimeneti jelentőségük" van, de nem "magyarázó jelentőségük", míg a kulturális szempontokra ennek ellenkezője érvényes. Azt állítja, hogy a gazdasági okok a UKIP (és a Brexit) vagy Trump szavazatarányának néhány százalékpontos növekedését magyarázzák. A margón ezek a gazdasági indíttatású

³³Algan és Cahuc (2014), Durlauf és Fafchamps (2005), valamint Guiso, Sapienza és Zingales (2011) részletes áttekintést nyújtanak a társadalmi/polgári tőkével kapcsolatos kutatásokról. Alesina és Giuliano (2015), valamint Fernandez (2011) a kultúrával és intézményekkel, illetve a kultúrával és gazdasági

teljesítménnyel kapcsolatos szakirodalmat tekinti át.

a további szavazatok döntőek lehetnek. Empirikus tanulmányok például arra utalnak, hogy a kereskedelmi globalizáció, a válság és a megszorítások alakították a Brexit-népszavazás eredményét. Azonban még ha a gazdasági tényezők együttesen 10 százalékpontot magyaráznak is (ami nagyvonalú becslés), mélyebb kulturális - és talán történelmi - tényezőknek kell megmagyarázniuk a Leave 52%-os szavazatarányának fennmaradó 42 százalékpontját.³⁴ Hasonlóképpen, a gazdasági tényezők a populizmussal kapcsolatos egyéni attitűdök és meggyőződések viszonylag kis részét magyarázzák (Gidron és Hall, 2017). Norris és Inglehart (2019) a kultúra-plusz-gazdaság nézettel összhangban lévő összefüggéseket dokumentálnak. Az ESS-t használó összevont regresszióikban a gazdasági és a kulturális tényezők egyaránt korrelálnak a populistá szavazással és attitűdökkel. Bár a kulturális proxyk nagyobb magyarázóerővel rendelkeznek, az ismételt keresztmetszeti táblázatok nem teszik lehetővé az ok-okozati értelmezést.

A kultúra-idők-gazdaságtan nézet azt állítja, hogy a közelmúlt gazdasági sokkjai a status quóval való elégedetlenséget *váltották ki, ami a* már meglévő kulturális törésvonalak mellett az identitáspolitikát (újra) megjelenéséhez vezetett. A gazdasági és kulturális tényezők egymást erősítik. Leíró bizonyítékokat szolgáltatva Inglehart és Norris (2017) azt állítja, hogy a gazdasági megfontolások meghatározó szerepet játszanak a kulturális visszahatás időzítésében. Az elitek aránytalanul sokat profitáltak az elmúlt évtizedekben, miközben az átlagbérek stagnáltak. A növekvő egyenlőtlenség aktiválta a csendes forradalom elleni visszahatást, ami egy "fordított csendes forradalomhoz" vezetett.

Cerrato, Ferrara és Ruggieri (2018) elemzése a 2008-as, 2012-es és 2016-os amerikai elnökválasztásokról alátámasztja a kultúra-idő-gazdaságtan nézetet. A Kína-sokk bevándorlás- és kisebbségellenes visszahatást vált ki, ami erősíti a konzervatív, kereskedelemellenes republikánusok támogatottságát (ahogyan azt Che *et al.* (2016) a 2010 utáni időszakra vonatkozóan dokumentálja). A magasabb importpenetrációval rendelkező ingázó övezetek negatívabb attitűdöket fejeznek ki az ázsiaiakkal, spanyolajkúakkal és muszlimokkal szemben (de az afroamerikaiakkal szemben nem). A gazdasági sokk kiváltja az identitási problémákat, ami fokozza a populizmust. A jelöltek beszédeinek szöveges elemzése azt mutatja, hogy Trump volt az egyetlen republikánus jelölt, aki protekcionista volt, mint demokrata ellenfele; Trump volt a leginkább bevándorlásellenes jelölt is az összes republikánus elődje közül. Autor *et al.* (2020) szintén alátámasztják a gazdasági-idő-kulturális nézetet: a Kína-sokk *csak azokban a CZ-kben* növeli Trump és a konzervatív republikánusok támogatottságát, ahol (nem spanyolajkú) fehér többség van. Colantone és Stanig (2018c) hasonló bizonyítékokat produkál Európára vonatkozóan. A kínai import által súlyosan sújtott régiókban a választók kevésbé támogatják a demokratikus intézményeket, és kevésbé valószínű, hogy liberális értékeket vallanak; ezekben a régiókban a választók a

³⁴Margalit (2019) logikájának van egy fontos ellenérve. Ő minden időben tartósan fennálló változást

kulturális tényezőknek tulajdonít, noha a tartósan fennálló változások egy része (lassan változó) gazdasági tényezőknek is betudható. A populizmus gazdasági mozgatórugóinak legtöbb empirikus elemzésében a (regionális) fix hatások elnyelik a lassan változó gazdasági tényezőket.

erős vezetők, és aggodalmukat fejezik ki a bevándorlók kulturális hatása miatt.

A kultúra-idő-gazdaság nézet szélsőséges változata azt jelenti, hogy a kulturális tényezők csak akkor táplálják a populizmus támogatását, ha gazdasági sokkok hatására aktiválódnak. Ez nem mindig van így: a populistáknak néha gazdasági zavarok nélkül is sikerül kihasználniuk a már meglévő kulturális megosztottságot. Az Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) története szemléletesen mutatja ezt (Ochsner és Roesel, 2019). Az FPÖ 2005, vezetésváltásig sem török-, sem muszlimellenes retorikát nem használt. Az FPÖ új vezetője, Heinz-Christian Strache Bécs 1529-es és 1683-as oszmán ostromát idézte fel a közvélemény emlékeztetőjében. 2005 előtt az ostromok során kifosztott és nem kifosztott osztrák településeken nem volt jelentős különbség a muszlimellenes hangulatban. A kifosztott településeken a megkérdezettek 32%-a 2008, mondta azt, hogy nem szeretne muszlim szomszédot - a nem kifosztott településeken csak 20% mondta ezt. Az FPÖ szavazatarányának ebből adódó növekedése nem volt drámai - 1 százalékpont (az általános 2008 választásokon az FPÖ 18%-ot kapott), részben azért, mert a jobbközép párt, az ÖVP is bevándorlásellenes retorikát alkalmazott, és sikerült kisajátítania az FPÖ "Bécs ostromának" nyereségét. A választásokon 2017 a ÖVP 1 százalékponttal jobban szerepelt a kifosztott falvakban (az FPÖ rovására).

Hasonlóképpen, Cantoni, Hagemester és Westcott (2019) szignifikáns korrelációt dokumentálnak a 2017-es németországi választásokon az AfD szavazataránya és a nácik 1933-as választásokon elért szavazataránya között. A korreláció statisztikailag nem különböztethető meg a nullától a 2013-as választásokon, amikor a párt még nem mozdult el a szélsőjobboldal felé. Nincs bizonyíték arra, hogy az antiszemitizmus története kölcsönhatásban állna a munkanélküliséggel vagy a kereskedelmi sokkokkal.

6.2.2 Erkölcsi értékek

Enke (2020) az erkölcsi értékek iránti keresletet és kínálatot vizsgálja a legutóbbi amerikai elnökválasztásokon. A szerző a pszichológia (nevezetesen az erkölcsi alapok elmélete) meglátásaira építve kidolgoz egy skálamérőt az "univerzalista" és a "közösségi" értékek relatív fontosságának mérésére, majd ezt a mérőt használja a választók és a politikusok erkölcsi értékeinek értékelésére (beszédek szöveges elemzése alapján). Az univerzalista értékek, mint például az igazságosság, az egyéni jogok, a pártatlan méltányosság és a külső hatások elkerülése közös jellemzője, hogy az érintettek kontextusától és identitásától függetlenül érvényesek. A közösségi vagy partikuláris erkölcsi értékek, mint a hűség, az árulás, a tisztelet és a hagyomány, bizonyos kapcsolatokhoz vagy csoportokhoz kötődnek.

Az amerikai kongresszusban elhangzott beszédek szövegelemzése a második világháború és a 2016

a két párt erkölcsi vonzerejének eltérését mutatja az 1960-as évek óta, amikor a demokraták egyre inkább az univerzalista erkölcsi koncepciókat hangsúlyozzák. Az elnökjelöltek 2016 beszédeinek szövegelemzése azt mutatja, hogy Trump erkölcsi nyelvezete a legközösségibb az összes jelölt közül, beleértve a republikánus előválasztásokon induló riválisait is. A szerző kimutatja, hogy a republikánus 2016 és demokrata elnökjelöltek erkölcsi nyelvezete közötti különbség a korábbi elnökválasztásokhoz képest szembetűnő. Enke egy saját maga által végzett, országos reprezentatív felmérést is használ 4, a választók 000 körében, hogy elemezze az egyéni erkölcsiség és a szavazás közötti összefüggést. A válaszadók univerzalista versus közösségi értékek relatív fontossága negatívan korrelál (i) az elnökválasztáson Clinton helyett Trumpra való szavazással; (ii) a Trumpra való szavazási hajlandóság különbségével Romneyhoz és McCainhez képest; és (iii) a republikánus előválasztáson Trumpra való szavazással. Ezek az összefüggések akkor is szignifikánsak maradnak, amikor Enke az egyéni jellemzők és a megyei fix hatások gazdag körét ellenőrzi. Hasonló minták érvényesülnek a megyék között. Az erkölcsi értékek a szavazási variáció nagyobb hányadát magyarázzák, mint az olyan társadalmi-gazdasági tényezők, mint a jövedelem, a bűnözés, a redisztribúciós preferenciák és a vallásosság. Végül, a republikánusok jobban teljesítenek azokban a megyékben, amelyek közösségibbé váltak a 2008 és 2016 között (2016. Ebben az időszakban az amerikaiak átlagosan közösségibbé váltak, különösen a vidéki területeken).

6.2.3 A státusz elvesztése

Mutz (2018) a 2016-os amerikai elnökválasztást vizsgálja a keresztmetszeti szavazási adatok és egy országosan reprezentatív választói panel segítségével, amelyet októberben és 2012 októberben kérdeztek meg. Az 2016. utóbbi segít a szerzőnek azonosítani az Obamáról Trumpra váltó szavazókat. Azt állítja, hogy a váltókat leginkább a státuszvesztés veszélye foglalkoztatja, a gazdasági nehézségek pedig másodlagos szerepet játszanak. Morgan (2018) azonban ugyanezeket az adatokat táblázatba foglalva azt állítja, hogy a gazdasági magyarázatok legalább olyan fontosak, mint a státuszvesztés veszélyével kapcsolatosak. Az első különbség Mutz (2018) és Morgan (2018) között a nemzetközi kereskedelem értelmezését érinti: Morgan elsősorban gazdasági, Mutz társadalmi kérdésként tekint rá. A felmérések szerint 2016-ban az amerikai választók valamivel inkább kereskedelemellenesek és *bevándorlaspártiak* voltak, mint 2012-ben; mindkét változás az 1-7-es skálán 0,3-0,4-es tartományban van (Mutz, 2018). A kereskedelemellenes elmozdulás a republikánus szavazók körében erős, a demokraták körében nincs változás.³⁵ Ahogy Morgan

³⁵A bevándorlaspárti elmozdulás a demokraták és a republikánusok körében egyaránt megfigyelhető (de a demokraták körében erősebb). A befogadó bevándorláspolitikát támogatása nem áll ellentétben Norris és Inglehart (2019) csendes forradalom-feltevésével. A fiatal kohorszok nagyobb valószínűséggel fogadják el a liberális értékeket, ami növeli a bevándorlás támogatását. Ez hozzájárulhat a kulturális visszahatáshoz, ha az idősebb generációk fenntartják a hagyományos értékeket.

(2018) szerint a gazdasági attitűdök (beleértve a kereskedelmet is) változása a váltás teljes magyarázott változatosságának kétharmadát teszi ki. A második különbség az iskolázottságra vonatkozik, amely a jövedelmet és a társadalmi státuszt egyaránt megragadja. Mutz (2018) az "oktatási gradiensre" összpontosít, vagyis arra, hogy Trump milyen többszavazatokat kapott az alapfokú végzettséggel nem rendelkező amerikaiak körében a diplomával rendelkezőkhöz képest. Az összes szavazó körében az iskolázottsági gradiens 20 százalékpont - ebből 14 százalékpontot magyaráznak gazdasági tényezők (miután a kereskedelmet gazdasági tényezőnek minősítették át).

Gidron és Hall (2017) szintén a státuszvesztést vizsgálja az International Social Survey Program (ISSP) 15 fejlett országra kiterjedő adatai alapján. Azt állítják, hogy a szubjektív társadalmi státusz (az önbevallás szerinti helyezés egy tízpontos társadalmi ranglétrán) olyan *csatorna*, amelyen keresztül a gazdasági és társadalmi tényezők befolyásolják a populizmust. A korrelációs elemzés azt mutatja, hogy az alacsonyabb szubjektív társadalmi státusszal rendelkező egyének nagyobb valószínűséggel szavaznak a populista jobboldalra. Mivel azonban az adatok ismételt keresztmetszetekből származnak, nehéz szigorúan értékelni a gazdasági és kulturális tényezők relatív hozzájárulását. A szerzők feltételezik, hogy a gazdasági és kulturális kérdések valószínűleg inkább kölcsönhatásban vannak egymással, mintsem összeadódnának.

6.2.4 Társadalmi tőke

A populizmus erősödése együtt jár a bizalmi válsággal. Algan *et al.* (2017) kimutatták, hogy a regionális munkanélküliségi sokkok növelik mind a politikai intézményekbe vetett bizalmatlanságot, mind a populisták támogatottságát. Az ESS-adatok felhasználásával Boeri *et al.* (2018) negatív korrelációt talál a polgári társulásokban való tagság és a populista pártokra való szavazás között, a válaszadók gazdasági helyzetét kontrollálva (lásd még Dustmann *et al.*, 2017).³⁶ A korreláció a válság előtt és után is szignifikáns, de 2008 után erősebb, valószínűleg azért, mert a társadalmi tőke segít megbirkózni a válsággal. Hasonlóképpen Giuliano és Wacziarg (2020) negatív korrelációt dokumentál a társadalmi tőke (amelyet vagy a civil, vallási és sportszervezetekben való tagság sűrűségével, vagy az általánosított bizalommal mérnek) és Donald Trump támogatása között a következőkben. 2016.

Algan *et al.* (2018) egy havi 17, francia000 választókból álló panelen vizsgálja a társadalmi tőke szerepét az elnökválasztáson 2017, ahol mind a szélsőbaloldali (M'elenchon), mind a szélsőjobboldali (Le Pen) jelöltek jól szerepeltek. Az alacsony személyközi bizalommal rendelkező szavazók nagyobb valószínűséggel szavaztak Le Penre. Ezzel szemben a M'elenchon-szavazóknak magas volt a bizalmi szintjük...

³⁶Papaioannou (2020) összefüggéseket mutat be a populista szavazások és az intézményekkel szembeni bizalmatlanság között, amelyeket Besley (2020) állampolgárság és állami kapacitás együttes fejlődésére

vonatkozó modelljének szemszögéből értelmez.

használnak az Emmanuel Macronra szavazókéhoz, és valamivel magasabbak a Francois Fillonra szavazókénál. Míg a Le Pen- és a M'elenchon-szavazók jövedelmi és életelégedettségi szintje hasonlóan alacsony, az újraelosztással kapcsolatos preferenciáikban nagyban különböznek egymástól: A M'elenchon-szavazók határozottan támogatják az újraelosztást, a Le Pen-szavazók elutasítják azt.³⁷ A szerzők az újraelosztási preferenciákat a társadalmi tőke (bizalom) terén mutatkozó nagy különbségekkel hozzák összefüggésbe: A Le Pen-szavazók nem bíznak másokban, ezért nem akarják, hogy az állam orvosolja az igazságtalanságokat. Algan *et al.* (2018) eredményei arra utalnak, hogy a populista szavazatok összességében összefüggnek a gazdasági sokkokkal, de a szélsőbaloldali és szélsőjobboldali pártok közötti megosztottsága mélyebb kulturális vonásokat tükröz.

Más kulturális tényezőkhöz hasonlóan a társadalmi tőke is tartós. Ezért nem meglepő, hogy a közigazgatási és felmérési adatokat használó tanulmányok korrelációs bizonyítékokat szolgáltatnak. Az ok-okozati hatások azonosításához a közgazdászok a politikai társadalmi bizalmat befolyásoló információs kezelésekkal végzett randomizált kísérletekre támaszkodnak. Di Tella, Dubra és Lagomarsino (2019) randomizált, kontrollált kísérleteket végeznek, hogy megvizsgálják a kormányzat és az üzleti élet iránti bizalom szerepét az újraelosztási preferenciákra az Egyesült Államokban. A kormányzat iránti bizalmatlanság fordítottan arányos az újraelosztási preferenciákkal, ami magyarázatot adhat a szélsőjobboldali populizmus térnyerésére. Alesina, Stantcheva és Teso (2018) azt mutatják, hogy az alacsony bizalmatlanságú republikánus szavazók jelentős része úgy véli, hogy a kormánynak nem kellene szerepet játszania a csökkenő generációk közötti mobilitás mérséklésében. Kuziemko és társai (2015) azt mutatják, hogy az alacsony bizalom magyarázhatja azt a kissé paradox eredményt, hogy miközben sok szavazónak fontos az egyenlőtlenség, szkeptikusan viszonyul az egyenlőtlenséget kezelő kormányzati politikákhoz.

6.3 Elméleti vizsgálódások

Mivel a populizmus közelmúltbeli újjászületése inkább az identitáson, mint az újraelosztáson alapul, a bal- és jobboldali politikai konfliktus modellezésének hagyományos medián szavazói megközelítését felül kell vizsgálni. A populizmussal kapcsolatos legújabb elméleti kutatások eltérnek a klasszikus paradigmától (Acemoglu *et al.*, 2013), és a társadalmi identitás és a multidimenzionális politikai kalkulus modelljeit is hozzáadják. A közgazdasági elmélet egyre inkább a politikatudományra támaszkodik,

³⁷Bár Le Pen Nemzeti Frontja sokkal kevésbé támogatta az újraelosztást, mint más pártok, gazdasági szempontból balra tolódott. Ivaldi (2015) elemzi a Nemzeti Front programjait az 1980-as évek óta, és megállapítja, hogy 2007-2012 között a párt gazdaságilag kevésbé liberális, gazdaságilag egalitáriusabb és a jóléti politikát jobban támogató lett. Ivaldi ezt a változást azzal magyarázza, hogy a globális gazdasági válságot követően megpróbálta megnyerni a medián szavazókat - ami némileg összhangban van a kultúra-idők-gazdaságtan nézettel. Lásd még De Koster, Achterberg és Van der Waal (2013), valamint Schumacher és Van Kersbergen (2016) elemzését a populista jobboldal opportunistáitól a jóléti populizmusról ("a szegények nem érdemelnek

támogatást ") a jóléti sovinizmusra ("az őslakosok több támogatást érdemelnek, de a bevándorlók nem ").

és a szociál- és kognitív pszichológia (különösen Tajfel (1974) szociális-identitás elmélete és Turner *et al.* (1987) ön-kategorizációs elmélete). Az identitással legalábbis Akerlof és Kranton (2000; 2010) óta foglalkoznak a közgazdászok, de mostanában ez a munka központi szerepet kap a politikai gazdaságtanban (Shayo, ezt a szakirodalmat tekintve 2020, át).

A legújabb kutatások elismerik, hogy az egyének több identitással rendelkeznek (pl. nem, faj, foglalkozás, régió, vallás), és ezért megválaszthatják, hogy melyik identitást helyezik előtérbe. Shayo (2009) ezt a választást a csoport társadalmi státuszából származó nyereség és a csoporthoz való csatlakozásnak a csoport többi tagjától való távolsággal kapcsolatos költségei közötti kompromisszumként modellezi. A társadalmi identitás kialakulása tehát endogén a gazdasági tényezőktől. Ez kétirányú kapcsolatot hoz létre: a gazdasági sokkok befolyásolják az identitás megválasztását; az identitás viszont befolyásolja a szavazást és a politikai változásokat, alakítva a gazdaságpolitikát. Míg Shayo (2009) eredetileg az újraelosztó adózásra alkalmazta ezt a keretet, Grossman és Helpman (2020) a kereskedelempolitika megértésére használja. A gazdasági környezet (pl. a kereskedelmi feltételek) változása diszkrét változást hozhat az emberek "munkásként" való önazonosításában az "elitekkel" szemben, és ennek következtében diszkrétén fokozódhat a protekcionizmus. A képzettség szerinti heterogenitásból kiindulva bemutatják, hogy az endogén identitás hogyan eredményezheti a polarizációt (az alacsonyan képzett munkások és a magasan képzett elitek között) és a populizmus felemelkedését.

Gennaioli és Tabellini (2019) egy endogén társadalmi identitásokkal rendelkező modellt dolgoznak ki, több politikai hasadással kiegészítve (gazdasági baloldal kontra gazdasági jobboldal, nyitott kontra zárt, kulturálisan liberális kontra konzervatív).³⁸ A szerzők hangsúlyozzák, hogy a társadalmi identitás tükrözi a kérdés szalienciáját, amely a gazdasági sokkok miatt változhat, és lehetővé teszi az identitáson alapuló kognitív torzításokat.³⁹ Bizonyos feltételek mellett olyan politikai egyensúly alakul ki, ahol a bal-jobb megosztottságot felváltja a liberális-konzervatív vagy a nyitott-zárt. Azt is bemutatják, hogy az identitáspolitika hogyan eredményezi a meggyőződések és a szavazás polarizációját. Ez hasonló Karakas és Mitra (2019) tanulmányához, akik az identitáspolitika elméletét a bevándorlási politikára alkalmazzák. A választók az információkat az identitásuk lencséjén keresztül szűrik - ami ~~hiát~~ ^{hiát}eredményez. Levy, Razin és Young (2020) feltételezik, hogy egyes polgároknak túlzottan leegyszerűsített nézetei vannak a valóságról (figyelmen kívül hagyva bizonyos releváns tényeket). Bár világnézetük téves, egy dinamikus, tanulással rendelkező polgár-jelölt modellben időnként megnyerik a választásokat a racionális polgárokkal szemben. Miután hatalomra kerülnek, a hibásan specifikált modellel rendelkező polgárok szélsőséges és hatástalan politikát választanak. Besley és Persson (2019) egy olyan dinamikus felállást vizsgál, ahol a választók

³⁸Grossman és Helpman (2020) egy modellbővítést is fontolóra vesznek egy második, fajj/etnikai

alapú identitásdimenzióval.

³⁹Ez a megközelítés a Bordalo, Gennaioli és Shleifer (2012; 2013; 2016) által kidolgozott salience paradigmát követi.

a meggyőződések idővel változnak - ami endogén párt/csoportképződést eredményez. A változás fő mozgatórugói a gazdasági eredmények és a nem gazdasági dimenzió hangsúlyossága (például a bevándorlással kapcsolatos preferenciák).

Bordalo, Tabellini és Yang (2020) azt mutatják, hogy a republikánusok és demokraták által vallott meggyőződések és nézetek nem nagyon különböznek egymástól, a választók mégis eltúlozzák ezeket a különbségeket, különösen az egyének által fontosabbnak tartott kérdésekben. A szerzők ezután kidolgozzák a sztereotípiák szalenciaelméletét, amely magyarázatot ad a (vélt) ideológiai polarizációra és a populizmusra. Bemutatják továbbá, hogy a társadalmi meggyőződésekkel és értékekkel kapcsolatos torzítások a vasfüggöny leomlása után váltak kiemeltebbé, ami az amerikaiakat a külső fenyegetésekről terelte el. Ennek fordítottja történt 9/11 után - a New York-i terrortámadás visszaterelte az emberek figyelmét a külügyekre.

Az identitással kapcsolatos kulturális kérdések és a kognitív torzítások minden bizonnyal alapvető fontosságúak a modern populizmus megértéséhez. Ennek ellenére Buisseret és Van Weelden (2020) kimutatja, hogy az establishment populista kihívói még a preferenciák több dimenzióját tartalmazó hagyományos szavazási modellben is megjelenhetnek. Két pártot vesznek figyelembe, amelyek a bal-jobb hasadás köré szerveződnek, de mindkét párton belül is van egy megosztottság a nyitott-zárt tengely mentén. A választói preferenciák eloszlása bizonytalan. A politikai konfliktus kétdimenziós jellege lehetőséget teremt egy külső politikus számára, hogy induljon, akár harmadik párti kihívóként (egyensúlyi helyzet, ha a választók nem túlságosan polarizáltak), akár belső előválasztáson (ha a polarizáció magas). A kívülálló jelentős kihívást jelent a pártelit számára. Bár az elitek egy befutott jelöltet részesítenek előnyben, megértik, hogy egy kívülálló kizárása az előválasztásból harmadik párti kihívást eredményezhet a kívülállóval, aki a bal- és a jobboldalról egyaránt vonzaná a globalizmusellenes szavazókat. Ez az eredmény hasonló Besley és Persson (2019) eredményéhez, ahol egy új bevándorlásellenes párt akkor alakul ki, ha a gazdasági polarizáció nem túl magas. Agranov, Eilat és Sonin (2020) szerint a nagy egyenlőtlenség a nyilvánosság és az elit közötti bizalom megromlását eredményezi: a nyilvánosság tudja, hogy az elit jobban tájékozott, de inkább figyelmen kívül hagyja az elit javaslatait.

6.4 Összefoglaló

A populizmus közelmúltbeli térnyerésének számos kulturális magyarázata hihetőnek tűnik. A jól azonosítható empirikus elemzések azonban hiányosak. A kultúra definíció szerint állandósul, ezért nehéz olyan ok-okozati összefüggéseket azonosítani, amelyek megmagyarázzák a kultúra szerepét a populista vonzerő utóbbi években tapasztalt gyors növekedésében. Az elméleti munkák sikeresen modellezték az alábbi kölcsönhatásokat

kultúra, a gazdaság és a populizmus támogatása, de ezeket az összefüggéseket empirikusan nehéz tesztelni. További munkára számítunk ezen a területen, mivel a közgazdászok egyre inkább a kultúrát tanulmányozzák a politikai-gazdasági jelenségek magyarázatára, és mivel a szociálpszichológia és más szomszédos tudományágak meglátásainak felhasználása egyre gyakoribbá válik.

7 Bevándorlás

Ebben a részben a bevándorlás és a közelmúltbeli menekültválság szerepére térünk rá. A bevándorlás gazdasági és kulturális kérdés; a populista vezetők mindkét szempontot kihasználják. Először a főbb bevándorlási mintákat tárgyaljuk, és összefoglaljuk a munkaerőpiacokra gyakorolt hatásával kapcsolatos legfontosabb megállapításokat. Másodsorú áttekintjük azokat a tanulmányokat, amelyek a valóság és az emberek által a bevándorlók arányáról, származásáról és képzettségéről alkotott kép között nagy eltéréseket dokumentálnak. Az észlelés és a valóság közötti eltérések kulcsfontosságúak a populisták felemelkedésének megértéséhez, akik ügyesen kihasználják a sztereotípiákat, és tovább torzítják az emberek nézeteit. Harmadszor tárgyaljuk azokat a tanulmányokat, amelyek a bevándorlás és a menekültek hatását vizsgálják a populizmus támogatottságára.

7.1 Minták

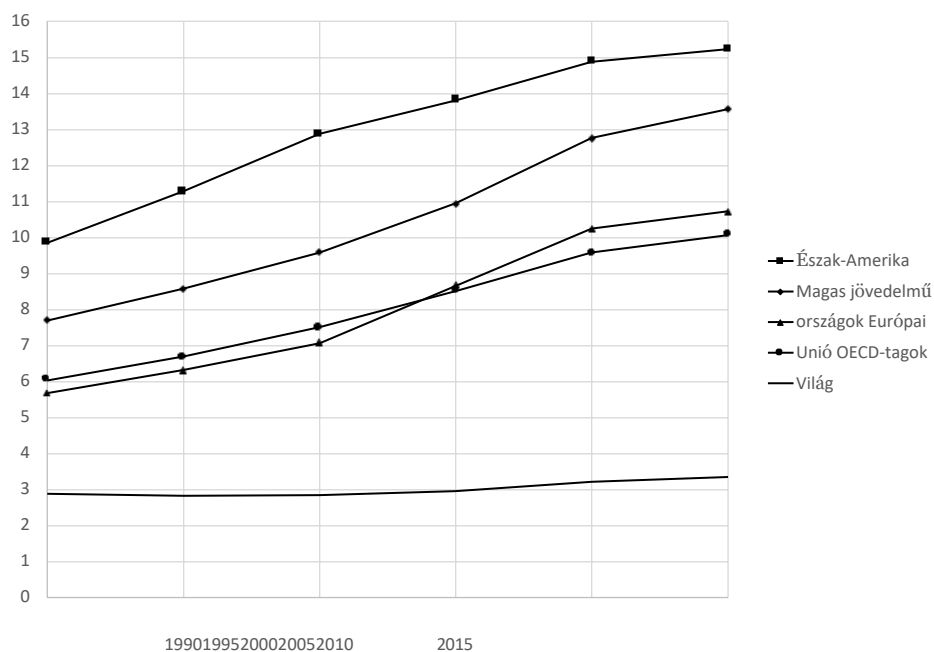
A bevándorlás a mai populisták egyik legfontosabb napirendi pontja. Egyesek azzal érvelnek, hogy a bevándorlók elveszik a munkát az őslakosoktól, és lenyomják a béreket. Mások szerint a bevándorlók nem dolgoznak, és a fogadó ország bőkezű jóléti rendszerére támaszkodnak. Sokan azt állítják, hogy a bevándorlók értékei és társadalmi normái összeegyeztethetetlenek a befogadó ország értékeivel és normáival, és egzisztenciális fenyegetést jelentenek annak identitására és kultúrájára.

A bevándorlás mindig is érzékeny kérdés volt. Az utóbbi évtizedekben azonban még inkább felértékelődött. Míg a nemzetközi bevándorlók aránya a világ népességén belül csak kismértékben, az 1990-es 2,9%-ról 2015-re 3,3%-ra nőtt, a fejlett gazdaságok sokkal gyorsabb növekedést tapasztaltak (lásd a 13. ábrát). Az OECD (magas jövedelmű) országokban a nemzetközi migránsok népességen belüli aránya a 2015-ös 6%-ról (8%) 1990-től 14%-ra (14%) nőtt; Észak-Amerikában 10%-ról 15%-ra, az EU-ban pedig 6%-ról 11%-ra emelkedett.

A határokon átnyúló migráció növekedése mind a "push" (kínálati), mind a "pull" (keresleti) tényezőket tükrözi. Az ipari országok demográfiai kihívásokkal küzdenek, ezért a munkaképes korú népesség vonzása gazdaságilag előnyös lehet, és segíthet fenntartani a felosztó-kirovó nyugdíjrendszereket. A kínálat növekedése a határokon átnyúló migráció

csökkenő költségeit tükrözi. Transz-

13. ábra: Nemzetközi migránsállomány a népesség százalékában

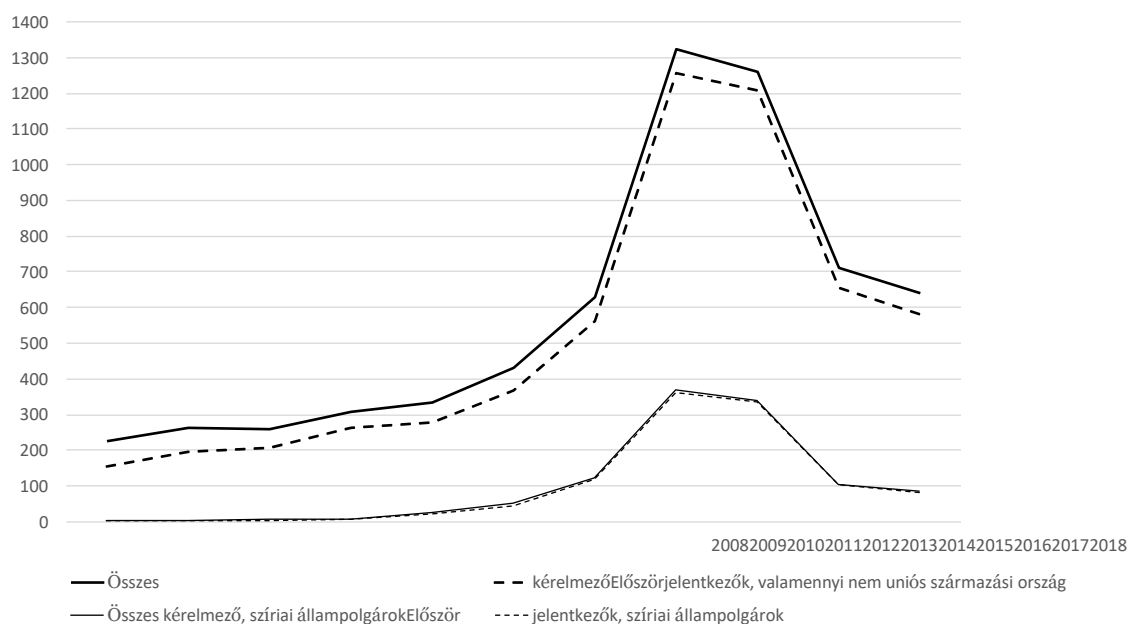
Megjegyzés: A nemzetközi migránsállomány a lakóhelyüktől eltérő országban született személyek száma, beleértve a menekülteket is.

Forrás: ENSZ Népesedési Osztály.

a portációs költségek csökkennek, ahogyan az információs aszimmetriák is. Továbbá a hagyományos vélekedéssel ellentétben a küldő országok jövedelemnövekedése is elősegíti a migrációt, mivel a fejlődés és a kivándorlás közötti kapcsolat nem lineáris (pl. Docquier, Peri és Ruysen, 2014; Dao *et al.*, 2018). Ahogy a küldő országok az alacsony jövedelműek közül a közepes jövedelműek közé kerülnek, a népességük nagyobb hányada rendelkezik olyan eszközökkel, amelyekből fedezni tudják a migrációs költségeket.

Európában a bevándorlás e szekuláris növekedését kiegészítette a 2015-2016-os szíriai menekültválság okozta akut sokk (lásd a 14. ábrát). Az Európában tartózkodó szíriai menekültek száma mind az EU népességéhez, mind a szíriai menekültek és az országon belül lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek összlétszámához képest alacsony. A 2015-ös hirtelen kiugrás azonban a menekültválságot a politikai viták középpontjába helyezte. Annak ellenére például, hogy csak néhány szíriai menekült érkezett az Egyesült Királyságba, ez a kérdés nagyon hangsúlyos volt a Brexit-népszavazási kampány során.

14. ábra: Nem uniós állampolgárok menedékjog iránti kérelmei az EU-28-ban (ezer)

Megjegyzések: Összesen: 2008-2014-ben, Horvátország nem áll rendelkezésre. Első alkalommal jelentkezők: 2008-ban Bulgária, Görögország, Spanyolország, Franciaország, Horvátország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Ausztria, Románia, Szlovákia és Finnország nem áll rendelkezésre; 2008-ban Bulgária2009,, Görögország, Spanyolország, Horvátország, Luxemburg, Magyarország, Ausztria, Románia, Szlovákia és Finnország nem áll rendelkezésre; 2010-ben Bulgária, Görögország, Horvátország, Luxemburg, Magyarország, Ausztria, Románia és Finnország nem áll rendelkezésre; 2011-ben Horvátország, Magyarország, Ausztria és Finnország nem áll rendelkezésre; 2012-ben Horvátország, Magyarország és Ausztria nem áll rendelkezésre; Ausztria2013, nem áll rendelkezésre.

Forrás: Eurostat.

A bevándorlásnak a bérekre, a foglalkoztatásra, az innovációra és a termelékenységre gyakorolt gazdasági hatásairól kiterjedt kutatásokat végeztek. A bizonyítékok arra utalnak, hogy a bevándorlásnak a befogadó országokra/régiókra/közösségekre gyakorolt aggregált gazdasági hatása valószínűleg pozitív (Peri, 2016). Másrészt a bevándorlás nyerteseket és veszteseket is teremt. Ha a bevándorlók közvetlenül versenyeznek a munkaerőpiacon az őshonos munkavállalók bizonyos csoportjaival, az utóbbiak szenvednek (Borjas, 2014). Ez arra utal, hogy a bevándorlás politikai következményei kontextusfüggőek lehetnek, és függhetnek a bevándorlók és az őslakosok képzettségi összetételétől.

A populisták nemcsak a bevándorlásnak a munkavállalók egyes csoportjaira gyakorolt kedvezőtlen gazdasági hatásait hangsúlyozzák, hanem a biztonsággal és a bűnözéssel, a szociális jóléti rendszer költségeivel és a kulturális különbségekkel kapcsolatos kérdéseket is. A bevándorlás okozta kulturális aggodalmak politikai következményei valószínűleg a migrációs áramlások nagyságrendjétől és összetételétől is függhetnek. Ha a bevándorlók kulturálisan hasonlóak az őslakosokhoz (pl. ukránok Lengyelországban), az identitást fenyegető valós vagy vélt veszély kevésbé lehet hangsúlyos. Még ha a migránsok különböznek is, a helyi közösségek befogadóbbak lehetnek a kisebb számú migránsokkal vagy menekültekkel szemben, mivel nagyobb valószínűséggel integrálódnak. A "kontaktuselmélet" (Allport, 1954) szerint a migránsokkal és menekültekkel való tényleges kapcsolat növeli az empátiát és csökkenti az idegengyűlölő politikások támogatását.

7.2 Percepciók a valósággal szemben

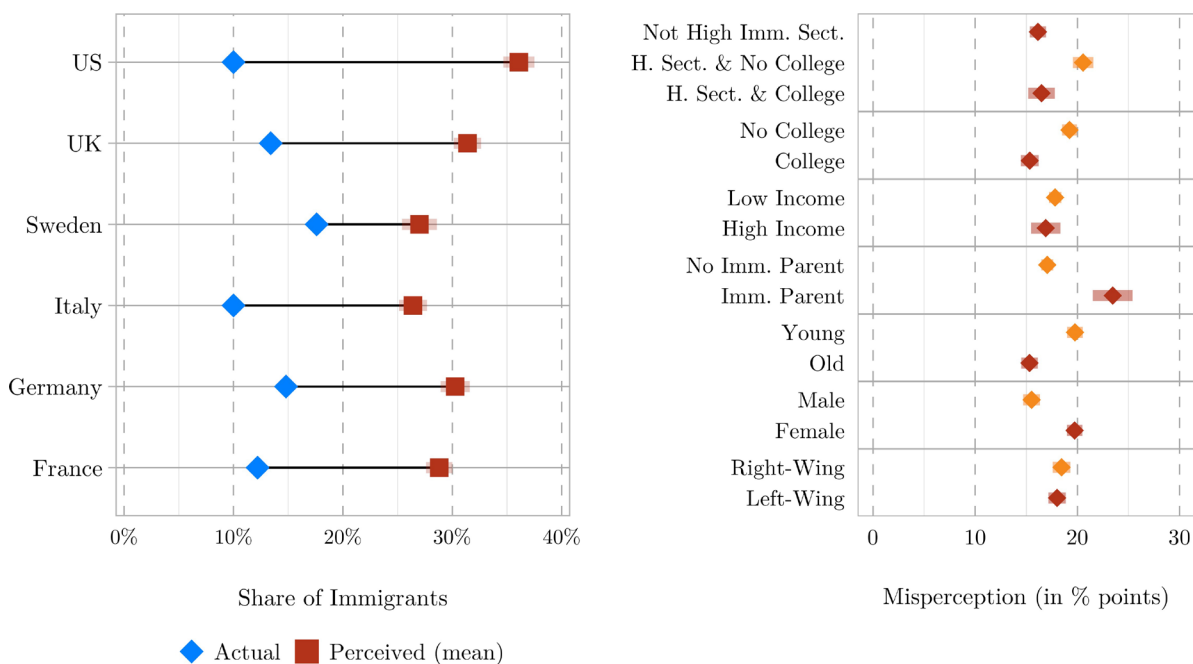
Bár a fejlett gazdaságok az elmúlt évtizedekben jelentős számú bevándorlót fogadtak be, a tényleges bevándorlás sokkal kisebb, mint amit a közvélemény érzékel. Alesina, Miano és Stantcheva (2019) átfogó felméréseket végez Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Svédországban, az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban, és azt találják, hogy a bevándorlók állományát kétszer-háromszor nagyobbak érzékelik, mint a tényleges szintek (15. ábra). Az amerikaiak például úgy vélik, hogy a bevándorlók a lakosság több mint 35%-át teszik ki, míg a tényleges számuk körülbelül 10% (az Ipsos felmérései más fejlett gazdaságokban is hasonló eredményeket találnak; Duffy, 2018). A migráns népesség összetételéről alkotott elképzelések is torzok. Az olaszok és a svédok például úgy vélik, hogy minden második bevándorló muszlim, míg a muszlim bevándorlók tényleges aránya 30% körül van.

Az Egyesült Királyság polgárai azt hiszik, hogy a bevándorlóknak csak 25%-a rendelkezik főiskolai végzettséggel, miközben valójában 50%-uknak van. Az ábra továbbá azt is mutatja, hogy a torzítások a válaszadók minden kategóriájában jelentősek.⁴⁰

⁴⁰Hasonlóképpen Alesina, Stantcheva és Teso (2018) a társadalmi mobilitásról alkotott elképzelések és a valóság közötti jelentős különbségeket dokumentálják, ami szoros összefüggésben áll a politikai ideológiával.

Alesina, Miano és Stantcheva (2020) az amerikaiak meggyőződésének ehhez kapcsolódó feltűnő polarizációját dokumentálják.

15. ábra: A bevándorlás vélt és tényleges szintje

Megjegyzések: A bal oldali panel a bevándorlók átlagos észlelt arányát mutatja az országban és a tényleges arányt. A jobb oldali panel a bevándorlók arányának átlagos téves megítélését (vélt mínusz tényleges arány) mutatja csoportonként (a bal oldalon felsorolt jellemzők alapján meghatározottak szerint). Az árnyékolt területek az átlag körüli 95%-os konfidenciaintervallumok.

Forrás: (2019), ábra: Alesina, Miano és Stantcheva (2019). 6.

A bevándorlás mértékének túlbecsülése segít megmagyarázni a bevándorlás központi szerepét a politikai vitákban. Honnan erednek ezek a szakadékok az észlelések és a valóság között? Az endogén társadalmi identitás elméletei (amelyeket a 6.3. szakaszban tárgyalunk) azt jósolják, hogy egy politikai kérdés fontossága torzíthatja a témával kapcsolatos meggyőződéseket és növelheti a politikai polarizációt. A valamely csoporttal azonosuló egyének a saját csoportjuk felé és a megfelelő külső csoportok ellenében fordítják el a meggyőződéseiket. A társadalmi-gazdasági sokkok egy új témát, például a bevándorlást, kiemeltebbé tehetnek, ami a régi politikai megosztottságot (pl. az újraelosztással kapcsolatos bal-jobb ellentétet) egy újjal (pl. nyitott kontra zárt) helyettesíti, és új identitásokat és elfogult meggyőződéseket alakít ki a témával kapcsolatban. Barrera és társai (2020) például azt mutatják, hogy a bevándorlás szalonképessége hogyan vonzza Marine Le Pen támogatását annak ellenére, hogy a szavazók megértik, hogy a bevándorló félremagyarázza a tényeket.

Az észlelési torzítások komoly kihívást jelentenek a bevándorlás és a populizmus közötti kapcsolat vizsgálatakor. A legtöbb kutató a tényleges bevándorlási áramlásokra vonatkozó adatokat használja, amelyek nem feltétlenül ragadják meg a téma szalienciáját. A percepciókkal kapcsolatos kutatások általában felméréseket és véletlenszerűen ellenőrzött kísérleteket alkalmaznak. Ez utóbbiakban az információs kezelések befolyásolják a résztvevők bevándorlókkal kapcsolatos hiedelmeit és attitűdjeit, és befolyásolják a populista politikusok önbevallott támogatását. Mindkét módszernek vannak előnyei és hátrányai. A "tényleges" bevándorlási adatokkal végzett tanulmányok nem tudják megfigyelni a percepciókat (a percepciók felméréseket a bevándorlási sokkok után végzik). Az észleléseket vizsgáló tanulmányok sem a bevándorlásnak való valós kitettséget, sem a végső szavazási eredményeket nem figyelik meg.

7.3 Empirikus bizonyítékok

A bevándorlás és a populizmus közötti kapcsolat sokrétű és kihívást jelent a meghatározása. E kapcsolat empirikus elemzésének számos endogenitási kérdéssel kell foglalkoznia. Először is, létezik fordított oksági viszony: a potenciális bevándorlók elkerülhetik azokat a területeket, ahol bevándorlóellenes attitűdök uralkodnak; az ebből eredő hamis korreláció tévesen azt sugallhatja, hogy a bevándorlás csökkenti a populizmust. Ez nem egy elvont lehetőség, mivel a populista politikusok és pártok támogatottsága jelentősen alacsonyabb a városokban és a városi csomópontokban, ahol a bevándorlók valószínűleg dolgoznak. Másodszor, nyilvánvaló aggályok merülnek fel a kimaradt változókkal kapcsolatban. Számos tényező egyszerre befolyásolhatja a bevándorlást, a foglalkoztatási lehetőségeket és a politikai attitűdöket. A populista támogatottság (pl. Dijkstra, Poelman és Rodr'iguez-Pose, 2020), a bevándorlás és a fejlődés terén mutatkozó nagy városi-vidéki különbséget valószínűleg több tucat fontos változó magyarázza. Harmadszor, a mérési hiba valószínűleg

nem elhanyagolható, mivel az észlelések korrelálnak a következőkkel

társadalmi-gazdasági jellemzők és politikai preferenciák. Ráadásul a migránsok a meghatározásuknál fogva gyakran költöznek, ami a helységekhez való hozzárendelésüket trükkössé teszi. Negyedszer, a bevándorlás hatásai heterogének a migrációs áramlások összetételétől és a befogadó közösség jellemzőitől függően.

A szakirodalom két elsődleges azonosítási sémát alkalmaz e kihívások kezelésére. Először is, egyes tanulmányok kvázi-véletlenszerű változásokat használnak ki a migránsok és menekültek központi hatóságok általi közösségekbe való beosztásában. Másodszor, mivel a bevándorlók általában olyan területekre költöznek, ahol a származási országukból származó korábbi generációk letelepedtek, egyes tanulmányok "shift- share" empirikus konstrukciót alkalmaznak, ahol a régiók közötti korábbi letelepedések interakcióban vannak a teljes migrációs beáramlással (lásd Card, valamint 2009, Angrist és Krueger, 1999).

7.3.1 A bevándorlás növeli a populista pártok szavazati arányát

Néhány tanulmány dokumentálja, hogy bizonyos kontextusokban a bevándorlás növeli a populista támogatottságot. Dustmann, Vasiljeva és Piil Damm (2019) azt mutatják, hogy a dán kormány kvázi véletlenszerű hozzárendelése a menekültekből a 2019-2016 növelte a 1998-bevándorlásellenes szavazást a kis településeken, de csökkentette a bevándorlásellenes szavazást a nagyvárosokban. Barone *et al.* (2016) azt találják, hogy Silvio Berlusconi Forza Italia pártja a magasabb bevándorlással rendelkező régiókban (a korábbi bevándorlók ugyanabból az országból való letelepedésével instrumentálva) növelte támogatottságát. Hasonló azonosítási stratégiát alkalmazva Halla, Wagner és Zweimu"ller (2017) a bevándorlás pozitív hatását találja J"org Haider szélsőjobboldali Szabadságpártjának (FP"o) szavazatarányára Ausztriában. Hasonlóképpen, Edo *et al.* (2019) azt találja, hogy a bevándorlás (különösen az alacsony képzettségű munkavállalók beáramlása a nem nyugati országokból) növelte a szélsőjobboldali elnökjelöltek szavazatarányát Franciaországban a -tól a -1988ig. 2017.

Becker és Fetzer (2016) azt mutatják, hogy a kelet-európai migránsok érkezése a UK a munkaerő-piaci nyitást követően a UKIP szavazatarányát növelte 2004. Viskanic (2019) a lengyel bevándorlókra összpontosít, akik az EU új tagállamaiból az Egyesült Királyságba érkező munkavállalók legnagyobb beáramlását jelentették. A 2004 utáni lengyel bevándorlási támogatások elosztását az Egyesült Királyságban a katonai támaszpontok elhelyezkedésével méri össze, ahová a brit kormány a második világháború alatt a Királyi Légierőnél harcoló lengyel tiszteket telepített. Megállapítja, hogy a lengyel munkavállalók 2004 utáni nagyobb mértékű beáramlása erőteljes pozitív hatást gyakorol a UKIP szavazatarányára.

Egyre több kutató vizsgálja a menekültek beáramlásának politikai hatásait. Hangartner *et al.* (2019) és Dinas *et al.* (2019) azt mutatják, hogy a menekültek érkezése a görögországi

szigetek, a török partok közelsége miatt, növelte a szélsőjobboldali Arany Hajnal párt szavazati arányát. Ajzenman, Aksoy és Guriev (2019) azt mutatják, hogy a menekültek tranzitútvonalainak való kitettség 18 közép- és kelet-európai országban csökkenti a politikai intézményekbe vetett bizalmat és növeli a migránsellenes érzelmeket.

Korábban megjegyeztük, hogy a bevándorlás nem új jelenség. A szakirodalom egy érdekes ága az egyre könnyebben hozzáférhető történelmi feljegyzéseket és archívumokat használja fel a nagy történelmi migrációs epizódok hatásának elemzésére. Tabellini (2020) például az európai bevándorlást vizsgálja az Egyesült Államok városaiban 1910 és 1930 között. Bár az amerikai polgárok gazdaságilag profitáltak a bevándorlásból (a magasabb foglalkoztatottság és az iparosodás révén), a bevándorlás konzervatív törvényhozók megválasztásához vezetett (akik végül a bevándorlás megfékezésére szavaztak), és csökkentette az újraelosztás támogatottságát. A szerző továbbá kimutatja, hogy ezek a minták erősebbek, ha a nyelvi és vallási különbségek jelentősek a letelepedett amerikaiak és az újonnan érkezettek között, ami a kulturális tényezők fontosságára utal.

7.3.2 A bevándorlás csökkenti a populista pártok szavazati arányát

Más tanulmányok ezzel ellentétes eredményeket mutatnak. Colantone és Stanig (2018a) és Alabrese *et al.* (2019) azt mutatják, hogy az uniós bevándorlás negatívan korrelál a Brexit-népszavazáson leadott Leave-szavazattal. Steinmayr (2020) azt mutatja, hogy a menekültek osztrák településekre való kiutalása javította a velük szembeni attitűdöket és csökkentette a szélsőjobboldali FPÖ párt szavazatarányát. (Ugyanakkor azt is kimutatja, hogy a menekültek átutazásának való kitettség növeli az FPÖ támogatottságát, összhangban Ajzenman, Aksoy és Guriev, 2019).

Vertier és Viskanic (2018) a calais-i dzsungelből érkező menekültek francia településekre történő áttelepítését vizsgálja. A menekültek településre való kiutalása csökkentette a populista és nativista szavazatokat. Lonsky (2020) hasonló eredményeket talál Finnországban, ahol a bevándorlók számának egy százalékpontos növekedése (az átlag 68%-a) egy településen 3,4 százalékponttal (az átlag 68%-a) csökkenti a bevándorlásellenes Igazi Finnek párt szavazatarányát.

7.3.3 Emigráció

Míg a határokon átnyúló migráció és a populizmus közötti kapcsolatról szóló viták többsége a bevándorlás gazdasági és kulturális hatásaira összpontosít, egyes országokban a *kivándorlás játszik* kulcsszerepet. A kelet-európai munkavállalók elvándorlása például termékeny talajt teremthetett a populizmus felemelkedéséhez a küldő országokban (Krastev és Holmes,

2018). Az agyelszívás aláássa a vállalkozói szellemet és a termelékenység növekedését. A kivándorlás felgyorsítja az elnéptelenedést is, ami az identitással kapcsolatos aggályokat vet fel. Az elmúlt 30 évben egyes kelet-európai országok elvesztették lakosságuk negyedét; a polgárok természetesen aggódnak amiatt, hogy a tendencia folytatódása nemzeti nyelvük és kultúrájuk fennmaradását is veszélyeztetheti. A balkáni országok is érintettek. Az EBRD (2018) az *átmenetről szóló jelentésében* 19 európai ország 510 választásának adatait felhasználva vizsgálja az összefüggést a 2001 és 2017 közötti időszakban. A regionális elemzés (160 szubnacionális közigazgatási egységre kiterjedően) nem mutat ki szignifikáns kapcsolatot a határokon átnyúló kivándorlás és a populista szavazatarány között. A kivándorlás és a populizmus erősödése közötti kapcsolat tehát továbbra is nyitott kérdés marad, és további empirikus kutatásokat igényel.

7.4 Leltározás

Bár a bevándorlás és a populizmus erősödése közötti kapcsolatról szóló tanulmányok meglehetősen meggyőző azonosítási stratégiákat alkalmaznak, nem adnak egyértelmű eredményeket. A bevándorlásnak a populizmusra gyakorolt hatására vonatkozó bizonyítékok vegyesek, mind a hatás irányát, mind a nagyságrendet tekintve. Hogyan egyeztethetjük össze ezeket az eredményeket?

Az első lehetséges magyarázat az észlelések és a valóság közötti jelentős szakadékkal függ össze; a második a bevándorlási hullámok nagyságrendjével kapcsolatos. Ha az egy honosra jutó menekültek száma kicsi, a kontaktuselmélet szerint a menekültekkel való fokozott találkozás növeli az empátiát és csökkenti a populista szavazatokat. Ha az áramlások nagyok, a beilleszkedés elmaradásától való félelem legyőzi az empátiát.

Steynmair tanulmányában átlagosan csak 1-1,5 menekült jutott egy őslakosra 100 osztrák településen. A calais-i dzsungelbe való betelepítés Franciaországban átlagosan hasonló volt. Vertier és Viskanic (2018) azt mutatják, hogy a menekültek betelepítésének hatása a szélsőjobboldali szavazatváltozásokra előjelet vált körülbelül menekültek 4 per őslakosoknál 100: a további növekedés növeli a bevándorlásellenes populisták támogatottságát.

A görög szigeteken átlagosan egy őslakosra jutott 100 menekült 250, így nem meglepő, hogy ott a bevándorlás magasabb szélsőjobboldali szavazatarányhoz vezetett. A harmadik magyarázat a letelepedés és a tranzitközötti különbségtételhez kapcsolódik.

A kapcsolatelmélet azt sugallja, hogy amikor a menekültek letelepednek, a kapcsolat elősegíti a pozitív attitűdöket; ez a mechanizmus valószínűleg nem áll fenn a tranzitmenekültek esetében. A negyedik magyarázat, amely a bevándorlás eltérő politikai hatásait magyarázza, a képzettségi összetételre vonatkozik. A befogadó közösségek nyitottabbak lehetnek a magasan képzett bevándorlók iránt. Mori- con, Peri és Turati (2018) a bevándorlók képzettségének szerepét vizsgálja az európai 12 országokban

20072016-ig tartó választások28 adatai alapján. A bevándorlás instrumentálása

áramlását a korábbi letelepedés szerint, azt találják, hogy a magasan képzett bevándorlók érkezése csökkenti a nacionalista szavazatokat, míg az alacsonyan képzett bevándorlók beáramlása ellenkező hatást vált ki. Mayda, Peri és Steingress (2020) hasonló feladatot végeznek az Egyesült Államokra vonatkozóan. Ők is azt találják, hogy a magasan képzett bevándorlás csökkenti a republikánus szavazatarányt az elnökválasztásokon, míg az alacsonyan képzett bevándorlás növeli azt.

Az eredmények arra utalnak, hogy a bevándorlás és a populista szavazatok aránya közötti kapcsolat összetett. Egy másik nyitott kérdés, hogy ezt a kapcsolatot gazdasági vagy kulturális tényezők határozzák meg. Algan *et al.* (2017) kimutatták, hogy a gazdasági válság sújtotta régiók szavazói nagyobb valószínűséggel válnak kritikusabbá a bevándorlókhoz szemben gazdasági, mint kulturális okokból. Margalit (2019) elismeri, hogy a bevándorlás hatással lehet a választók jövedelmére, de rámutat azokra a tanulmányokra, amelyek szerint a bevándorlásellenes attitűdök szisztematikusan azok körében merülnek fel, akiknek a munkahelye nem érintett közvetlenül. Margalit ezt a "kulturális" mechanizmus bizonyítékaként értelmezi.⁴¹ Bizonyítékot szolgáltat - egyetértésben Gennaioli és Tabellini elméletével - arra, hogy a kulturális megosztottság elmozdíthatja a gazdasági bizonytalansággal kapcsolatos meggyőződéseket.

8 Kommunikáció, internet és új média

Most rátérünk az új média szerepére a populista üzenetek terjesztésében. Először a populisták narratíváját és az interneten és a közösségi médián keresztül folytatott kommunikációs stratégiájukat összekötő fő érveket ismertetjük. Másodszor, megvitatjuk a növekvő bizonyítékokat.

8.1 Az érv

A populizmus közelmúltbeli térnyerése párhuzamosan zajlott a mobil szélessávú internet és a közösségi média terjedésével. A történelem azt sugallja, hogy ez talán nem véletlen: a populisták mindig is használták az új kommunikációs technológiát. 1896-ban az Egyesült Államok populista pártjának elnökjelöltje, William Jennings Bryan példátlan módon használta a vasút és az internet lehetőségeit.

⁴¹Ez önmagában nincs ellentmondásban Algan és társaival, akik azt mutatják, hogy a populista szavazatokra inkább a regionális, mint az egyéni munkanélküliség van hatással. Még ha egy munkavállalónak még van is munkája, a helyi munkanélküliség növekedése hatással van a munkaerő-piaci lehetőségeire és általában az életminőségére. Hasonló kritikát fogalmaz meg Adler és Ansell (2020), akik azt mutatják, hogy a Brexit és a Nemzeti Front támogatása összefügg a helyi lakásárak csökkenésével. Azzal érvelnek, hogy míg a lakástulajdonosok esetében ez a hatás gazdasági sokkot tükröz, addig a nem lakástulajdonosok esetében ezt a korrelációt "geotropikus" hatásnak kell tekinteni, amelyet úgy értelmeznek, mint a populizmusnak a helyi hanyatlás érzésével kapcsolatos nem gazdasági mozgatórugóinak bizonyítékát. Adler és Ansell (2020) azonban nem talál szignifikáns hatást a nem lakástulajdonosok esetében. Másodszor, még ha a geotróp hatás jelen is lenne, azt a populizmus gazdasági hajtóerejeként is lehetne értelmezni: a csökkenő helyi árak valóban

a jövőbeni alacsonyabb gazdasági lehetőségeket tükrözik.

telegraph (Eichengreen, 2018). Évtizedekkel később a nácik a rádió ügyes használata hozzájárult hatalomra jutásukhoz (Adena *et al.*, 2015). Az egyik ok, amiért a sikeres populisták mind-mind az új médiatechnológiára támaszkodtak, egyszerű: az emberek a mainstream médiát gyakran az elithez és a status quo-hoz társítják. Ezért az elitellenes narratívákat könnyebb a bevett médiakörnyezeten kívül népszerűsíteni.⁴²

Nem meglepő, hogy Donald Trump aktívan terjeszti üzeneteit a Twitteren keresztül, ahol körülbelül egymillió 87követője van - több, mint bármelyik médiaszervezetnek. Mivel a hagyományos médiaorgánumok gyakran fordulnak a közösségi médiához sztoriötletekért, a Twitter-bejegyzések és a Facebook-bejegyzések online és offline egyaránt terjednek.⁴³

Zhuravskaya, Petrova és Enikolopov (2020) áttekintik az internet és a közösségi média politikai hatásairól szóló szakirodalmat. Tanulmányok sokaságát áttekintve azt állítják, hogy a közösségi média több okból is vonzóbb a populisták számára, mint a korábbi kommunikációs technológiák. Először is, a közösségi médiának eleve gyakorlatilag nulla belépési korlátja van. Bármely elitellenes belépő jelentős külső finanszírozás nélkül indíthat online kampányt. Az alacsony költségek hitelesebbé teszik az establishment-ellenes narratívát - a kiterjedt finanszírozás valószínűleg az elitektől származna. Másodsor, az "internet 2.0" kétirányú kommunikációt és azonnali visszajelzést tesz lehetővé a közönséggel. Ez a környezet kedvezőbbnek tűnik a populista diskurzus számára - hangsúlyozza a populista vezető közvetlen (azaz nem közvetített) elérését a "néphez". A közösségi média még inkább elősegítheti az emberek homogenitásának (és nem sokszínűségének) gondolatát, mivel algoritmusai a híreket, tweeteket és üzeneteket a kezdeti meggyőződésekhez igazítják, és azt az érzést ápolják, hogy "sokan vannak, akik úgy gondolkodnak, mint mi". A megerősítő torzítások ezért valószínűleg megerősödnek. Emellett a populisták azt állítják, hogy a felhasználók által generált tartalmak nagyobb valószínűséggel tükrözik az "igazi embereket". Harmadszor, a közösségi média jól alkalmas leegyszerűsített (még ha torz és félrevezető) üzenetek létrehozására és terjesztésére. Negyedszer, a modern közösségi média "kiberkaszkádokat" hoz létre, amelyek a "visszhangkamrákon" belül a valótlanágon alapuló narratívák terjedéséhez vezetnek (Sunstein 2001; 2017). Bár nincs konkrét kutatás a témában, úgy tűnik, hogy a közösségi média egyedülállóan alkalmas az összeesküvés-elméletek terjesztésére, amelyek az Egyesült Államokban elterjedtnek tűnnek (Oliver és Wood, 2014). Ötödször, nyilvánvaló szabályozási vákuum van, amely lehetővé teszi az álhírek terjedését a közösségi médiában.

⁴²Lehet, hogy szelekciós hatás is működik: azok a populisták, akik a hagyományos kommunikációs technológiára támaszkodnak, kisebb valószínűséggel lesznek sikeresek; így csak azok a populisták jutnak fel a csúcsra, akik új kommunikációs eszközöket használnak.

⁴³Csak egyetlen politikusnak van több követője, mint Donald Trumpnak - elődjének, Barack Obamának. Obama azonban sokkal kevésbé aktív, mint Trump, akinek a Twitter a kommunikációs stratégiájának alapvető eleme.

8.2 Bizonyítékok

Campante, Durante és Sobbrío (2018) egy korai tanulmányukban a szélessávú internet 21. századi olasz településeken történő elterjedésének politikai következményeit követik nyomon. Az azonosítási stratégia a szélessávú internetnek a már meglévő hangalapú távközlési infrastruktúrához való közelségből (amely csökkentette a nagysebességű internethez való csatlakozás költségeit) adódó, plauzibilisen exogén változékonyságát használja. A megnövekedett internet-hozzáférés és -használat kezdetben visszaszorította a választási részvételt; ez az alacsonyabb részvételi arány a potenciálisan szélsőséges szavazók esetében még kifejezettebb volt. A szerzők a politikai információknak a szórakozással való helyettesítésével magyarázzák a negatív hatást a választási részvételre. 2008 és 2013 között azonban a negatív hatás a választási részvételre megfordult. 2008 után az internet elterjedése a populista Öt Csillag Mozgalom nagyobb támogatottságát eredményezte, amely tudatosan használta az online médiát a választókkal való kapcsolatteremtésre; az M5S nagyobb számú szavazatot kapott azokban a településekben, ahol magasabb volt a szélessávú internet elterjedtsége.

Guriev, Melnikov és Zhuravskaya (2019) 33 európai demokrácia 398 szubnacionális régiójában vizsgálja a szélessávú mobilinternet elterjedésének hatását a populizmus térnyerésére a 2007 és 2018 közötti 102 választásra kiterjedően. A harmadik generációs (3G) mobiltávközlés elterjedése mind a baloldali, mind a jobboldali populista szavazatarányt befolyásolja. Ebben az időszakban az átlagos európai szubnacionális régió 3G-hozzáféréssel rendelkező lakossága 37%-ról 90%-ra nőtt. A szerzők kimutatták, hogy a 3G-lefedettség 53 százalékpontos növekedése a jobboldali populisták 4,6 százalékponttal magasabb szavazati arányát, a baloldali populisták pedig 3,6 százalékponttal magasabb szavazati arányát eredményezi. A nagyságrendek jelentősek, mivel a mintában a jobboldali és baloldali populisták átlagos szavazataránya 13,6%, illetve 6,5%. A szerzők nem találnak összefüggést a 3G bővítése és a nem populista ellenzék szavazataránya között. Nem tudnak összefüggést kimutatni a 3G bővítése és a zöld pártok térnyerése között sem. Ezek az eredmények összhangban vannak a feltételezéssel, hogy a zöld pártok minőségileg különböznek populista társaiktól: a zöldek üzenete a tudományos ismereteken alapul (ezért nem lehet elitellenes) és inkább kifinomult, mint leegyszerűsítő narratívákból áll.

Liberini és társai (2020) a közösségi média szerepét vizsgálják a 2016-os amerikai elnökválasztási kampányban. A Facebook hirdetési áraitól vonatkozó adatokat használnak, és azt mutatják, hogy a Facebook-felhasználók mikrotar- getálása elsőrendű hatással van a szavazásra, különösen akkor, ha a célzás hely, etnikai hovatartozás, nem és politikai irányultság alapján történik (a Facebook algoritmusát követve). Azt találták, hogy a mikrocélzott hirdetések csökkentették a Clinton-támogatók körében a részvételi arányt, míg a célzott mérsékeltek és a kevésbé tájékozott szavazók körében növelték a részvételi arányt és Trump támogatását.

ers.

Hogyan és miért profitálnak a populisták a modern online média elterjedéséből? Egyre több bizonyíték van arra, hogy a közösségi média megkönnyíti az álhírek és az idegengyűlölő sztereotípiák terjesztését, fokozza a polarizációt, és visszhangkamrákat hoz létre.⁴⁴ Allcott és Gentzkow (2017) számszerűsíti az álhírek terjedésének jelentőségét a Facebookon a 2016-os amerikai elnökválasztás idején. A választást megelőző három hónapban a Trumpot támogató álhíreket mintegy 30 milliószor osztották meg; a Clintont támogató álhíreket 8 milliószor osztották meg. A szerzők becslése szerint egy átlagos amerikai egy álhírré volt kiteve ebben a választási időszakban. Guess, Nyhan és Reifler (2020) megállapította, hogy Trump szavazói a 2016-os választások idején tényszerűen kétes tartalmú weboldalakat látogattak meg, majd ezt a tartalmat a Facebookon újra posztolták. Az ilyen tartalmak azonban az összes fogyasztott információ kis részét tették ki. A legfontosabb, hogy jelentős önszelekczióról van szó, mivel ezeket a történeteket többnyire olyan emberek olvasták, akiknek a nézetei nagyon közel álltak Trumpéhoz.

Guess, Nagler és Tucker (2019) a 2016-os kampány során álhíreket megosztó Facebook-felhasználók jellemzőit vizsgálja. A pártállás és az életkor szignifikáns előrejelzői az álhírek megosztásának. A több mint hétszer annyi álhírt osztottak meg a felhasználók, mint a fiatalabbak. Vosoughi, Roy és Aral (2018) az álhírek terjedését vizsgálja a Twitteren 2016-ban és 2017-ben. 126, 000 történet adatait használják, amelyeket 3 millió ember több mint 4,5 milliószor tweetelt és retweetelt. Elemzésük riasztó eredményeket hoz. A hamis történetek terjedése jelentősen gyorsabb, szélesebb körű (nagyobb számú felhasználóhoz) és mélyebb (nagyobb számú retweeteléssel). A különbség a hamis narratívák terjesztésének sebessége és szélessége és a valós történetek terjesztése között szokatlanul nagy a politikai tartalmú történetek esetében, szemben a terrorizmusról, természeti katasztrófákról, tudományról, városi legendákról vagy pénzügyekről szóló beszámolókkal.

Az utóbbi években egyre több bizonyíték van a visszhangkamrák megjelenésére is. Amikor a közösségi média még gyerekcipőben járt, az online és offline információforrások nem különültek el (Gentzkow és Shapiro, 2011). A közelmúltban azonban mind a Facebook (Bakshy, Messing és Adamic, 2015), mind a Twitter (Halberstam és Knight, 2016) esetében felmerültek ilyen bizonyítékok. Allcott és munkatársai (2020a) randomizált kísérletet végeztek 2, amerikaiakkal⁷⁴³ az amerikai 2018 félidős választások előtt. Kimutatták, hogy azok a felhasználók, akik deaktiválták

⁴⁴Lásd Lazer et al. (2018) és Nyhan (2020) az "álhírekkel", illetve a tévhírekkel kapcsolatos kutatásokról szóló felméréseket. Mi az "álhírek" és az "alternatív tények" kifejezést részesítjük előnyben az "álhírekkel" szemben, mivel az utóbbi kifejezést Donald Trump sajátította ki a mainstream média támadásának céljára.

Facebook-fiókjukat egy hónapig használták, jelentősen csökkent a politikai polarizáció (a politikai hírekkel kapcsolatos tudatosság csökkenésével és a jólét növekedésével együtt).⁴⁵

8.3 Összefoglaló

Ahogy a Twitter, a Facebook és más közösségi médiumok átalakítják a kommunikációt, és ahogy a felhasználói adatok egyre inkább hozzáférhetővé és könnyen feldolgozhatóvá válnak, a hatásukkal kapcsolatos kutatások valószínűleg növekedni fognak. A politikai kampányok által a közösségi médiára költött összegek és a közösségi médiás politikai tanácsadás gyors szakmai elterjedése arra utal, hogy a közösségi média szerepe már most is jelentős. Túl korai lenne még megítélni, hogy a közösségi média csak egy új kommunikációs technológia-e, ahol az innovatív populisták - esetleg átmenetileg - megelőzik a lassan alkalmazkodó mainstream politikusokat. Az is lehet, hogy maga a közösségi média kialakítása különösen alkalmas a sztereotípiák táplálására, az elszigeteltség növelésére, az álhírek terjesztésére, és ezáltal a gazdasági aggodalmak és szorongások felerősítésére, így egyedülállóan alkalmas a populista narratívára (lásd Tufekci, valamint 2018, Haidt és Rose-Stockwell, 2019).

9 Következmények

A populizmus hatása sokrétű. Először is, ahogy a populisták hatalomra kerülnek, közvetlenül befolyásolják a politikákat. Az elmúlt évtizedben populista pártok nyertek választásokat Magyarországon, Görögországban, Lengyelországban, az Egyesült Államokban, Olaszországban és Brazíliában. Másodsor, a populista pártok elegendő szavazatot kaphatnak ahhoz, hogy vétőjogot élvezzenek, vagy kisebbségi partnerként csatlakozhassanak a kormányhoz.⁴⁶ Harmadszor, még azokban az esetekben is, amikor a populisták nem töltenek be tisztséget, növekvő támogatottságuk arra készteti az establishment pártokat, hogy platformjaikat a populisták felé tolják el (Haegel és Mayer, 2018).⁴⁷

Először is áttekintjük a populisták gazdasági teljesítményére vonatkozó bizonyítékokat, amikor a populisták a

⁴⁵Boxell, Gentzkow és Shapiro (2017) leíró bizonyítékokat szolgáltatnak az internethasználat és a politikai polarizáció közötti kapcsolatról az Egyesült Államokban. Míg a polarizáció hosszú távú növekedése nagyobb a demográfiai csoportokban, amelyek kisebb valószínűséggel használják az internetet, az utóbbi években más a helyzet. 2012-2016-tól 2016-ig - amikor a mobil szélessávú internet és a közösségi média beindult - a polarizáció jelentősen nőtt a legmagasabb internethasználattal rendelkező csoportok körében, és kissé csökkent a legalacsonyabb internethasználattal rendelkező csoportok körében. ⁴⁶A megnövekedett populista szavazatarány a választási szabályoktól függően a populistákat hatalomra juttathatja, vagy nem (Norris és Inglehart, 2019). Egy többségi rendszerben egy populista párt, amely a szavazatok 20%-át egyenletesen elosztva az egész országban kapja, nem biztos, hogy sok helyet szerez a parlamentben. Egy arányos rendszerben,

egy ilyen párt nagy frakciót alkotna a parlamentben.

⁴⁷Bernhardt, Krasa és Shadmehr (2019) elméletileg megmutatják, hogy egy jóindulatú kormány hogyan

választhat szuboptimális politikákat, ha a rövidlátó választóknak kedveskedő "demagógok" versenyével kell szembenéznie.

iroda.⁴⁸ Másodszor a populizmus térnyerésének az intézményekre, a hiedelmekre és a társadalmi normákra gyakorolt hatásait tárgyaljuk.

9.1 A populisták gazdasági teljesítménye

9.1.1 Történelmi bizonyítékok

A latin-amerikai populizmus következményeit számos kutatás vizsgálja (lásd Kaufman és Stallings, 1991, valamint Edwards, 2019). Dornbusch és Edwards (1991) számos populista rezsimről gyűjtenek bizonyítékokat, és bemutatják, hogy a makrogazdasági korlátok figyelmen kívül hagyása hogyan végződik válságokkal. A szerzők egy közös, négyfázisú ciklust azonosítanak. Az első fázisban a nép elégedetlen a nagyfokú egyenlőtlenséggel, és a populista vezetők átveszik a hatalmat, és költségvetési expanzióra és újraelosztásra törekszenek, ami gyakran "importhelyettesítéssel" és laza monetáris politikával párosul. Rövid távon fellendül a gazdasági teljesítmény, és a populisták igazoltnak tűnnek. A második fázisban, amikor az aggregált kínálat nem tud lépést tartani a fiskális és monetáris expanzióval, az infláció emelkedni kezd, és a külföldi valuta egyre szűkösebbé válik. A magasabb inflációs várakozások a készletek felhalmozódását és az aggregált kínálat további csökkenését eredményezik. A harmadik fázisban az infláció kicsúszik a kezünkől, a tőke elszáll, és a gazdaság lelassul. A populista kormányok élelmiszer- és közlekedési támogatásokkal reagálnak, amelyek gyengítik az ország fiskális helyzetét, és tovább növelik az inflációs várakozásokat. Végül a gazdaság "dollárosodik", többféle (hivatalos és feketepiaci) árfolyammal. A reálbérek gyakran drámaian csökkennek. Ha a kormány árszabályozást vezet be, az árhiányt okoz. A populista kormány végül megbukik, mivel képtelen megbirkózni a növekvő munkanélküliséggel, a magas inflációval, a hiányokkal és a tőkemeneküléssel. A negyedik fázisban az új kormány ortodox stabilizációt folytat, gyakran az IMF támogatásával. A reálbérek tovább csökkennek, és a ciklus kezdete alatti szinten stabilizálódnak. Mivel azonban a stabilizáció megszorítások közepette és az intézmények érdemi javítása nélkül zajlik, az új kormány és a rendszer iránti bizalom összeomlik, és ezzel elülteti az új válságciklus magvait (Di Tella és MacCulloch, 2009).

Funke, Schularick és Trebesch (2020) kvantitatív értékelést végeznek az 1900 és 2018 között 60 nagy országban (amelyek a globális GDP 95%-át adják) hatalmon lévő 50 populista rezsimről, megvizsgálva a reál-GDP növekedésének alakulását a populista hatalomátvétel előtti és utáni 15 évben. A szerzők a "szintetikus ellenőrzés" módszertanát alkalmazzák

⁴⁸Ezek a tanulmányok illeszkednek a vezetők makrogazdasági teljesítményre gyakorolt hatásáról szóló általánosabb szakirodalomba (pl. Jones és Olken, valamint 2005, Easterly és Pennings, 2020).

Abadie, Diamond és Hainmueller (2010): minden egyes populista vezetésű gazdasághoz egy "szintetikus" ellentényt, a nem populista gazdaságok súlyozott átlagát állítják össze a kezelést megelőző jellemzők egyeztetése alapján. A szerzők azt mutatják, hogy a populisták jelentősen alulteljesítenek: 15 évvel a populista hatalomátvétel után az egy főre jutó GDP 10%-kal marad el a nem populista ellentételezettől, ami a GDP körülbelül 0,7 százalékpontjának megfelelő éves költséget jelent. Nincs bizonyíték a hatékonyság és az egyenlőség közötti kompromisszumra: a populista uralom alatt a jövedelmi egyenlőtlenség nem csökken. A szerzők továbbá rámutatnak, hogy a lassulás hátterében valószínűleg a gazdasági nacionalizmus és az intézmények gyengülése áll.

9.1.2 Populizmus a 21. században

A kortárs populizmus hatásáról szóló vitánkat a két legjobban vizsgált esettel kezdjük: a Brexit-népszavazással és Donald Trump 2016-os hatalomra kerülésével. Ezután áttekintjük a tanulmányokat más országokról, amelyeket ebben az évszázadban populista pártok és politikusok vettek birtokba.

Egyesült Királyság Szigorúan véve a 2016-os Brexit-népszavazás önmagában nem példa arra, hogy egy populista párt választást nyerjen. A Brexit azonban meghatározóvá vált a populista hullám számára, nemcsak az Egyesült Királyságra, az európai gazdaságra és a világgazdaságra gyakorolt mélyreható hatása miatt, hanem azért is, mert megmutatta azt az eszköztárat, amely segíti a populisták sikerét.

A Brexit tanulmányozásának módszertani előnye, hogy a népszavazás nagyon szoros volt (51,9% a kilépés és 48,1% a maradás mellett). Kimenetele ezért kvázi véletlenszerűnek tekinthető. A Brexitnek a kibocsátásra, a vállalati termelékenységre, az inflációra, a kereskedelemre és az FDI-re gyakorolt hatásáról mára már jelentős empirikus szakirodalom áll rendelkezésre (áttekintést lásd Sampson, 2017). A Brexitre vonatkozó kutatások közvetlenül a népszavazás után kezdődtek, a közgazdászok a hatásának becslésére törekedve kalibrálták a munkaképes makrogazdasági és kereskedelmi modelleket.

Kimenet Born *et al.* (2019b) a szintetikus ellenőrzési módszert alkalmazva elemzi az Egyesült Királyság GDP-növekedését a népszavazás előtt és után, és összehasonlítja azt más ipari országok súlyozott átlagával. Nagymértékű negatív eredményeket találnak: 2016 júniusa óta az Egyesült Királyság GDP-je minden évben 1százalékpontot veszített az éves GDP-hez képest az ellenpéldához képest. A Leave-kampány híres "Brexit-buszával" ellentétben, miszerint a Brexit heti 350 millió fontot takarítana meg az Egyesült Királyság adófizetőinek, a gazdaság számára mintegy 350 millió font heti *veszteség* keletkezett.

Dhingra *et al.* (2017) egy másik modell segítségével becsülik meg a Brexit hosszú távú hatásait
a

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG GDP. A különböző foratókönyvek szerint a Brexit hatása -tól -ig terjed. 3% és -9. 4%.⁴⁹

Termelékenység Bloom *et al.* (2019) a Brexitnek a vállalatok termelékenységére gyakorolt hatását vizsgálja. Először is dokumentálják a Brexit jelentős hatását a bizonytalanságra; ez a hatás három évvel a népszavazás után is jelen van; a megkérdezett cégek fele a bizonytalanságot a három fő aggodalma egyikeként említi. Másodszor, az Egyesült Királyság egységes piacról való kilépésének várakozása mintegy 10%-kal csökkentette a beruházásokat. Ez a csökkenés nem hirtelen, hanem fokozatosan következett be. Harmadszor, az Egyesült Királyság termelékenysége a népszavazás óta eltelt három év alatt mintegy 2-5%-kal csökkent, ami főként a cégen belüli kedvezőtlen hatást tükrözi. Van egy kisebb, negatív vállalközi hatás is, mivel a termelékenyebb, nemzetközi kitétségű vállalatok jobban csökkentették a beruházásokat, mint a hazai piacot kiszolgáló, kevésbé termelékeny vállalatok.

Külföldi beruházások Breinlich *és társai* (2020) a Brexit közvetlen külföldi befektetésekre gyakorolt hatására összpontosítanak. Ők is a szintetikus-ellenőrző módszert alkalmazzák a befelé és kifelé irányuló közvetlen külföldi tőkebefektetések tendenciáinak megfelelő kontrafaktuális elemzéseikhez. Az eredmények jelentős költségeket tárnak fel. Először is, a Brexit 17%-os növekedést eredményezett a kifelé irányuló befektetési tranzakciókban a fennmaradó 27 EU-tagállamban, míg az EU-n kívüli OECD-országok tranzakcióit ez nem érintette. A népszavazást követően a brit vállalatok európai leányvállalatok létrehozásába kezdtek, hogy a Brexit után is megmaradjon a hozzáférésük az uniós piachoz. Másodszor, az EU-27-ből érkező közvetlen külföldi tőkebefektetések mintegy 9%-kal csökkentek. Serwicka *és Tamberi* (2018) becslése szerint a zöldmezős külföldi beruházások 2016 közepétől 2018 közepéig nagyjából 20%-kal csökkentek.

Infláció Broadbent *et al.* (2019) azt mutatják, hogy a népszavazás a nem kereskedelmi ágazatokat érintette a legsúlyosabban. Mivel a font sterling röviddel a népszavazás után leértékelődött, a kereskedhető ágazatok ellenállóbbak voltak. Ezek az eredmények összhangban vannak Breinlich *et al.* (2018) részvényhozam-elemzésével, amely azt mutatja, hogy a befektetők gazdasági visszaesést és a font sterling meredek leértékelődését várták.

Breinlich *et al.* (2019) a Brexit inflációra gyakorolt hatását értékeli, kihasználva az importköltségek termékszintű heterogenitását, amely az input-output kapcsolatokból ered. Részletes elemzésük számos érdekes mintát tár fel. Először is, az infláció jelentősen nagyobb mértékben nőtt a magasabb importhányaddal rendelkező termékcsoportok esetében. Ez egyaránt vonatkozott az importált termékek közvetlen fogyasztására

⁴⁹E sorok írásakor még mindig nem tisztázott a végső Brexit kereskedelmi megállapodás. Az Egyesült Királyság és az EU viszonya is bizonytalan. Az Egyesült Királyság kormányának szeptemberi törekvése, hogy 2020 megkerülje az EU-val kötött megállapodás egyes rendelkezéseit, és ezzel megsértette a nemzetközi jogot, további zavart és bizonytalanságot okozott.

árakra és az importált alapanyagok hazai termelésben való felhasználására. Másodszor, az importköltségek szinte teljesen átgyűrűztek a fogyasztói árakba. A Brexit 2.9 százalékkal emelte a fogyasztói árakat; ez egy átlagos háztartás számára évi £870 többletköltséget jelent. Harmadszor, a heterogenitási elemzés hasonló költségeket jelez az alacsony, a középosztálybeli és a magas jövedelmű háztartások számára. Jelentős regionális eltérés mutatkozik azonban; az inflációs költségek Észak-Írországban, Walesben és East Midlandsben a legmagasabbak, Londonban és a délkeleti régióban pedig a legalacsonyabbak. Costa, Dhingra és Machin (2019) azt mutatják, hogy a Brexit utáni bérek és a képzés jelentősen csökkentek a font sterling erőteljes leértékelődése után azokban az ágazatokban, ahol a középárak árai a leginkább emelkedtek. A bérek és a köztes árucikkek árai közötti komplementaritás érdekes - ez feltár egy lehetséges csatornát, amely összekapcsolja a Brexitet a lassuló termelékenységgel... és a bérek stagnálása.

Globális hatások Hassan *et al.* (2019) számítógépes nyelvészeti eszközöket használnak, és szövegalapú módszert dolgoznak ki a Brexitnek a tőzsdén jegyzett cégekre gyakorolt hatásának országokénti proxy-módszere⁷¹. A szerzők először a Brexitnek való vállalati szintű kitettség mérőszámát konstruálják meg a negyedéves eredménykonferenciahívásokon a Brexithöz kapcsolódó költségekről, előnyökről és kockázatokról folytatott megbeszélések arányával. Az elemzés a Brexit jelentős kedvezőtlen hatásait tárja fel világszerte. A Brexit kockázata miatt például az átlagos tőzsdén jegyzett ír vállalat 4%-kal csökkentette a beruházásokat és a foglalkoztatást. Az Egyesült Államokban székhellyel rendelkező cégek esetében (amelyek átlagosan körülbelül annyira vannak kitéve a Brexitnek, mint az olasz cégek) az átlagos beruházási és foglalkoztatási növekedési ütem 0,4%-kal, illetve 1,2%-kal csökkent. Az Egyesült Királyságnak kitett cégek esetében a hatás kiterjedtebbnek tűnik; ezek a cégek a piaci kapitalizáció jelentős csökkenésével is szembesülnek. A szöveges elemzés azt mutatja továbbá, hogy a cégek nehézségekre számítanak a szabályozási eltérések, a munkaerő mobilitására vonatkozó súrlódások és korlátozások, valamint a korlátozott kereskedelmi hozzáférés miatt.

Egyesült Államok Egyre több kutatás vizsgálja Donald Trump 2016-os meglepetésszerű győzelmének hatását. Az empirikus tanulmányok mind az amerikai gazdaság aggregált makrogazdasági teljesítményét, mind pedig az olyan konkrét szakpolitikákat vizsgálják, mint az 2017adócsökkentések és Trump Kínával folytatott eskalálódó kereskedelmi háborúja.

Kibocsátás Born *et al.* (2019) a szintetikus-ellenőrző módszert alkalmazza Trump megválasztásának a kibocsátás dinamikájára gyakorolt hatásának értékelésére.

Felépítik az amerikai gazdaság "hasonmását", 24 OECD-gazdaság GDP-jének súlyozott átlagát, ahol a súlyokat úgy választják meg, hogy minimalizálják a tényleges és az "illeszkedő" növekedési ráták közötti különbséget a Trump előtti

választások (negyedéves adatok felhasználásával 1995 óta). Nem találnak jelentős különbséget a tényleges amerikai gazdaság (GDP, foglalkoztatás és munkaerő-részvétel) és annak Trump megválasztása utáni "analóg" viselkedése között. Valószínűsíthető, hogy a dereguláció és az adócsökkentés miatti nyereséget ellensúlyozták Trump kereskedelmi háborúinak költségei.

Kereskedelem 2018 elején és közepén a Trump-adminisztráció 10% és 50% közötti vámokat vetett ki mintegy 300 milliárd dollár értékű amerikai importra, főként Kínából. Számos kereskedelmi partner, köztük Kína, az EU, Kanada és India megtorlásképpen vámokat vetett ki az USA-ból származó importra. Az első tanulmányok jelentős költségeket mutatnak ki az amerikai gazdaság számára. Például Amiti, Redding és Weinstein (2019) becslése szerint az amerikai fogyasztóknak az amerikai vámok 3.2 milliárd dollárról 4.6 milliárd dollárra az év végére. Fajgelbaum és társai (2020) a tarifák teljes áthárítását dokumentálják a fogyasztókra. A szerzők a rövid távú költségeket körülbelül 50 milliárd dollárra, azaz az amerikai GDP 3%-ára becsülik. Rose (2019) továbbá kimutatja, hogy Trump alacsony külföldi népszerűsége és az amerikai vezetés gyengülése visszafogta az amerikai exportot.

Blanchard *et al.* (2019) és Fetzer és Schwartz (2019) azt mutatják, hogy ezek a költségek már hatással voltak a 2018-as félidős választások eredményére, amikor a republikánusok nagyobb valószínűséggel veszítettek a kereskedelmi megkorlátozások által érintett megyékben.

Adók A társasági adócsökkentésre vonatkozó várakozások voltak a részvénytőke Trump 2016-os győzelmére adott pozitív reakciójának fontos mozgatórugói. Wagner, Zeckhauser és Ziegler (2018) a magas adófizető cégek és a nagy elhatárolt adókötelezettségekkel rendelkező cégek relatív részvényárfolyam-emelkedését dokumentálják; a részvénytőke tehát azt várta, hogy Trump csökkenteni fogja a társasági adókat.

A bizonyítékok arra utalnak, hogy Trump 2017-es adócsökkentései valóban szerény rövid távú fellendülést eredményeztek (pl. Barro és Furman, 2018). Mertens (2018) becslése szerint az adócsökkentéseknek az amerikai GDP 1.3%-os növekedését kell eredményezniük a 2020.

Feltörekvő gazdaságok A 21. század populistái többnyire tanultak latin-amerikai elődeik makrogazdasági hibáiból; a fenntarthatatlan hiány és a hiperinfláció már nem jellemző. Van azonban két nagy kivétel: Venezuela és Törökország.

Hugo Chávez masszív újraelosztási politikával próbálta csökkenteni az egyenlőtlenséget. Uralkodása egybeesett a magas olajárak időszakával, ami hozzájárult az újraelosztás

finanszírozásához, és kompenzálta a növekvő hatékonysághiányt, a korrupciót és a nyílt lopást. Chávez alatt a venezuelai

Az egy főre jutó GDP nominális dollárban számolva megkétszereződött, vásárlóerő-egyenértékben számolva pedig 70%-kal nőtt. Az egyenlőtlenségek csökkenésére és a szegénység némi enyhülésére is van bizonyíték, bár a statisztikákat óvatosan kell értelmezni (Hetland, 2018). Azonban - ellentétben más olajexportőrökkel, akik megértették a makrogazdasági óvatosság szükségességét, és jelentős tartalékokat képeztek az esős napokra - Venezuela felkészületlenül érte az olajárak 2014-ben kezdődött csökkenését. A Chávez utáni öt év alatt, az ő kézzel választott sikere, Nicholas Maduro alatt a venezuelai GDP a felére csökkent. A tőkemenekülésen túl maguk a venezuelaiak milliói is elhagyták az országot. A hiperinfláció, a hiány és a politikai konfliktusok a fellendülés során felhalmozott összes nyereséget felemésztették.

Törökország nem tanulta meg a 20. századi latin-amerikai országok gyötrelmes tanulságait sem.

populisták. Az ország közelmúltbeli hitelexpanziója gazdasági túlfűtöttséghez, inflációhoz, leértékelődéshez, alulfinanszírozottsághoz és a reáltermelés csökkenéséhez vezetett. Acemoglu és U. ÖZ (2020) ékesszólóan tárgyalja a makrogazdasági fejleményeket, mivel az alacsony termelékenység és a növekvő egyenlőtlenséget Erdogan populista politikájára és az ország politikai és gazdasági intézményeinek romlására vezeti vissza. 2001,

Dél-Európa A populizmus a 2010-es években terjedt el Dél-Európában a mély recesszió és a megszorítások mellett, amelyeket a külföldiekre, a nemzetközi intézményekre, valamint a politikai és gazdasági berendezkedésre fogtak.

Görögországban a radikális baloldali SYRIZA párt 2015 januárjában került hatalomra a megszorítások visszafordítását célzó programmal, amelyért az establishment pártokat és a nemzetközi hitelezők trojkáját (IMF, EU és EKB) okolta. A SYRIZA szövetséget kötött a Független Görögökkel, a konzervatívok populista, nacionalista utódjával. A koalíció megpróbálta "megzsarolni" az EU-t és az IMF-et, arra hivatkozva, hogy egy "Grexit" globális pénzügyi zavarokat eredményezne, ami potenciálisan veszélyeztetné az euró fennmaradását. A nemzetközi hitelezőkkel folytatott több hónapos tárgyalások eredményeként 2015 júliusában népszavazáson kérdezték meg a görög állampolgárokat, hogy elfogadják-e a harmadik mentőcsomagot és a hozzá kapcsolódó előzetes adósságfenntarthatósági elemzést (ez volt a szó szoros értelmében a kérdés.) A népszavazás hatalmas - és nagyrészt váratlan - sikert hozott a SYRIZA számára - a választók 63%-a elutasította a nemzetközi hitelezőkkel kötött megállapodást. A népszavazás után azonban Alexis Tsipras miniszterelnök új irányt vett: a kormánykoalíció elutasította a népszavazás eredményét, és új (harmadik) gazdasági kiigazítási programot írt alá, amelynek feltételei rosszabbak voltak, mint a korábban elutasítottak (Mounk, 2018). A SYRIZA számos radikális képviselőjét kizárta, és or- dodox makrogazdasági politikát kezdett folytatni. Az előző kormány által végrehajtott költségvetési konszolidációkra építve

kormányok, a populisták koalíciója a GDP 3,5%-át meghaladó költségvetési többletet produkált. 2019 közepére Görögország újra növekedésnek indult, befejezte a mentőprogramot, és sikerült visszatérnie a pénzügyi piacokra. Mivel azonban a SYRIZA nem tudta teljesíteni (irreális) ígéreteit, leszavazták. A görög példa érdekes: azt mutatja, hogy a populista pártok drámaian megváltoztathatják politikai programjukat, ha szembesülnek a valósággal.

A 2018-ban megalakult olasz populista kormány más pályát követett. A koalícióban a szélsőjobb oldali Északi Liga, amely Olaszország északi tartományait nyerte meg, és az újraelosztáspárti M5S, amely a legtöbb déli tartományt megnyerte. Bár mindkét párt populista retorikát és kommunikációs stratégiát alkalmazott, gazdasági programjuk nagyon különböző volt. Az Északi Liga alacsonyabb adókat szorgalmazott, míg az M5S kampánya nagyvonalú szociális támogatásokat ígért. Az államadósság magas szintje, valamint a pénzügyi piacok és az Európai Bizottság szigorú ellenőrzése lehetetlenné tette mindkét párt választási ígéreteinek teljesítését. A koalíciós kormány heves vitába keveredett az EU-val az új költségvetésről; az ezzel járó bizonytalanság növelte a hitelfelvétel költségeit és lassította a beruházásokat. Balduzzi *et al.* (2020) kimutatták, hogy a politikai kockázati sokkok kedvezőtlenül hatottak a gazdaságra, és becsléseik szerint a visszaesés sokkal nagyobb lett volna, ha az EKB nem alkalmazkodó monetáris politikát folytat. A koalíciós pártok közötti különbségek egyre nyilvánvalóbbá váltak, és a kormány alig egy évnyi hivatalbanlét után szétesett.

Közép- és Kelet-Európa Magyarországon Orbán Viktor FIDESZ-pártjának hatalomra kerülése és 2010 az azt követő választási győzelmek a és 2014-2018 nem eredményeztek jelentős gazdasági eredményeket. 2010 és 2018 között Magyarország egy főre jutó GDP-je vásárlóerő-paritással kiigazított állandó dollárban kifejezve évente 2,8%-kal nőtt. A többi közép-európai és balti ország (Csehország, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia) (súlyozatlan) átlagos és medián növekedése valamivel magasabb, egyaránt évi 3,3%-os volt. Az EBRD (2017) szintetikus-ellenőrző elemzést végzett a tagországaira vonatkozóan, amely kimutatta, hogy annak ellenére, hogy Magyarország minden évben a GDP mintegy 3%-át kapja az uniós alapokból, alulteljesíti a hasonlószerű országához képest, mivel 2010.

Lengyelország ezzel szemben felülmúlta az összehasonlítható országok teljesítményét, és továbbra is a posztkommunista átmenet példaképe maradt. A populista Jog és Igazságosság (PiS) párt teljesítette kiemelt kampányígéreteit. A legfontosabb, hogy 2016-ban a PiS elindította a Család 500+ újraelosztási programját, amelynek keretében a szülők gyermekeként havi 500 zlotyt (kb. 150 eurót) kapnak adómentesen. Ez a program népszerűnek és hatékynak bizonyult a

szegénység (Goraus és Inchauste, 2016; Brzezinski és Najsztub, 2017), különösen a vidéki területeken, ahol az 500 zloty vásárlóereje sokkal magasabb, mint Varsóban.⁵⁰ Továbbá, ez az újraelosztási program sem a költségvetési egészséget, sem a növekedést nem rontotta. Lengyelországnak a PiS populista kormányzása alatti robusztus teljesítményére több magyarázat is létezhet. Először is, még korai lenne számszerűsíteni a PiS politikai és jogi intézmények elleni támadásának következményeit. Másodsor, az előző kormányok reformjainak köszönhetően a lengyel gazdaság továbbra is versenyképes. Harmadsor, a PiS javította az adóbeszedést. Negyedszer, a gazdaság nagymértékben profitált az olcsó, képzett, etnikailag hasonló ukrán munkavállalók beáramlásából, miután Oroszország 2014-ben megszállta Kelet-Ukrajnát, és az azt követő gazdasági válságot követően. Körülbelül 2 millió ukrán kapott munkavállalási engedélyt Lengyelországban (2019a teljes lengyel foglalkoztatottságot tekintve 16.5 millió). Az előregedéstől és elvándorlástól szenvedő közép-európai ország számára ez a munkaerő-beáramlás fontos pozitív aggregált kínálati sokkot jelent.

9.2 Intézmények és normák

A populizmus hatása nem pusztán gazdasági jellegű. A populizmus gyakran lerombolja a politikai intézményeket, például a végrehajtó hatalom korlátozását, a fékek és ellensúlyok, a jogállamiság és a független bürokratikus szervek működését.⁵¹ Ugyanakkor, miközben a populizmus mélyebb kulturális tényezőket tükröz, hiedelmeket, normákat és értékeket is *formál*. Mivel az intézmények és a kulturális normák lassan fejlődnek, még túl korai lenne megvizsgálni a populizmus közelmúltbeli térnyerésének teljes hatását, de néhány kutatás már megjelent.

Intézmények Még ha a populisták rosszul is teljesítenek, nem mindig szavazzák le őket. Amikor a populisták rájönnek, hogy nem tudják teljesíteni ígéreteiket, hogy bebetonozzák magukat a hivatalukba, megpróbálják elfoglalni a politikai és gazdasági intézményeket, gyengíteni a tőlük függő ügynökségeket, és megkerülni a fékeket és ellensúlyokat. Ebben a forgatókönyvben a populisták maradandó károkat okozhatnak. Funke, Schularick és Trebesch (2020) kimutatták, hogy a 1900populista2018, vezetők átlagosan tovább maradtak hatalmon, mint a nem populista vezetők, annak ellenére, hogy gyengébbek voltak.

⁵⁰Az 500+ program kezdetben csak a nagyobb családokat célozta meg, de mára minden családra kiterjesztették. A tankönyvi közgazdaságtan azt sugallná, hogy a szegénységcsökkentő programoknak az alacsony jövedelmű és hátrányos helyzetű családokat kellene megcélozniuk. A célzott szociális támogatás azonban költséges lehet az adminisztráció szempontjából. Az 500+-hoz hasonló programok ezért hatékonyak lehetnek, és nem különböznek túlságosan az egyes liberálisok és liberálisok által támogatott egyetemes alapjövedelem-rendszerektől.

⁵¹Sasso és Morelli (2020) a populizmus és a közigazgatás közötti kölcsönhatást modellezi. A populisták a lojális bürokratákat részesítik előnyben a hozzáértő bürokráttal szemben. Egyensúlyban a közigazgatás minősége romlik, és a bürokrácia elveszíti függetlenségének egy részét.

GDP-növekedés. A populistákat ritkán szavazták le békésen, és valószínűbb volt, hogy botrány, vádemelés, lemondás, puccs vagy akár öngyilkosság után távoznak. A szerzők továbbá rámutatnak, hogy a populisták - hogy elkerüljék, hogy a kiábrándító gazdasági teljesítményt követően leszavazzák őket - aláássák a demokratikus intézményeket (beleértve a végrehajtó hatalom bírói korlátozásait, a sajtószabadságot, a szabad és tisztességes választásokat).

Szeidl és Szucs (hamarosan megjelenik) bemutatja, hogy Orbán Viktor hogyan vette át a független médiát a kormánypárti oligarchák kezébe. Orbán kormányzása alatt Magyarország sokkal korruptabbá vált (Magyar, 2016; Civitas Intézet és Transparency International Magyarország Alapítvány, 2018). A Világbank kormányzási mutatói szerint Magyarország₂₀₁₀, a korrupció tekintetében a közép-európai/balti országok középmezőnyébe tartozott. 2017-re 0,5 globális standard eltéréssel maradt el a régió átlagától és mediánjától - és közel a globális átlaghoz (szokatlanul rosszabb teljesítmény egy magas jövedelmű országtól).

Hitek és normák A szélsőjobboldali nacionalista politikusok felemelkedésének egyik következménye a korábban elfogadhatatlan viselkedés normalizálódása. Bursztyn, Egorov és Fiorin (megjelenés előtt) online kísérleteket végeztek a 2016-os amerikai elnökválasztás előtti és utáni hetekben. A résztvevőknek készpénzt ajánlottak fel, ha felhatalmazzák a szerzőket, hogy a résztvevők nevében egy erősen bevándorlásellenes szervezetnek adományozzanak. Trump győzelme előtt az ilyen nyereséges idegengyűlölő magatartást jelentős társadalmi megbélyegzésnek tekintették (a szerzők az anonim és a potenciálisan megfigyelhető adományok közötti különbségeket is vizsgálták). Ez a stigma Trump győzelme után teljesen eltűnt. A szerzők 2018-ban Pittsburghben egy további kísérletet is lefuttattak; a résztvevőket tájékoztatták arról, hogy Trump vagy Clinton nyert-e a körzetükben. A "Clinton nyert" résztvevők még mindig stigmát kapcsoltak az idegengyűlölő viselkedéshez - míg a "Trump nyert" csoportban nem volt stigma. A szerzők a diktátorjátékok segítségével továbbá kimutatták, hogy az egyének kevésbé negatívan ítélik meg az idegengyűlölő nézetek kifejezését olyan környezetben, ahol ezek a nézetek széles körben elterjedtek. A szerzők nem találnak bizonyítékot arra, hogy a Trump győzelmének való kitettség megváltoztatja a nézeteket; ehelyett "normalizálja" az ilyen vélemények nyilvános kifejezését.

A populizmus térnyerése még akkor is hatással van a politikára, ha a populisták nem nyernek választásokat. Abou- Chadi és Krause (2020) 23 európai országban mérik a radikális jobboldali pártok parlamentbe jutásának hatását a többségi pártok multikulturalizmussal kapcsolatos politikai álláspontjára. Regressziós diszkontinuitási tervet használnak, és kihasználják a választási küszöb, azaz a parlamentbe jutáshoz szükséges minimális szavazatarány körüli eltéréseket. Azt mutatják, hogy a populisták

parlamentbe jutása jelentős ok-okozati hatást gyakorol a többségi pártok multikulturalizmushoz való hozzáállására.

multikulturalizmus. Az eltolódás nagysága nagyjából megegyezik a hollandiai jobbközép és balközép pártok közötti távolsággal. A pártok pozícióinak időbeli változásának minta szerinti szórásának kétszerese.

Gyűlölet-bűncselekmények Az idegengyűlölet elterjedése Trump megválasztása után mélyreható társadalmi következményekkel járt, amelyek túlmutatnak a felfogás és a normák változásán. ~~N~~ Schwarzs (2020) ok-okozati összefüggést állapított meg Trump muszlimellenes tweetjei és a gyűlölet-bűncselekmények között a magas Twitter-penetrációval rendelkező megyékben. Az oksági hatás azonosítása érdekében a szerzők a megyei szintű Twitter-penetrációt a megyei lakosok számával instrumentálják, akik 2007-ben részt vettek a South by Southwest fesztiválon, amely a Twitter korai elterjedését váltotta ki. Trump iszlámellenes tweetjei pozitívan korrelálnak a muszlimok elleni gyűlölet-bűncselekményekkel a kampánya kezdete után (de nem azelőtt). A hatások jelentősek: a Twitter-használat egy standard-eltérésnyi növekedése a muszlimellenes gyűlölet-bűncselekmények 38%-os növekedéséhez kapcsolódik. Trump tweetjei előre jelzik a követői muszlimellenes Twitter-aktivitását és a nagyobb kábeltelevíziós hírközlést is, különösen a Fox News által. Ezek az összefüggések akkor is fennállnak, amikor a szerzők megvizsgálják (vitathatatlanul inkább exogén) Trump muszlimokról szóló tweetjeit azokon a napokon, amikor golfozik.

A populizmus és a gyűlölet-bűncselekmények növekedése közötti kapcsolat nem csak az Egyesült Államokban figyelhető meg. Albornoz, Bradley és Sonderegger (2020) a gyűlölet-bűncselekmények jelentős növekedését dokumentálják az Egyesült Királyságban a Brexit-referendumot követően. Romarri (2020) az olaszországi települések közeli választásait vizsgálja a 2008 és 2018 között, és kimutatja, hogy a szélsőjobboldali polgármesterek megválasztása a gyűlölet-bűncselekmények négy-öt százalékpontos növekedését eredményezi. ~~N~~ Schwarzs (2021) a felhasználók bejegyzéseit vizsgálja az AfD Facebook-oldalán. Összefüggést találnak az adott településen élő felhasználók által egy adott héten az oldalon közzétett menekültellenes bejegyzések száma és a menekültellenes gyűlölet-bűncselekmények száma között az adott településen és héten (a település és a hét fix hatásainak ellenőrzése mellett). Az ok-okozati hatások azonosítása érdekében kvázi exogén internet- és Facebook-kieséseket használnak ki; azt mutatják, hogy ilyen kiesések idején az AfD Facebook-oldalán megjelenő gyűlöletposztok és a helyi gyűlöletbűncselekmények közötti korreláció eltűnik.

9.3 COVID-19

Az új koronavírus, a SARS-CoV-2 és a COVID-19 (az általa okozott betegség) váratlan, globális terjedése komoly kihívást jelent mind a mainstream, mind a populista politikusok számára, akiknek egyszerre kell kezelniük a világiárvány egészségügyi következményeit és

káros gazdasági hatásait. Ebben a fejezetben áttekintjük a gyorsan növekvő szakirodalmat, amely megpróbálja azonosítani a

a populizmus közelmúltbeli erősödésének következményei a COVID-19-re adott válaszlépések hatékonyságára.

Kavakli (2020) megállapítja, hogy a populista kormányok lassabban reagáltak a világjárványra, mint nem populista társaik. A populisták különösen 2020 februárjában és márciusában hajtottak végre kevesebb egészségügyi védintézkedést. A COVID-19 eltérő hatását a populisták által irányított országokban - és a populistákra - több mechanizmus is okozhatja. Először is, a világjárványra való reagáláshoz a kormányoknak a tudományra, a szakértőkre és a hozzáértő köztisztviselőkre kellett támaszkodniuk. A szakértőket támadó és a technokrata állami szerveket gyengítő populistáknak most tisztelniük kellett őket és együtt kellett dolgozniuk velük. Másodszor, a világjárványra való hatékony reagáláshoz társadalmi tőkére és személyközi bizalomra volt szükség, olyan értékekre, amelyek ellentétben állnak a jobboldali populistákkal. Harmadszor, a vírus aláásta sok populista vezető messianisztikus képét; a világjárvány megmutatta, hogy mindenki sebezhető, még inkább, ha nem követte a társadalmi távolságtartást (dacolva a tudományos tanácsokkal). Jair Bolsonaro és Donald Trump, akiknek országában a legtöbb COVID-19 haláleset volt, maguk is elkapták a vírust.

E sorok írásakor a világjárvány még messze nem ért véget, így még nem tudjuk teljes mértékben számba venni a populizmus és a COVID-19 szakirodalmát. A szakirodalom nagy része inkább összefüggésekről számol be, mintsem ok-okozati hatásokat azonosítana. Ennek ellenére érdemes röviden megvitatni a legújabb kutatások főbb irányait.

9.3.1 Politikai meggyőződések és COVID-19

A szakirodalom első ága a politikai attitűdök és a világjárványról alkotott meggyőződések polarizálódásának és a társadalmi távolságtartásnak a szerepét vizsgálja. Makridis és Rothwell (2020) mintegy 50 000 amerikai lakosból álló, országosan reprezentatív mintával dolgozva kimutatták, hogy a politikai hovatartozás a legjelentősebb korrelációja a társadalmi távolságtartásnak és a COVID-19-ről alkotott hiedelmeknek. A párthovatartozás megyei szinten többet számít, mint az életkor, a faji hovatartozás, a rossz egészségi állapot és a fertőzések. Gadarian és munkatársai (2020) hasonló mintázatokat találnak az amerikai 3,000 polgárok körében március közepén végzett, saját maguk által végzett felmérésben. Allcott és munkatársai (2020b) szintén azt mutatják, hogy a pártállás magyarázza a világjárványra adott amerikai válaszok nagyfokú eltéréseinek jelentős részét. A politikai meggyőződések erősen korrelálnak a társadalmi távolságtartással (mobiladatokkal és felmérésekkel mérve), még az állami, megyei és egyéni jellemzők függvényében is; a republikánusok sokkal kisebb valószínűséggel követik a társadalmi távolságtartást, mint a demokraták. Grossman és munkatársai (2020) kimutatták, hogy az amerikai kormányzók társadalmi távolságtartásra vonatkozó ajánlásai hatékonyabbak voltak a demokrata párti megyékben, mint a republikánus párti megyékben. Milosh *et al.*

(2020) mikroadatok és gépi tanulás segítségével bizonyítják, hogy a pártállás a legfontosabb prediktív-

a maszkok használatának mértéke - sokkal fontosabb, mint a helyi politikák vagy a COVID-19 helyi súlyossága; a politika nem ellensúlyozza a pártállás hatását a maszkok használatára. Másrészt Donald Trump (rövid, de múltó) nyilvános támogatása a maszkok mellett július közepén átmenetileg növelte a maszkhasználat iránti pozitív érzelmeket a korábbi maszktagadók körében.

Cornelson és Miloucheva (2020) azt vizsgálja, hogy a politikai polarizáció hogyan befolyásolja a társadalmi távolságtartási intézkedések betartását. Olyan amerikai államokra összpontosítanak, ahol a kormányzó szoros választást nyert - így a választási eredmények kvázi-véletlenszerű variációját használják fel a kormányzó pártállásának oksági hatásainak azonosítására. Azt találták, hogy a másik párt által kormányzott államokban élő egyének szignifikánsan kisebb valószínűséggel számolnak be kézmosásról, otthonmaradásról és a tervezett utazások lemondásáról vagy elhalasztásáról. A szerzők azt mutatják, hogy ez a torzítás nem a világvárvány észlelt súlyosságában mutatkozó különbségekből, sem az egészségügyi szakértőkbe vetett bizalomban mutatkozó különbségekből ered (ezek a különbségek csekélyek).

Ezzel szemben az állami kormányzatba vetett bizalomban nagy különbségek vannak. Ezek a különbségek nagyobbak azokban az államokban, ahol a politikai polarizáció magas szintű. Druckman *et al.* (2020) tanulmánya az affektív polarizáció - a másik párt támogatóinak ellenszenvére és bizalmatlanságára való hajlam - szerepére. A szerzők a világvárvány előtt és alatt (2019 nyarán, illetve 2020 tavaszán) egy nagyjából 2500 amerikaiból álló panel segítségével kérdezik meg a felmérés résztvevőit arról, hogyan vélekednek a kormányzatnak a világvárvány kezeléséről, a kérdések megfogalmazását randomizálva a "Trump" és az "Egyesült Államok" kormánya között. A republikánusok átlagosan magasabbra értékelik az egészségügyi válság Trump általi kezelését, mint az általános Egyesült Államok általi kezelését. A demokratáknál ez éppen fordítva van. A polarizáció is számít: a polarizált demokraták hasonlóan alacsony pontszámokat adnak Trumpnak és az "Egyesült Államoknak"; hasonlóképpen a polarizált republikánusok is egyformán magasán értékelik Trump és az "Egyesült Államok" választát.

9.3.2 Társadalmi tőke, állampolgárság és COVID-19

A kutatások második ága a társadalmi tőke és a polgáriasság szerepét vizsgálja (amely, mint fentebb kimutattuk, negatívan korrelál a populisták támogatásával).

Számos tanulmány dokumentálja, hogy a magasabb társadalmi tőkével és polgáriassággal rendelkező területeken nagyobb az önkéntes társadalmi távolságtartás. Durante, Guiso és Gulino (2020) a polgári értékek és a társadalmi távolságtartás közötti kapcsolatot mutatják ki olasz tartományokban, mind a járvány elején, amikor a társadalmi távolságtartás nagyrészt önkéntes volt (2020. január), mind a lezárás alatt (2020. május). Azt mutatják, hogy ha minden tartományban ugyanolyan polgári tőkével rendelkezne,

mint a felső kvartilis, a COVID-19 halálesetek száma tízszeresére csökkenne. Barrios *et al.*

(2020) hasonló bizonyítékokat szolgáltatnak az Egyesült Államokban, mobiladatok felhasználásával a társadalmi távolságtartás mérésére. Brodeur, Grigoryeva és Kattan (2020) szintén pozitív korrelációt talál a bizalom és a társadalmi távolságtartás között az USA megyéiben. Hasonlóképpen, Bian, Li, Xu és Foutze (2020) kapcsolatot állapít meg az individualista kultúra és a társadalmi távolságtartás hiánya között az Egyesült Államokban. Bazzi, Fiszbein és Gebresilasse (2020) a robusztus individualizmust az egészségügyi válságra adott gyengébb kollektív válasszal, az alacsonyabb állampolgársággal, a pártosodással és a tudomány iránti bizalmatlansággal hozza összefüggésbe. Ez az USA-beli bizonyíték összhangban van Frey, Presidente és Chen (2020) országközi összefüggéseivel, akik azt mutatják, hogy a kollektivistább értékeket valló társadalmak sikeresebbek voltak a társadalmi távolságtartó intézkedések elfogadásában, mint az individualista értékeket valló országok. Bartscher és munkatársai (2020) hasonló korrelációt találnak az osztrák, német, holland, svájci és brit régiókban. Kimutatták, hogy a magas társadalmi tőkével rendelkező régiókban 12% és 32% között kevesebb COVID-19-es eset fordult elő egy főre vetítve március közepétől május közepéig.

9.3.3 Bizalmatlanság a tudomány és a COVID-19 iránt

A harmadik kutatási terület a bizalmatlanság szerepére összpontosít a tudományban. Brzezinski és társai (2020) kimutatták, hogy a helyi zárlatok után otthon maradó és a társadalmi távolságtartást követő emberek aránya (a mobilkészülékek használatára vonatkozó megyei szintű adatokkal kifejezve) jelentősen alacsonyabb azokban a megyékben, ahol magas a klímaváltozás-szkeptikusok koncentrációja. Az éghajlatváltozással kapcsolatos meggyőződések mind a demokrata, mind a republikánus párti megyékben és azokon belül is előre jelzik a társadalmi távolságtartást. Swami és Barron (2020) kimutatták, hogy az összeesküvés-elméletek elutasítása együtt jár a társadalmi távolságtartással. Evans és Hargittai (2020) azt találta, hogy a republikánusok orvosi szakértőkkel szembeni bizalmatlansága a COVID-19 során leginkább a tudományos ismeretekkel szembeni protestáns és katolikus szkepticizmusból ered.

9.3.4 Média és kommunikáció

A szakirodalom negyedik ágában több tanulmány is a média és a kommunikáció szerepét határozza meg. Ananyev *et al.* (2020), Ash *et al.* (2020) és Simonov *et al.* (2020) a tévézés kvázi-exogén variációját használják, és a Fox Newsnak való kitettségnek a mobilitásra gyakorolt oksági hatását azonosítják. Bursztyn *et al.* (2020) a Fox News két népszerű műsorát, a *Hannity* és a *Tucker Carlson Tonight*ot hasonlítja össze, amelyek nagyon eltérő módon tudósítottak a világjárványról. Dokumentálják, hogy a világjárvány során a félretájékoztató a nézőket a COVID-19 fenyegetettségének lekicsinyítésére

készítette, ami aztán a megbetegedések és a halálesetek magasabb számát eredményezte. Ajzenman *et al.* (2020) és Mariani *et al.* (2020) azt mutatják, hogy Jair brazil elnök nyilvános beszédei

A megelőző egészségügyi politikát ellenző Bolsonaro jelentős negatív hatást gyakorolt a társadalmi távolságtartásra azokban a településekben, ahol az elnök támogatottsága magasabb. Arceneaux és munkatársai (2020) kísérleti bizonyítékot mutatnak be arra vonatkozóan, hogy az emberek világméretűről alkotott nézetei alakíthatóak, mivel a politikusok támogatása megváltoztatta a viselkedést.

9.4 Összefoglaló

A bizonyítékok arra utalnak, hogy a populizmus térnyerése jelentős gazdasági és nem gazdasági költségekkel jár. Először is, a populizmus latin-amerikai évtizede visszatérő válságokkal, leértékelődésekkel, (hiper)inflációval és csökkenő reálbérekkel jár. Miközben a populizmus az egyenlőtlenség elutasításából fakad, minden tanulmány arra utal, hogy a radikális újraelosztás, a nem hatékony transzferek, a politikai intézmények gyengülése és a demagógia nem jelentenek megoldást. Másodszor, bár a közelmúlt populistái elkerülték (latin-amerikai) elődeik hatástalan makrogazdasági politikáját, általános gazdasági teljesítményük gyér volt. Az olyan szintetikus-ellenőrző elemzések, amelyek a populista vezetésű országok teljesítményét összehasonlítják a hihető ellenpéldákkal, jelentős közép-távú költségekre utalnak. A Brexitről szóló számos tanulmány megállapítja, hogy az emberek nem elhanyagolható veszteségeket szenvedtek el (még a Brexit 2020-as bekövetkezése előtt is): alacsonyabb külföldi közvetlen tőkebefektetések, tőkemenekülés, stagnáló bérek, vérszegény növekedés és növekvő infláció. Ezek a költségek azonban enyhébbek voltak, mint azok a katasztrofális költségek, amelyeket a kampány során a médiában a maradás hívei jósoltak. Harmadszor, a populizmus negatív hatása hosszú távon valószínűleg lényegesen nagyobb lesz az intézmények gyengülése és a hosszú távú fejlődés és növekedés szempontjából döntő fontosságú kulturális normák megváltozása miatt.

Hasonló eredményeket mutat a népesség és a COVID-19 közötti kapcsolatról szóló, gyorsan növekvő szakirodalom is. A populista vezetők lassabban reagáltak a világméretűre. A populista tudományellenes attitűdök és a populista támogatók alacsonyabb társadalmi tőkésége szignifikánsan korrelál az egészségügyi kockázatok komolyan vételének kisebb valószínűségével, a kisebb társadalmi távolságtartással és a lazább megelőző intézkedésekkel.

10 Következtetések

Itt összefoglaljuk a bevezetőben megfogalmazott négy kérdéssel kapcsolatos főbb megállapításokat, és megvitatjuk a jövőbeli kutatások lehetséges útjait.

10.1 Összefoglaló

Definíciók és tendenciák A populizmust sokféleképpen definiálják, de abban egyetértés van, hogy mi a legalacsonyabb közös nevezője: az elitizmus- és pluralizmusellenesség. Egyes definíciók további jellemzőkkel egészítik ki, mint például a tekintélyelvűség, a nacionalizmus és az identitáspolitiká, de a minimális definíció továbbra is hasznos hivatkozási pont marad.

Bármilyen definíciót is használunk, a populizmus kétségtelenül erősödik a fejlett gazdaságokban, különösen Európában. Az elmúlt két évtizedben a populista pártok szavazataránya körülbelül 10-15 százalékponttal nőtt (azaz nagyjából megduplázódott), és a populista pártok több országban kerültek hatalomra, mint valaha. Az emelkedés különösen a globális pénzügyi válság után volt különösen markáns. A növekedés fő haszonélvezői többnyire jobboldali, nacionalista, idegengyűlölő, autoriter pártok voltak, nem pedig újraelosztáspárti, radikális baloldali pártok.

Okok Számos bizonyíték mutatja, hogy a populizmus erősödését gazdasági tényezők okozzák, mind világi (kereskedelem és automatizálás), mind válsághoz kapcsolódó (a munkanélküliség növekedése, a hitelszűke és a válság utáni megszorítások). Egyre több a bizonyíték arra, hogy a szélessávú internet és a közösségi média elterjedése is főszerepet játszott. Ami a kulturális tényezők jelentőségét illeti, a zsűri még nem döntött. A kulturális jellemzők, mint például a bizalmatlanság, korrelálnak a populista szavazással, de a legtöbb tanulmány leíró jellegű, mivel az azonosítás kihívást jelent. A kultúra idővel igen tartósan fennmarad, így nehéz megmagyarázni, hogy miért éppen most következik be a populizmus térnyerése. A kialakulóban lévő konszenzus (amelyet még nem támasztanak alá szigorú empirikus kutatások) szerint a gazdasági sokkok aktiválhatták a már meglévő kulturális megosztottságot, és súlyosbíthatták a polarizációt és az identitáspolitikát.

A bevándorlás szerepére vonatkozóan is jelentős bizonyítékok állnak rendelkezésre. A hatás iránya azonban számos tényezőtől függ: a bevándorlók beáramlásának intenzitása, képzettségi összetétele, tranzit versus letelepedés, vidéki versus városi befogadó települések. Úgy tűnik, hogy a kis számú menekültnek való kitettség empátiát vált ki, míg a nagyszámú beáramlás az identitás elvesztésétől, valamint a törvény és a rend felborulásától való félelmet vált ki. A kutatás másik fontos tanulsága, hogy a bevándorlás mértékéről alkotott elképzelések gyakran nagymértékben eltérnek a valóságtól (különösen azokon a helyeken, amelyek nincsenek kitéve a bevándorlásnak); a bevándorlás hatása ezért valószínűleg kölcsönhatásban van az új kommunikációs technológiák hatásával.

Következmények Van néhány előzetes következtetésünk a populizmus közelmúltbeli térnyerésének következményeiről. A legtöbb modern populista tanult a makrogazdasági

hibákból.

latin-amerikai elődeikhez, ahol a populizmus a (hiper)infláció, a hatalmas költségvetési hiányok, a fenntarthatatlan adósságok és a nem hatékony újraelosztás szinonimája. Azonban egyre több a bizonyíték arra, hogy a populisták még mindig nem elhanyagolható gazdasági költségeket okoznak. A Brexit rövid távú hatásairól szóló szakirodalom például arra utal, hogy a népszavazás növelte a gazdasági bizonytalanságot, felgyorsította az inflációt, tőkekiáramláshoz vezetett, és csökkentette a béreket és a foglalkoztatottságot. Általánosságban elmondható, hogy egyetlen populista kormány (Lengyelország fontos kivételével) sem teljesített jobban, mint az ellenpélda a GDP növekedése tekintetében - a legtöbb jelentősen alulteljesített.

Másrészt szinte semmilyen makrogazdasági katasztrófa nem történt (kivéve Venezuelát). Az egyik lehetséges magyarázat a demokratikus intézmények ellenálló képessége a fejlett gazdaságokban. Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Olaszország, Lengyelország, Görögország és más országok bíróságai számos felelőtlen populista politikát megakadályoztak. A populisták azonban visszavágtak, és megpróbálták leváltani a bírakat, a független hivatalokat és a nem együttműködő közalkalmazottakat.

Ezért nem meglepő, hogy a tekintélyelvű populisták szinte mindenhol megpróbálják aláásni a politikai intézményeket, és megszüntetni az alkotmányos fékeket és ellensúlyokat. Mint megjegyeztük, Magyarország lényegesen korruptabbá vált, és a szólásszabadság sokkal korlátozottabbá vált - sajnos a magyar tapasztalatok inkább a szabályt, mint a kivételt jelentik. Emellett a hatalmon lévő populisták gyakran megváltoztatják a társadalmi normákat, például legitimálják az idegengyűlölő diskurzust (ami a gyűlölet-bűncselekmények számának növekedését eredményezheti).

Megoldások Mit kellene tenni a populista kormányzás negatív következményei és eredményei miatt? Mit lehet tenni? Sajnos a lehetséges megoldásokról kevés empirikus kutatás áll rendelkezésre. Mounk (2018), aki osztja a diagnózisunkat (a populizmus térnyerését gazdasági tényezőknél, a közösségi médiának és az identitásnak tulajdonítja), azt javasolja, hogy a következő három megoldásra összpontosítsunk: (i) a nacionalizmus domesztikálása, (ii) a gazdaság rendbetétele, (iii) a polgári hit megújítása. Bár ezek ésszerűek, természetesen nagyon általános ajánlások. Ami a konkrét intézkedéseket illeti, a populizmus okairól szóló, fentebb összefoglalt kutatások azt sugallják, hogy a kormányoknak bőkezűbb szociális védőhálót kellene nyújtaniuk, küzdeniük kellene a korrupció ellen, fel kellene lépniük az elitek által elkövetett adóelkerülés és adócsalás ellen (különösen szigorúan kellene fellépniük az offshore adóparadicsomokkal szemben; lásd Zucman, 2015). A kormányoknak a piaci hatalommal való visszaélés ellen is küzdeniük kell, ami különösen valószínű a "győztes mindent visz" globalizált gazdaságban. A növekvő koncentráció és árás, valamint a monopol- és monopolhatalom gazdasági és politikai okokból egyaránt problémát jelent (lásd Philippon, 2019).

A mainstream pártoknak be kellene fektetniük a kommunikációba, különösen az online kommunikációba. Politikai sze-

a választási mechanizmusokat meg kell változtatni - nagyobb lehetőséget kell biztosítani az elit háttérrel nem rendelkező politikusok számára, hogy felemelkedjenek a pártok soraiban. Végül a kormányoknak támogatniuk kell a deliberatív demokrácia szélesebb körű alkalmazását (pl. a polgári közgyűléseket), amelyek elősegítik a reformok iránti elkötelezettséget, és csökkentik a választók és az elitek közötti szakadékot.

Egy másik, kevésbé kutatott terület a területfejlesztési politikák szerepe. A populizmus számos mozgatórugója földrajzilag koncentrált: az import és a technológiai sokkok egész közösségeket érintenek, ugyanez igaz a válságra és a megszorításokra. Még a kulturális megosztottság is gyakran területi alapú - a hasonló identitású emberek általában ugyanazon a területen élnek (vagy fordítva, az azonos közösségben élők endogén módon azonos identitáshoz konvergálnak). Bár ezt a tényt számos tanulmány felismeri és tanulmányozza, viszonylag kevés munka foglalkozik azzal, hogy a helyalapú politikákat a populizmus térnyerésének megakadályozására használják (Bartik, 2020; Dijkstra, Poelman és Rodr´iguez-Pose, 2020; és Rajan, 2019 figyelemre méltó kivételek).

Emellett a globális elitnek, a mainstream politikusoknak, üzletembereknek, akadémikusoknak, szakértőknek és általában a városi felső-középosztálynak nagy figyelmet kellene fordítania a globalizáció és az automatizáció által sújtott vidéki és szuburbán közösségekre. A modern demokraciáknak mindenképpen nagyobb kohézióra van szükségük. Ahogy Sandel (2020) hangsúlyozza, ennek a külvárosi és vidéki közösségek iránti empátiából kellene kiindulnia, amelyek egyre inkább elszigeteltnek és elhanyagoltnak érzik magukat, és úgy vélik, hogy értékeiket a városi elit elutasítja.

10.2 Jövőbeni kutatás

Felmérésünk másik fontos tanulsága, hogy míg a populizmus egyes aspektusait alaposan kutatták, addig mások egyértelmű hiányosságokat mutatnak. Úgy véljük, hogy a következő tizenkét jövőbeli kutatási irány a legígéretesebb.

Először is, több munkára van szükségünk a populizmus kevésbé vizsgált aspektusainak méréséhez. Ilyen például a bevándorlási és újraelosztási politika, valamint az intézményi korlátokat megszüntető populista beavatkozások számszerűsítése. Hasonlóképpen, a kutatás pontosabban mérhetné a populisták támadásait a média, az akadémiai és üzleti elit ellen.⁵² A bináris mérőszámoktól a finomabb mérések felé való elmozdulás lehetővé teszi a populista pártok közötti közös vonások és különbségek mélyebb megértését. Ideális esetben az ilyen finomabb mérések lehetővé tennék a populizmus fejlődésének nyomon követését.

Másodszor, bár a globalizáció szerepével kapcsolatos kutatások a kereskedelemre összpontosítottak, a következő szempontokat is figyelembe kell vennünk

⁵²Itt analógiát látunk a demokratikus uralom mérésének megközelítéseivel. Bár a demokrácia bináris definícióinak használatának vannak érdemei (Papaioannou és Siourounis (2008); Acemoglu et al.

(2019)), fontos a demokrácia fő összetevőiről is gondolkodni: a végrehajtó hatalom korlátozásáról, a politikai versenyről, a polgári szabadságjogokról és a jogokról (ahogyan azt a Polity Project és a Freedom House széles körben használt nem bináris mérései teszik).

megvizsgálja a pénzügyi nyitottság és a kiszervezés hatását. Az automatizálással kapcsolatban a jövőbeni kutatásoknak tanulmányozniuk kell a közvélemény elvárásainak szerepét az új technológiák megjelenésével kapcsolatban. Továbbá, mivel az elmúlt évszázadokban mind a globalizáció, mind a technológiai fejlődés terén jelentős eltérések voltak, szükség van a történelmi esetek vizsgálatára, különösen azért, mert ez lehetővé teszi mind a rövid, mind a hosszú távú következmények azonosítását.

Harmadszor, bár a kortárs és történelmi kutatások kapcsolatot állapítottak meg a kedvezőtlen gazdasági sokkok és a populizmus között, a pontos mechanizmusok azonosítása még mindig nyitott kérdés. Miért vezettek például a közelmúltbeli válságok leginkább a jobboldali - és nem a baloldali - populizmus felemelkedéséhez? Egy kapcsolódó, több kutatást érdemlő kérdés a megszorítások (és általánosabban a stabilizációs politikák) szerepe; Dal B'ó *et al.* (2019), Fetzer (2019) és Fetzer, Sen és Souza (2020) lenyűgöző tanulmányai arra utalnak, hogy a megszorítások igen magas politikai költségeket eredményezhetnek.

Negyedszer, több munkára van szükség a kulturális tényezők - például a társadalmi normák, értékek, attitűdök és hiedelmek - szerepének vizsgálatához a populizmus térnyerésében. Míg az identitással és a bizalommal kapcsolatban jelentős munka létezik, addig az erkölcs - a populista politikusok által gyakran élenjáró kérdés (lásd Enke (2020) és Enke, Rodr'iguez-Padilla és Zimmermann (2020)) - és a kollektív érzelmek szerepe (lásd Altomonte, Gennaro és Passarelli (2019)) szisztematikus elemzésére van szükség. A kultúra kutatásának legnagyobb kihívása az azonosítással kapcsolatos, mivel a kulturális tényezők rendkívül tartósak.

Ötödször, úgy véljük, hogy egy izgalmas kutatási útvonal az interaktív hatásokra vonatkozik - például a gazdasági sokkok és a kulturális tényezők közötti kölcsönhatásokra, valamint a félretájékoztató és a hangsúlyosság közötti kölcsönhatásokra (lásd Alesina, Miano és Stancheva (2019, 2020), valamint Gennaioli és Tabellini (2019)). Általánosságban elmondható, hogy a populizmus kutatásának minden bizonnyal előnyös lesz a viselkedési közgazdaságtan és a szociálpszichológia meglátásaira támaszkodni.

Hatodszor, el kell különítenünk a gazdasági tényezőket a kulturális tényezőktől, ha és ahol ezek elválaszthatók, például a bevándorlás esetében. A bevándorlás (pl. Tabellini (2020)) és a népességmozgások (pl. Benos *et al.* (2020)) történelmi epizódjainak vizsgálata ígéretesnek tűnik politikai és társadalmi következményeik megértéséhez.

Hetedszer, nyitottnak látjuk a populista pártok stratégiáinak és általában a populizmus kínálatának kutatását (a kereslet és a kínálat együttes elemzését lásd Guiso *et al.* (2019)). Ez a kutatás igényli a keresleti jellemzők ötvözését a politikai beszédek szöveges elemzésével (lásd Gennaro, Lecce és Morelli (2019)) és a politikusok jellemzőire vonatkozó adatokkal (Dal B'ó *et al.* (2019)). Az ilyen elemzés kérdéseket vet fel a mainstream politikával kapcsolatban is; miért nem támogatják a mainstream pártok olyan karizmatikus vezetőket,

akik ellenállnak a versenyben a

populista társaik? Ehhez kapcsolódóan egyre inkább egyetértés mutatkozik abban, hogy a populisták sikeresen alkalmaznak a közösségi média és az internet használatán alapuló kommunikációs stratégiákat. Miért nem követhetik ezt a mainstream pártok és politikusok? Vajon azért, mert az establishment politikusai önelégültek, vagy azért, mert a mobil szélessávú internet természete jobban elősegíti a populista üzenetek terjesztését? Az ilyen kérdések megválaszolása valószínűleg interdiszciplináris megközelítést igényel, amely az adattudomány, a kognitív pszichológia és a közgazdaságtan ismereteire támaszkodik.

Nyolcadszor, a populizmus okairól szóló kutatások többsége a populizmust elősegítő tényezőkre összpontosít; sokkal kevesebb munka foglalkozik azzal, hogy mi akadályozza vagy lassítja a populizmust. Mi a szerepe az újraelosztási politikáknak? A szociális védelem, az egészségügy és az oktatás biztosítása megvédi-e a társadalmakat a populizmustól? Segíthetnek-e a kereskedelem, az automatizáció és a bevándorlás veszteseit célzó kompenzációs programok? Hogyan kell ezeket kialakítani?

Kilencedszer, ahogy a populisták hivatali ideje növekszik, úgy várjuk, hogy több olyan tanulmányt fogunk látni, amely a növekedésre, a beruházásokra, a foglalkoztatásra és a bérekre gyakorolt hatásukat elemzi. A jövőbeli kutatásoknak azonban a populistáknak a politikai intézményekre (például a bíróságokra), a független ügynökségekre, a médiaszabadságra, valamint a politikai és emberi jogokra gyakorolt hatását is vizsgálniuk kell. Hasonlóképpen fontosnak tartjuk a populista uralom értékekre, attitűdökre és társadalmi normákra gyakorolt hatásának vizsgálatát.

Tizedszer, az országspecifikus rejtélyek hozzájárulnak a populista uralom epizódjainak hatalmas heterogenitásához. Miért mozdulnak el egyes populista pártok fokozatosan a közép felé, míg mások nem? Miért vannak ilyen nagy különbségek a makrogazdasági teljesítményben, a venezuelai katasztrófától a lengyelországi robusztus növekedésig? Miért nem immunizálta Silvio Berlusconi sokéves korrupció, gazdaságilag hatástalan kormányzása az olaszokat a populizmussal szemben? Miért nem tapasztalható Portugáliában a populizmus jelentős növekedése?

Tizenegyszer, több kutatásra van szükség ahhoz, hogy megértsük a populista szavazatokkal és értékekkel kapcsolatos, kialakulóban lévő generációs szakadékot. Emellett érdemes megvizsgálni, hogy a tapasztalatok hogyan alakítják a szavazást és az ideológiát. A bizonyítékok például arra utalnak, hogy a fiatal britek erősen a maradásra, míg az idősebbek a távozásra szavaztak; de azok az idősek, akik elég idősek ahhoz, hogy átéltek a második világháborút, többnyire a maradásra szavaztak (Eichengreen, Lee és Twaites, 2020).

Tizenkettyszer, még mindig nem értjük teljesen, hogy a hagyományos mainstream pártok hogyan változtatják meg álláspontjukat a tekintélyelvű populizmus, a globalizáció és az álhírek térnyerésére reagálva. Míg például az amerikai Republikánus Párt jelentős része nyíltan felvállalja a szélsőséges retorikát és eszméket, addig a kontinentális Európa

kereszténydemokrata pártjai, például a német CDU, középre mozdultak.

Tizenharmadszor, miközben a populizmus empirikus kutatása gyorsan nőtt, eddig csak

néhány újabb elméleti tanulmány. Nyilvánvaló, hogy több elméleti tanulmányra van szükségünk ahhoz, hogy értelmet adjunk a 2016 óta született rengeteg empirikus eredménynek. A politikai vita dimenzióinak bővítése természetes útnak tűnik. Az identitás endogenizálása és a részvételtől való alaposabb gondolkodás szintén további felismeréseket eredményezhet.

Tizennegyedszer, bár a populizmus viszonylag új keletű jelenség, néhány alapvető jellemzője, a tekintélyelvűség, a közvélemény megnyugtatója, a tömegeknek való megfelelés, az elit hibáztatása és mások vádolása olyan régi, mint Thuküdidész története az ókori Athén pusztulásáról a peloponnészoszi háborúban. Az elméleti munkának meg kell próbálnia modellezni ezeket a kérdéseket, míg az új adatok a modern demokráciák és politikai pártok különböző politikai aspektusait különböztethetik meg.

Tizenötödször, számunkra érdekes, hogy a populizmus és a populizmus-ellenesség felemelkedése egybeesik azzal, hogy a politikai közvélemény-kutatások képtelenek tükrözni a választói preferenciákat. Bár spekulatív, úgy tűnik, hogy az emberek status quo iránti ellenérzésének eredete a választóknak a közvélemény-kutatókkal szembeni növekvő elégedetlenségéhez kapcsolódik.

Végezetül, a populizmus és a COVID-19 páncs- demika közötti kapcsolatra vonatkozó szakirodalom, bár gyorsan növekszik, még mindig kevés. A populisták szakértő- és "mélyállam-ellenes" retorikája aláássa a hatékony politikai választ. Mivel a populizmus valószínűleg az alacsony polgári tőkével rendelkező társadalmakban érvényesül, a populista vezetésű országok valószínűleg jobban szenvednek a járványtól. Az, hogy a COVID-19 tapasztalatai hatással lesznek-e a populisták támogatottságára, szintén nyitott kérdés marad.

Hivatkozások

Abadie, Alberto, Alexis Diamond és Jens Hainmueller. 2010. "Synthetic Control Methods for Comparative Case Studies: Estimating the Effect of California's Tobacco Control Program." *Journal of the American Statistical Association* (105490): 493-505.
<https://doi.org/10.1198/jasa.2009.ap08746>.

Abou-Chadi, Tarik és Werner Krause. 2020. "A radikális jobboldal sikerének okozati hatása a mainstream pártok politikai pozícióira: A Regression Discontinuity Approach." *British Journal of Political Science* 50 (3): 829-47.
<https://doi.org/10.1017/S0007123418000029>.

Acemoglu, Daron és David Autor. 2011. "Készségek, feladatok és technológiák: Implications for Employment and Earnings." In *Handbook of Labor Economics*, szerkesztette David Card és Orley Ashenfelter, 4B:1043-1171. Elsevier B.V.

Acemoglu, Daron, David Autor, David Dorn, Gordon H. Hanson és Brendan Price. 2016. "Az importverseny és a 2000-es évek nagy amerikai foglalkoztatási hullámvölgye". *Journal of Labor Economics* (34S1): S141-98.
<https://doi.org/10.1086/682384>.

Acemoglu, Daron, Georgy Egorov és Konstantin Sonin. 2013. "A populizmus politikai elmélete". *The Quarterly Journal of Economics* 128 (2): 771-805.
<https://doi.org/10.1093/qje/qjs077>.

Acemoglu, Daron, Simon Johnson és James A. Robinson. 2005. "Az intézmények mint a hosszú távú növekedés alapvető okai". In *Handbook of Economic Growth*, szerkesztette Philippe Aghion és Steven N. Durlauf, 1A:385-472. Elsevier B. V.

Acemoglu, Daron és Pascual Restrepo. 2020. "Robotok és munkahelyek: Evidence from US Labor Markets." *Journal of Political Economy* 128 (6): 2188-2244.
<https://doi.org/10.1086/705716>.

Acemoglu, Daron, Suresh Naidu, Pascual Restrepo és James A. Robinson. 2019. "A demokrácia növekedést okoz." *Journal of Political Economy* 127 (1): 47-100.
<https://doi.org/10.1086/700936>.

Acemoglu, Daron és James A. Robinson. 2012. *Miért buknak el a nemzetek: A hatalom, a jólét és a szegénység eredete*. Profile Books.

- . 2019. *A keskeny folyosó: Hogyan küzdenek a nemzetek a szabadságért*. Penguin UK.

Acemoglu, Daron és E Murat Ucer. 2020. "A magas és az alacsony minőségű növekedés Törökországban: Causes and Consequences." In *A török gazdaság válaszában: Facing the*

Challenges Ahead, szerkesztette Asaf Sava, s Akat és Seyfettin World Scientific.

Adena, Maja, Ruben Enikolopov, Maria Petrova, Veronica Santarosa és Ekaterina Zhuravskaya. 2015. "A rádió és a nácik felemelkedése a háború előtti Németországban". *The Quarterly Journal of Economics* (1304): 1885-1939.

<https://doi.org/10.1093/qje/qjv030>.

Adler, David és Ben Ansell. 2020. "Lakhatás és populizmus." *Nyugat-európai politika* 43 (2): 344-65.

<https://doi.org/10.1080/01402382.2019.1615322>.

Agranov, Marina, Ran Eilat és Konstantin Sonin. 2020. "A bizalom politikai modellje". University of Chicago, Becker Friedman Institute for Economics Working Paper No. 2020-április50,.

<https://doi.org/10.2139/ssrn.3585370>.

Ahlquist, John, Mark Copelovitch és Stefanie Walter. 2020. "The Political Consequences of External Economic Shocks: Evidence from Poland." *American Journal of Political Science*.

<https://doi.org/10.1111/ajps.12503>.

Aidt, Toke S. és Raphael Franck. 2015. "Demokratizálódás a forradalom fenyegetése alatt: Evidence From the Great Reform Act of 1832". *Econometrica* 83 (2): 505-47.

<https://doi.org/10.3982/ECTA11484>.

Ajzenman, Nicolas, Cevat Giray Aksoy és Sergei Guriev. 2019. "A tranzitmigrációnak való kitettség, a közvélekedés és a vállalkozói készség az őslakosság körében". EBRD Working Paper No. november236,.

Ajzenman, Nicolas, Tiago Cavalcanti és Daniel Da Mata, 2020. "Több mint szavak: Leaders Speech and Risky Behavior during a Pandemic," Mimeo, Sao Paulo School of Economics.

Akerlof, George A. és Rachel E. Kranton. 2000. "Közgazdaságtan és identitás". *The Quarterly Journal of Economics* 115 (3): 715-53.

<https://doi.org/10.1162/003355300554881>.

-. 2010. *Identity Economics: How Our Identities Shape Our Work, Wages, and Well-Being*. New Jersey: New Jersey: Princeton University Press.

Alabrese, Eleonora, Sascha O. Becker, Thiemo Fetzer és Dennis Novy. 2019. "Ki szavazott a Brexitre? Egyéni és regionális adatok kombinálva." *European Journal of Political Economy* (56január): 132-50.

<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.002>.

Albanese, Giuseppe, Guglielmo Barone és Guido de Blasio. 2019. "Populista szavazás és a vesztesek elégedetlensége: Does Redistribution Matter?" Degli Studi Di Padova, Università Marco Fanno Working Papers - szeptember239,.

Albornoz, Facundo, Jake Bradley és Silvia Sonderegger. 2020. "A Brexit referen- dum és a gyűlölet-bűncselekmények növekedése; az új normának való megfelelés". CEDEX Discussion Paper No. 2020-12, június. <https://www.nottingham.ac.uk/cedex/documents/papers/cedex-discussion-paper-2020-12.pdf>.

Alesina, Alberto és George-Marios Angeletos. 2005. "Méltányosság és újraelosztás". *American Economic Review* 95 (4): 960-80. <https://doi.org/10.1257/0002828054825655>.

Alesina, Alberto, Dorian Carloni és Giampaolo Lecce. 2013. "A nagymértékű költségvetési kiigazítások választási következményei". In *Fiscal Policy after the Financial Crisis*, szerkesztette Alberto Alesina és Francesco Giavazzi, 531-72. Chicago, IL: The University of Chicago Press és NBER. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226018584.001.0001>.

Alesina, Alberto, Carlo A. Favero és Francesco Giavazzi. 2018. "Mit tudunk a megszorítások hatásairól?" *AEA Papers and Proceedings* (108május): 524-30. <https://doi.org/10.1257/pandp.20181062>.

Alesina, Alberto és Paola Giuliano. 2015. "Kultúra és intézmények." *Journal of Economic Literature* (534): 898-944. <https://doi.org/10.1257/jel.53.4.898>.

Alesina, Alberto, Stefanie Stantcheva és Edoardo Teso. 2018. "Intergenerational Mobility and Preferences for Redistribution" (Generációk közötti mobilitás és az újraelosztási preferenciák). *American Economic Review* 108 (2): 521- 521. 54. <https://doi.org/10.1257/aer.20162015>.

Alesina, Alberto, Armando Miano és Stefanie Stantcheva. 2019. "Bevándorlás és újraelosztás". NBER Working Paper No. September24733,. <https://doi.org/10.3386/w24733>.

-. 2020. "A valóság polarizációja". *AEA Papers and Proceedings* (110május): 324-28. <https://doi.org/10.1257/pandp.20201072>.

Algan, Yann, Sergei Guriev, Elias Papaioannou és Evgenia Passari. 2017. "Az európai bizalmi válság és a populizmus felemelkedése". *Brookings Papers on Economic Activity*, 309-82.

Algan, Yann, Elizabeth Beasley, Daniel Cohen és Martial Foucault. 2018. "A populizmus felemelkedése és a bal-jobb paradigma összeomlása: A 2017-es francia elnökválasztás tanulságai". CEPR Discussion Paper DP13103.

Algan, Yann és Pierre Cahuc. 2013. "Bizalom, intézmények és gazdasági fejlődés". In *Handbook of Economic Growth*, szerkesztette Steven Durlauf és Philippe Aghion, 1. kiadás, 2A:49-120. Oxford: North Holland.

Allcott, Hunt és Matthew Gentzkow. 2017. "A közösségi média és az álhírek a 2016-os választásokon". *Journal of Economic Perspectives* 31 (2): 211-36.

<https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>. <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>.

Allcott, Hunt, Luca Braghieri, Sarah Eichmeyer és Matthew Gentzkow. 2020a. "A közösségi média jóléti hatásai". *American Economic Review* 110 (3): 629-76.

<https://doi.org/10.1257/aer.20190658>.

Allcott, Hunt, Levi Boxell, Jacob Conway, Matthew Gentzkow, Michael Thaler és David Yang. 2020b. "Polarizáció és közegészségügy: Partisan Differences in Social Distancing during the Coronavirus Pandemic." *Journal of Public Economics*, 191104254.:

<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104254>.

Allport, Gordon W. *Az előítélet 1954. természete*. Addison-Wesley.

Altomonte, Carlo, Gloria Gennaro és Francesco Passarelli. 2019. "Kollektív érzelmek és protestszavazás". CESifo Working Paper No. 7463.

Amiti, Mary, Stephen J. Redding és David E. Weinstein. 2019. "A 2018-as vámok hatása az árakra és a jólétre". *Journal of Economic Perspectives* 33 (4): 187-210.

<https://doi.org/10.1257/jep.33.4.187>.

Ananyev, Maxim, Michael Poyker és Yuan Tian. 2020. "A legbiztonságosabb repülési idő: Mimeo, University of Melbourne.

Anelli, Massimo, Italo Colantone és Piero

Stanig2019. "Mivoltunk a

robotok: Automatizálás és választási magatartás Nyugat-Európában." IZA DP No. July.12485,

Angrist, Joshua D. és Alan B. Krueger. 1999. "Empirikus stratégiák a munkaügyi öko- nomikában". In *Handbook of Labor Economics*, szerkesztette Orley Ashenfelter és David Card, 1. kiadás, 3A: 1277-1366. Amszterdam: Elsevier Science B.V.

Antoniades, Alexis és Charles W. Calomiris. 2020. "Jelzálogpiaci hitelkondíciók és az amerikai elnökválasztás". *European Journal of Political Economy* 64 (September): 101909.

<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2020.101909>.

Arceneaux, Kevin, Bert N. Bakker, Sara Hobolt és Catherine E. De Vries. 2020. "Is

A COVID-19 fenyegetést jelent a liberális demokráciára?". PsyArXiv. Október 5.
<https://doi.org/10.31234/osf.io/8e4pa>.

Arias, Eric és David Stasavage. 2019. "Milyen nagyok a költségvetési megszorítások politikai költségei?" *The Journal of Politics* (814): 1517-22.
<https://doi.org/10.1086/704781>.

Ash, Elliott, Sergio Galletta, Dominik Hangartner, Yotam Margalit és Matteo Pinna. 2020. "The Effect of Fox News on Health Behavior During COVID-19," Mimeo, ETH Zürich.

Atkinson, Anthony B., Thomas Piketty és Emmanuel Saez. 2011. "A legfelső jövedelmek a történelem hosszú távon". *Journal of Economic Literature* 49 (1): 3-71.
<https://doi.org/10.1257/jel.49.1.3>.

Autor, David H. és David Dorn. 2013. "Az alacsony képzettséget igénylő szolgáltatási munkák növekedése és az amerikai munkaerőpiac polarizációja". *American Economic Review* 103 (5): 1553-97. <https://doi.org/10.1257/aer.103.5.1553>.

Szerző, David H., David Dorn és Gordon H. Hanson. 2013. "A Kína-szindróma: Az importverseny helyi munkaerő-piaci hatásai az Egyesült Államokban". *American Economic Review* (1036): 2121-68.
<https://doi.org/10.1257/aer.103.6.2121>.

- . 2015. "A kereskedelem és a technológia szétválasztása: Evidence from Local Labour Markets." *The Economic Journal* (125584): 621-46.
<https://doi.org/10.1111/eoj.12245>.

Autor, David H. "Skills, Education, and the Rise of Earnings Inequality among the 'Other 99 Percent'" (2014. Képzettség, oktatás és a kereseti egyenlőtlenségek növekedése a "másik 99 százalék" körében). *Science* 344 (6186): 843-51.
<https://doi.org/10.1126/science.1251868>.

Autor, David H., David Dorn, Gordon H. Hanson és Jae Song. 2014. "Trade Adjustment: Worker-Level Evidence." *The Quarterly Journal of Economics* 129 (4): 1799-1860.
<https://doi.org/10.1093/qje/qju026>.

Szerző, David, David Dorn és Gordon Hanson. 2019. "Amikor a munka eltűnik: Manufacturing Decline and the Falling Marriage Market Value of Young Men." (Gyártás hanyatlása és a fiatal férfiak csökkenő házassági piaci értéke). *American Economic Review*: (12): 161-78.
<https://doi.org/10.1257/aeri.20180010>.

Szerző, David, David Dorn, Gordon Hanson és Kaveh Majlesi. 2020. "A politikai polarizáció importálása? A növekvő kereskedelmi kitettség választási következményei". *American Economic Review* (11010): 3139-83.

<https://doi.org/10.1257/aer.20170011>.

Bakshy, Eytan, Solomon Messing és Lada A. Adamic. 2015. "Az ideológiailag sokszínű híreknek és véleményeknek való kitettség a Facebookon". *Science* 348 (6239): 1130-32. <https://doi.org/10.1126/science.aaa1160>.

Bakker, Ryan, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny, Marco Steenbergen és Milada Anna Vachudova. 2020a. "2019 Chapel Hill szakértői felmérés". Elérhető a chesdata.eu oldalon.

- . 2020b. "Ki ellenzi az EU-t? A pártok euroszkepticizmusának folyamatossága és változása 2014 és 2019 között". Blogbejegyzés, London School of Economics and Political Science. June 1, 2020. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2020/06/01/who-opposes-the-eu-continuity-and-change-in-party-eurocepticism-between-2014-and-2019/>.

Balduzzi, Pierluigi, Emanuele Brancati, Marco Brianti és Fabio Schiantarelli. 2020. "Populizmus, politikai kockázat és a gazdaság: Lessons from Italy." IZA Discussion Paper No. January12929,.

Barone, Guglielmo és Helena Kreuter. 2019. "Alacsony bérű importverseny és populista visszahatás: Olaszország esete". FiFo Discussion Paper, No. 19-05.

Barone, Guglielmo, Alessio D'Ignazio, Guido de Blasio és Paolo Naticchioni. 2016. "Rossi úr, Hu úr és a politika. A bevándorlás szerepe az őslakosok szavazási magatartásának alakításában." *Journal of Public Economics* 136 (April): 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2016.03.002>. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2016.03.002>.

Barrera, Oscar, Sergei Guriev, Emeric Henry és Ekaterina Zhuravskaya. 2020. "Tények, alternatív tények és tényellenőrzés az igazság utáni politika idején". *Journal of Public Economics* (182február): 104-123. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2019.104123>.

Barrios, John Manuel és Yael V Hochberg. 2020. "Risk perception through the lens of politics in the time of the COVID-19 pandemic," University of Chicago, Becker Friedman Institute for Economics Working Paper 2020-32.

Barro, Robert J. és Jason Furman. 2018. "A 2017-es adóreform makrogazdasági hatásai". *Brookings Papers on Economic Activity*, 257-313.

Barros, Laura és Manuel Santos Silva. 2019. "#EleNA~£o: Gazdasági válság, a Politikai nemek közötti különbség és Bolsonaro megválasztása". Ibero-Amerikai Gazdaságkutató Intézet Discussion Paper No. 242.

Bartscher, Alina K, Sebastian Seitz, Michaela Slotwinski, Sebastian Siegloch és Nils Wehrhofer. 2020. "A társadalmi tőke és a Covid-19 terjedése: Az európai

országok,? CESifo Working Paper Series 8346.

Bartik, Timothy. 2020. "A helyalapú foglalkoztatási politikák használata a bajba jutott közigazgatás megsegítésére". *Journal of Economic Perspectives*, (343): 99-127.

doi: 10.1257/jep.34.3.99

Bazzi, Samuel, Martin Fiszbein és Messay Gebresilasse. 2020. "Rugged Individualism and Collective (In)action During the COVID-19 Pandemic" NBER Working Paper

Beatty27776., Christina és Stephen Fothergill. 2013. "Hitting the Poorest Places

Hardest: The Local and Regional Impact of Welfare Reform" (A legszegényebb helyeket sújtja a legkeményebben: a jóléti reform helyi és regionális hatása). Projektjelentés.

Sheffield: Centre for

Regionális gazdasági és társadalmi kutatás, Sheffield Hallam

University. <https://doi.org/10.7190/cresr.2017.6378897426>.

Bechtel, Michael M. és Jens Hainmueller. 2011. "Mennyire tartós a választói hála? A kedvező politika rövid és hosszú távú választói hozadékának elemzése". *American Journal of Political Science* (554): 852-68.

<https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2011.00533.x>.

Becker, Sascha O. és Thiemo Fetzer. 2016. "Okozza-e a migráció a szélsőséges szavazást?" CAGE Working Paper 306.

Becker, Sascha O., Thiemo Fetzer és Dennis Novy. 2017. "Ki szavazott a Brexitre? A Comprehensive District-Level Analysis (Átfogó kerületi szintű elemzés)". *Economic Policy* 32 (92): 601-50. <https://doi.org/10.1093/epolic/eix012>.

<https://doi.org/10.1093/epolic/eix012>.

B' enabou, Roland és Jean Tirole. 2006. "Az igazságos világba vetett hit és az újraelosztó politika". *The Quarterly Journal of Economics* 121 (2): 699-746.

<https://doi.org/10.1162/qjec.2006.121.2.699>.

B' enabou, Roland, Davide Ticchi és Andrea Vindigni. 2015. "Vallás és innováció". *American Economic Review* 105 (5): 346-51. <https://doi.org/10.1257/aer.p20151032>.

- . 2020. "Tiltott gyümölcsök: A tudomány, a vallás és a növekedés politikai gazdaságtana." Princeton University Working Paper, július.

Benos, Nikos, Stelios Karagiannis, Stelios Michalopoulos, Elie Murad, Elias Papaioannou és Seyhun Orcan Sakalli. 2020. "Menekültek a Földközi-tengeren: Az 1920-as kényszerű lakosságcsere hatása Görögország és Törökország között a görög gazdaságra és társadalomra". Mimeo, London Business School.

Berg-Schlosser, Dirk és Jeremy Mitchell, szerkesztők. 2000. *A demokrácia feltételei Európában 1919-39: Systematic Case Studies*. New York: Martin's Press.

Bernard, Andrew B., J. Bradford Jensen és Peter K. Schott. 2006. "A túlélés a

Legjobb illeszkedés: Az alacsony bérű országoknak való kitettség és az amerikai gyártóüzemek (egyenlőtlen) növekedése." *Journal of International Economics* 68 (1): 219-37. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2005.06.002>.

<https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2005.06.002>.

Bernhardt, Dan, Stefan Krasa és Shadmehr Shadmehr. 2019. "Demagógok és a demokrácia törékenysége". Mimeo, University of Illinois.

Besley, Tim és Torsten Persson. 2019. "Az identitáspolitikai felemelkedése". Mimeo, London School of Economics and Political Science.

Besley, Timothy. 2020. "Állami kapacitás, viszonyosság és a társadalmi szerződés." *Econometrica* (884): 1307-35.

<https://doi.org/10.3982/ECTA16863>.

Bian, Bo, Jingjing Li, Ting Xu és Natasha Z. Foutz. 2020. "Individualizmus válságok idején." *COVID Economics* 48.

Blanchard, Emily J, Chad P Bown és Davin Chor. 2019. "Vajon Trump kereskedelmi háborúja hatással volt a választásokra 2018?" NBER Working Paper No.

h26434. <https://doi.org/10.3386/w26434>.

Bloom, Nicholas, Philip Bunn, Scarlet Chen, Paul Mizen, Pawel Smietanka és Gregory Thwaites. 2019. "A Brexit hatása a brit vállalatokra". NBER Working Paper No. szeptember26218,.

<https://doi.org/10.3386/w26218>.

Boeri, Tito, Prachi Mishra, Chris Papageorgiou és Antonio Spilimbergo. 2018. "Populizmus és civil társadalom". IMF Working Paper No. 18/245, november.

Bonikowski, Bart, Daphne Halikiopoulou, Eric Kaufmann és Matthijs Rooduijn. 2019. "Populizmus és nacionalizmus összehasonlító perspektívában: A Scholarly Exchange." *Nemzetek és nacionalizmus* (251): 58-81.

<https://doi.org/10.1111/nana.12480>.

Bordalo, Pedro, Nicola Gennaioli és Andrei Shleifer 2012.
Theory of Choice Under

Risk" (A kockázat alatti választási lehetőségek szalienciaelmélete). *The Quarterly Journal of Economics* 127 (3): 1243-85. <https://doi.org/10.1093/qje/qjs018>.

-. 2013. "Salience and Consumer Choice." *Journal of Political Economy* (1215): 803-43.

<https://doi.org/10.1086/673885>.

-. 2016. "Verseny a figyelemért." *The Review of Economic Studies* (832): 481-513.

<https://doi.org/10.1093/restud/rdv048>.

Bordalo, Pedro, Marco Tabellini és David Yang. 2020. "Sztereotípiák és politika". Harvard Business School Working Paper No. 20-106, április.

Borjas, George J. 2014. *Bevándorlás-gazdaságtan*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Born, Benjamin, Gernot J. M. Moritz Schularick és Petr Sedláček. 2019. "A gazdasági nacionalizmus költségei: Evidence from the Brexit Experiment." *The Economic Journal* (129623): 2722-44.

<https://doi.org/10.1093/ej/uez020>.

Born, Benjamin, Gernot M. Moritz Schularick és Petr Sedláček. 2019. "Stabilitás? Trump makrogazdasági hatása". CEPR Discussion Paper DP13798, június.

Boxell, Levi, Matthew Gentzkow és Jesse M. Shapiro. 2017. "Nagyobb internethasználat
Nem jár együtt a politikai polarizáció gyorsabb növekedésével az amerikai demográfiai csoportok között." *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114 (40): 10612-17. <https://doi.org/10.1073/pnas.1706588114>.

Braggion, Fabio, Alberto Manconi és Haikun Zhu. 2020. "Hitel és társadalmi nyugtalanság: Evidence from 1930s China." *Journal of Financial Economics*, május. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2020.05.001>.

Breinlich, Holger, Elsa Leromain, Dennis Novy és Thomas Sampson. 2019. "Exchange Rates and Consumer Prices: Evidence from Brexit." CEPR Discussion Paper No. DP14176, december. <https://papers.ssrn.com/abstract=3504605>.

- . 2020. "A pénzükkal szavaznak: Brexit and Outward Investment by UK Firms". *European Economic Review* 124 (május). <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2020.103400>.

Breinlich, Holger, Elsa Leromain, Dennis Novy, Thomas Sampson és Ahmed Usman. 2018. "A Brexit gazdasági hatásai: Evidence from the Stock Market." *Fiscal Studies* (394): 581-623. <https://doi.org/10.1111/1475-5890.12175>.

Broadbent, Ben, Federico Di Pace, Thomas Drechsel, Richard Harrison és Silvana Tenreyro. 2019. "A Brexit-szavazás, a termelékenység növekedése és a makrogazdasági kiigazítások az Egyesült Királyságban". Bank of England External MPC Unit Discussion Paper No. 51, augusztus.

Brodeur, Abel, Idaliya Grigoryeva és Lamis Kattan. 2020. "Stay-At-Home Orders, Social Distancing and Trust", IZA Discussion Paper No. 13234.

Broz, J. Lawrence, Jeffry Frieden és Stephen Weymouth. Hamarosan megjelenik. "Populizmus

in Place: A globalizációs visszahatás gazdasági földrajza". *International Organization*.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3501263>.

Brzezinski, Michal és Mateusz Najsztab. 2017. "A Family 500+ Programme hatása a háztartások jövedelmére, a szegénységre és az egyenlőtlenségre". *Polityka Społeczna* 44 (1(13)): 16-25.

Brzezinski, Adam, Valentin Kecht, David Van Dijcke és Austin L. Wright. 2020. "A tudományba vetett hit befolyásolja a fizikai távolságtartást a COVID-19 lezárási politikára adott válaszként". University of Chicago, Becker Friedman Institute for Economics Working Paper No. 2020-56.

Buisseret, Peter és Richard Van Van Weelden. 2020. "Crashing the Party? Elitek, kívülállók és a választások." *American Journal of Political Science* 64 (2): 356-70.
<https://doi.org/10.1111/ajps.12457>.

Bursztyn, Leonardo, Georgy Egorov és Stefano Fiorin. Hamarosan megjelenik. "A szélsőségesektől a főáramlatig: A társadalmi normák eróziója." *American Economic Review*. <https://doi.org/10.1257/aer.20171175>.

Burztyn, Leonardo, Aakaash Rao, Christopher Roth és David Yanagizawa-Drott. 2020. "Félretájékoztatás a járvány idején". Mimeo, University of Chicago.

Caliendo, Lorenzo, Maximiliano Dvorkin és Fernando Parro. 2019. "A kereskedelem és a munkaerőpiac dinamikája: A kínai kereskedelmi sokk általános egyensúlyi elemzése". *Econometrica* (873): 741-835.
<https://doi.org/10.3982/ECTA13758>.

Campante, Filipe, Ruben Durante és Francesco Sobbrío. 2018. "Politika 2.0: A szélessávú internet sokrétű hatása a politikai részvételre". *Journal of the European Economic Association* (164): 1094-1136.
<https://doi.org/10.1093/jeea/jvx044>.

Cantoni, Davide, Felix Hagemester és Mark Westcott. 2019. "Persistence and Activation of Right-Wing Political Ideology" (A jobboldali politikai ideológia perzisztenciája és aktiválása). Collaborative Research Center Transregio Discussion Paper No. February.143,

Capoccia, Giovanni. 2005. *A demokrácia védelme: A szélsőségekre adott reakciók a két világháború közötti Európában*. The Johns Hopkins University Press.

Caprettini, Bruno, Lorenzo Casaburi és Miriam Venturini. 2019. "A vagyon újraelosztásának választási hatása: Evidence from the Italian Land Reform." Working Paper, Zürichi Egyetem.

Caprettini, Bruno és Hans-Joachim Voth. 2020. "Dühöngés a gépek ellen: Labor- Saving Technology and Unrest in Industrializing England" (Munkamegtakarító technológia és zavargások az iparosodó Angliában). *American Economic Review: Insights* (23): 305-20. <https://doi.org/10.1257/aeri.20190385>.

Card, David. 2009. "Bevándorlás és egyenlőtlenség". *American Economic Review* (992): 1-21. <https://doi.org/10.1257/aer.99.2.1>.

Case, Anne és Angus Deaton. 2020. *A kétségbeesés halála és a kapitalizmus jövője*. Princeton University Press.

Caselli, Mauro, Andrea Fracasso és Silvio Traverso. 2020. "A globalizáció és az elektorális eredmények: Evidence from Italy." *Economics & Politics* 32 (1): 68-103. <https://doi.org/10.1111/ecpo.12147>.

Castanho Silva, Bruno, Sebastian Jungkunz, Marc Helbling és Littvay Levente. 2019. "Hét populista attitűdskála empirikus összehasonlítása". *Political Research Quarterly*, március. <https://doi.org/10.1177/1065912919833176>.

Cerrato, Andrea, Federico Maria Ferrara és Francesco Ruggieri. 2018. "Miért kedvez az importverseny a republikánusoknak?" Mimeo, University of California, Berkeley.

Civitas Intézet és Transparency International Magyarország Alapítvány. 2018. *Fekete könyv: Korrupció Magyarországon az évszázadban*. <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2018/03/Black-Book.pdf>.

Che, Yi, Yi Lu, Justin R Pierce, Peter K Schott és Zhigang Tao. 2020. "Befolyásolja-e a kereskedelem liberalizációja Kínával az amerikai választásokat?" Mimeo, Yale.

Chetty, Raj, David Grusky, Maximilian Hell, Nathaniel Hendren, Robert Manduca és Jimmy Narang. 2017. "A halványuló amerikai álom: Trends in Absolute Income Mobility since 1940." (Az abszolút jövedelmi mobilitás tendenciái 1940 óta). *Science* (3566336): 398-406.

Chodorow-Reich, Gabriel. 2019. "Geographic Cross-Sectional Fiscal Spending Multipliers: What Have We Learned?" *American Economic Journal: Economic Policy* 11 (2): 1-34. <https://doi.org/10.1257/pol.20160465>.

Colantone, Italo és Piero Stanig. 2018a. "Globális verseny és a Brexit". *American Political Science Review* (1122): 201-18.

<https://doi.org/10.1017/S0003055417000685>.

-. 2018b. "A gazdasági nacionalizmus kereskedelmi eredete: importverseny és

Választási magatartás Nyugat-Európában." *American Journal of Political Science* (624): 936- 53.

<https://doi.org/10.1111/ajps.12358>.

- . 2018c. "A 'kulturális visszahatás' gazdasági meghatározottságai: Globalizáció és attitűdök Nyugat-Európában". BAFFI CAREFIN Centre Research Paper No. 2018-91, október.

<https://doi.org/10.2139/ssrn.3267139>.

Colantone, Italo, Rosario Crin`o és Laura Ogliari. 2019. "Globalizáció és mentális szorongás". *Journal of International Economics* 119 (július): 181-207.

<https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2019.04.008>.

Cornelson, Kirsten és Boriana Miloucheva. 2020. "Political Polarization, Social Fragmentation, and Cooperation During a Pandemic." (Politikai polarizáció, társadalmi széttöredezettség és együttműködés a járvány idején). Mimeo, University of Toronto.

Costa, Rui, Swati Dhingra és Stephen Machin. 2019. "Trade and Worker Deskilling" (Kereskedelem és a munkavállalók leépítése). NBER Working Paper No. June25919,.

<https://www.nber.org/papers/w25919.ack>.

Dal B´o, Ernesto, Frederico Finan, Olle Folke, Thorsten Persson és Johanna Rickne. 2019. "Gazdasági vesztesek és politikai nyertesek: Svédország radikális jobboldala." Mimeo, Stockholm University.

Dao, Thu Hien, Fr´ed´eric Docquier, Chris Parsons és Giovanni Peri. 2018. "Migráció és fejlődés: A mobilitási átmenet anatómiájának boncolgatása". *Journal of Development Economics* 132 (május): 88-101. <https://doi.org/10.1016/j.jdevec.2017.12.003>.

Dauth, Wolfgang, Sebastian Findeisen és Jens Suedekum. 2014. "A Kelet és a Távol-Kelet felemelkedése: German Labor Markets and Trade Integration." *Journal of the European Economic Association* (126): 1643-75.

<https://doi.org/10.1111/jeea.12092>.

De Bromhead, Alan, Barry Eichengreen és Kevin H. O'Rourke. 2013. "Politikai szélsőségek az 1920-as és 1930-as években: Do German Lessons Generalize?" *The Journal of Economic History* (732): 371-406.

<https://doi.org/10.1017/S0022050713000302>.

De Koster, Willem, Peter Achterberg és Jeroen Van der Waal. 2013. "Az új jobboldal és a jóléti állam: The Electoral Relevance of Welfare Chauvinism and Welfare Populism in the Netherlands (A jóléti sovinizmus és a jóléti populizmus választási relevanciája Hollandiában)." *International Political Science Review* 34 (1): 3-20.

<https://doi.org/10.1177/0192512112455443>.

De Vries, Catherine E. "2018.A kozmopolita-parochiális szakadék: Változó minták

a párt- és választási versenyről Hollandiában és azon túl". *Journal of European Public Policy* (2511): 1541-65.

<https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1339730>.

De Vries, Catherine E. és Sara B. Hobolt. 2020. *Politikai vállalkozók: A kihívó pártok felemelkedése Európában*. Princeton University Press.

Dehdari, Sirius H. "Economic Distress and Support for Radical Right Parties - Evidence from Sweden" (2020. Gazdasági nehézségek és a radikális jobboldali pártok támogatása - svédországi bizonyítékok). DIAL Working Paper Series 15/2020.

Dehanas, Daniel Nilsson és Marat Shterin. 2019. *A vallás és a populizmus felemelkedése*. Routledge.

Dhingra, Swati, Hanwei Huang, Gianmarco Ottaviano, João Paulo Pessoa, Thomas Sampson és John Van Reenen. 2017. "Az EU-ból való kilépés költségei és előnyei: Trade Effects." *Economic Policy* (3292): 651-705.

<https://doi.org/10.1093/epolic/eix015>.

Di Tella, Rafael, Juan Dubra és Alejandro Lagomarsino. 2019. "Meet the Oligarchs: Business Legitimacy, State Capacity and Taxation" (Találkozunk az oligarchákkal: Üzleti legitimitáció, állami kapacitás és adózás). Harvard University Working Paper.

Di Tella, Rafael és Robert MacCulloch. 2009. "Miért nem áramlik a kapitalizmus a szegény országokba?" *Brookings Papers on Economic Activity*, 285-321.

Dijkstra, Lewis, Hugo Poelman és Andrés Rodríguez-Pose. 2020. "Az EU elégedetlenségének földrajza". *Regional Studies* 54 (6): 737-53.

<https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603>.

Dinas, Elias, Konstantinos Matakos, Dimitrios Xeftiris és Dominik Hangartner. 2019. "Az Arany Hajnal felébresztése: Növeli-e a menekültválságnak való kitettség a szélsőjobboldali pártok támogatottságát?" *Political Analysis* 27 (2): 244-54.

<https://doi.org/10.1017/pan.2018.48>. <https://doi.org/10.1017/pan.2018.48>.

Dippel, Christian, Robert Gold, Stephan Heblich és Rodrigo Pinto. 2018. "Instrumentális változók és oksági mechanizmusok: Unpacking The Effect of Trade on Workers and Voters". NBER Working Paper No. June23209,. <https://www.nber.org/papers/w23209.ack>.

Docquier, Frédéric, Giovanni Peri és Ilse Ruysen. 2014. "The Cross-Country Determinants of Potential and Actual Migration" (A potenciális és a tényleges migráció országhatárokon átívelő tényezői). *International Migration Review* 48 (1. évfordulás különszám): S37-99.

<https://doi.org/10.1111/imre.12137>.

Dornbusch, Rudiger és Sebastian Edwards, szerk. 1991. *The Macroeconomics of Populism in Latin America*. The University of Chicago Press.

Druckman, James Samara Klar, Yanna Krupnikov, Matthew Levendusky és John

Barry Ryan. 2020. "Hogyan alakítja az érzelmi polarizáció az amerikai politikai meggyőződését: A Study of Response to the COVID-19 Pandemic (A COVID-19 pandémiára adott válaszok vizsgálata)." Northwestern University, Institute for Policy Research Working Paper 20-30.

Duffy, Bobby. 2018. *Az érzékelés veszélyei: Why We're Wrong About Nearly Everything*. London: Atlantic Books.

Durante, Ruben, Luigi Guiso és Giorgio Gulino. 2020. "Aszociális tőke: A polgári kultúra és a társadalmi távolságtartás a COVID-19 során". CEPR Discussion Paper 14820.

Durlauf, Steven N. és Marcel Fafchamps. 2005. "Társadalmi tőke". In *Handbook of Economic Growth*, szerkesztette Philippe Aghion és Steven N. Durlauf, 1B:1639-99. Amsterdam: Elsevier B.V.

Dustmann, Christian, Barry Eichengreen, Sebastian Otten, Andr' e Sapir, Guido Tabellini és Gylfi Zoega. 2017. "Európa bizalmi deficitje: Causes and Remedies." London: London: CEPR Press.

Dustmann, Christian, Kristine Vasiljeva és Anna Piil Damm. 2019. "Refugee Migration and Electoral Outcomes" (Menekültmigráció és választási eredmények). *The Review of Economic Studies* 86 (5): 2035-91. <https://doi.org/10.1093/restud/rdy047>.
<https://doi.org/10.1093/restud/rdy047>.

Easterly, William és Steven Pennings. 2020. "Vezetői hozzáadott érték: az egyes nemzeti vezetők növekedési hozzájárulásának értékelése". NBER Working Paper No. 27153, Working Paper Series, május.
<https://doi.org/10.3386/w27153>.

Eatwell, Roger és Matthew Goodwin. 2018. *Nemzeti populizmus: A liberális demokrácia elleni lázadás*. Penguin UK.

EBRD. 2017. "A növekedés fenntartása: A 2017-18-as átmeneti jelentés." London: EBRD (Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank).

- . 2018. "Munka az átmenetben: Átmeneti jelentés 2018-19." London: Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD).

Eco, Umberto. 1995. "Ur-fasizmus." *The New York Review of Books*, június h22,1995.<https://www.nybooks.com/articles/1995/06/22/ur-fascism/>.

Edwards, Sebastian. 2019. "A latin-amerikai populizmusról és annak visszhangjáról a világban". *Journal of Economic Perspectives* 33 (4): 76-99.
<https://doi.org/10.1257/jep.33.4.76>.

Edo, Anthony, Yvonne Giesing, Jonathan és Panu Poutvaara. 2019. "Immigráció és a szélsőbaloldal és a szélsőjobboldal választói támogatása". *European Economic Review* (115június): 99-143.

<https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2019.03.001>.

Eichengreen, Barry. 2018. *A populista kísértés: Gazdasági sérelmek és politikai reakciók a modern korban*. Oxford University Press.

Eichengreen, Barry, Michael Haines, Matthew Jaremski és David Leblang. 2019. "Populisták a választásokon: Gazdasági tényezők az 1896-os amerikai elnökválasztáson". In *Research in Economic History*, szerkesztette Christopher Hanes és Susan Wolcott, 35:91-.

131. Emerald Publishing Limited.

Eichengreen, Barry, Rebecca Mari és Gregory Thwaites. 2020. "Vajon a Brexit jól fog öregedni? Cohorts, Seasoning and the Age-Leave Gradient, Past, Present and Future.", *Economica*, megjelenés előtt.

Enke, Benjamin. 2021. "Erkölcsei értékek és szavazás". *Journal of Political Economy*. megjelenés alatt.

<https://doi.org/10.1086/708857>.

Enke, Benjamin, Ricardo Rodríguez-Padilla és Florian Zimmermann. 2020. "Az erkölcsi univerzalizmus és az ideológia szerkezete". NBER Working Paper No. 27511, Working Paper Series, július.

<https://doi.org/10.3386/w27511>.

Evans John és Hargittai Eszter. 2020. "Ki nem bízik Fauciban? A nyilvánosság hite a tudósok szakértelmében és közös értékeiben a COVID-19 pandémia során". *Socius*, augusztus.

doi:10.1177/2378023120947337

Fajgelbaum, Pablo D., Pinelopi K. Goldberg, Patrick J. Kennedy és Amit K. Khandelwal. 2020. "A visszatérés a protekcionizmushoz." *The Quarterly Journal of Economics* (1351): 1-55.

<https://doi.org/10.1093/qje/qjz036>.

Feigenbaum, James J. és Andrew B. Hall. 2015. "Hogyan reagálnak a jogalkotók a helyi gazdasági sokkokra: Evidence from Chinese Import Competition." *The Journal of Politics* (774): 1012-30.

<https://doi.org/10.1086/682151>.

Fernández, Raquel. 2011. "Does Culture Matter?" In *Handbook of Social Economics*, szerkesztette Jess Benhabib, Alberto Bisin és Matthew O. Jackson, 1. kiadás, 1A:481-510. San Diego: North Holland.

Fetzer, Thiemo. 2019. "Vajon a megszorítások okozták a Brexitet?" *American Economic Review* (10911): 3849-86.

<https://doi.org/10.1257/aer.20181164>.

Fetzer, Thiemo és Carlo Schwarz. 2019. "Vámok és politika: Evidence from Trump's Trade Wars (Bizonyítékok Trump kereskedelmi háborúiból)." CEPR Discussion Paper DP13579, március.

Fetzer, Thiemo, Srinjoy Sen és Pedro CL Souza. 2020. " Lakhatási bizonytalanság, otthonnélküliség és populizmus: Evidence from the UK." CEPR Discussion Paper No. DP14184, március. <https://papers.ssrn.com/abstract=3504613>.

Foster, Chase és Jeffry Frieden. 2017. "A bizalom válsága: Az európaiak kormányzatba vetett bizalmának társadalmi-gazdasági meghatározói." *European Union Politics* (184): 511-35. <https://doi.org/10.1177/1465116517723499>.

Frey, Carl Benedikt, Thor Berger és Chinchih Chen. 2018. "Politikai gépezet: Did Robots Swinging the 2016 US presidential election?" *Oxford Review of Economic Policy* (343): 418-42.

<https://doi.org/10.1093/oxrep/gry007>.

Frey, Carl Benedikt, Giorgio Presidente és Chinchih Chen. 2020. "Demokrácia, kultúra és fertőzés: Political Regimes and Countries Responsiveness to Covid-19". *COVID Economics* 18.

Frieden, Jeffry A., David A. Lake, Michael Nicholson és Aditya Ranganath. 2017. "Gazdasági válság és politikai változások az Egyesült Államokban, 1900-tól napjainkig". Harvard University Working Paper.

Fukuyama, Francis. 2018. *Identitás: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. Farrar, Straus and Giroux.

Funke, Manuel, Moritz Schularick és Christoph Trebesch. 2016. "A végtetekig elmenni: Politics after Financial Crises, 1870-2014". *European Economic Review*, SI: The Post-Crisis Slump, (88szeptember): 227-60.

<https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2016.03.006>.

-. 2020. "A populista vezetők és a gazdaság". CEPR Discussion Paper 15405. London: Centre for Economic Policy Research.

Gadarian, Shana Kushner, Sara Wallace Goodman és Thomas Pepinsky. 2020. "Partisanship, Health Behavior, and Policy Attitudes in the Early Stages of the COVID-19 Pandemic." (Partisanship, Health Behavior, and Policy Attitudes in the Early Stages of the COVID-19 Pandemic). Mimeo, Syracuse University.

<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3562796>.

Gallego, Aina, Thomas Kurer és Nikolas Schöll. 2018. "Végül is nem is olyan zavaró: Hogyan befolyásolja a munkahelyi digitalizáció a politikai preferenciákat". Barcelona GSE Working Paper Series Working Paper No. 1063.

Galofré-Viláshoz
Gregori, Christopher M Meissner, Martin McKee és David Stuckler.

2020. "A megszorítások és a náci párt felemelkedése". NBER Working Paper No. September24106,.

<https://doi.org/10.3386/w24106>.

Garro, Haritz. Elfogadva. "A gazdasági nehézségek politikai következményei: *Journal of Law, Economics, and Organization*: State Economic Activity and Polarization in American Legislatures." *Journal of Law, Economics, and Organization*.

Geddes, Barbara, Joseph George Wright, Joseph Wright és Erica Frantz. 2018. *Hogyan működnek a diktatúrák: Power, Personalization, and Collapse*. Cambridge University Press.

Gennaioli, Nicola és Guido Tabellini. 2019. "Identitás, meggyőződések és politikai konfliktusok". CESifo Working Paper No. July7707,.
<https://papers.ssrn.com/abstract=3418631>.

Gennaro, Gloria, Giampaolo Lecce és Massimo Morelli. 2019. "Intertemporális evidenciák a populizmus stratégiájáról". CEPR Discussion Paper No. DP13804, június.

Gentzkow, Matthew és Jesse M. Shapiro. 2011. "Ideológiai szegregáció online és offline". *The Quarterly Journal of Economics* 126 (4): 1799-1839.
<https://doi.org/10.1093/qje/qjr044>.

Gidron, Noam és Peter A. Hall. 2017. "A társadalmi státusz politikája: A populista jobboldal gazdasági és kulturális gyökerei". *The British Journal of Sociology* 68 (S1): S57-84. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12319>.

Gidron, Noam és Jonathan J. B. Mijs. 2019. "Vajon az anyagi körülmények változásai a populista radikális pártok támogatását mozgatják? Paneladatok bizonyítékai Hollandiából a nagy recesszió idején, 2007-2015". *European Sociological Review* 35 (5): 637-50. <https://doi.org/10.1093/esr/jcz023>.

Giuliano, Paola és Romain Wacziarg. 2020. "Ki szavazott Trumpra? Populizmus és társadalmi tőke." NBER Working Paper No. August27651,.
<https://doi.org/10.3386/w27651>.

Goos, Maarten, Alan Manning és Anna Salomons. 2014. "A munkahelyi polarizáció magyarázata: Routine-Biased Technological Change and Offshoring". *American Economic Review* (1048): 2509-26.
<https://doi.org/10.1257/aer.104.8.2509>.

Goraus, Karolina és Gabriela Inchauste. 2016. "Az adók és transzferek elosztási hatása Lengyelországban". World Bank Policy Research Working Paper No. 7787.

Grossman, Gene M. és Elhanan Helpman. 2020. "Identitáspolitika és kereskedelempolitika". *The Review of Economic Studies*, július.

<https://doi.org/10.1093/restud/rdaa031>.

Grossman, Guy, Soojong Kim, Jonah Rexer és Harsha Thirumurthy. 2020. "A politikai pártállás befolyásolja a kormányzók COVID-19 megelőzésre vonatkozó ajánlásaira adott viselkedési válaszokat az Egyesült Államokban". *PNAS* (1739): 24144-24153.

Guess, Andrew M., Brendan Nyhan és Jason Reifler. 2020. "A nem megbízható webhelyeknek való kitettség a 2016-os amerikai választásokon". *Nature Human Behaviour* 4 (5): 472-80. <https://doi.org/10.1038/s41562-020-0833-x>.

Guess, Andrew, Jonathan Nagler és Joshua Tucker. 2019. "Kevesebb, mint gondolnád: Az álhírek terjesztésének elterjedtsége és előrejelzői a Facebookon". *Science Advances* (51).

<https://doi.org/10.1126/sciadv.aau4586>.

Guiso, Luigi, Helios Herrera, Massimo Morelli és Tommaso Sonno. 2019. "Globális válságok és populizmus: The Role of Eurozone Institutions." *Economic Policy* 34 (97): 95-139.

<https://doi.org/10.1093/epolic/eiy018>.

-. 2020. "A gazdasági bizonytalanság és a populizmus kereslete Európában". Publikálatlan, május. <https://www.heliosherrera.com/populism.pdf>.

Guiso, Luigi, Paola Sapienza és Luigi Zingales. 2011. "A polgári tőke mint hiányzó láncszem". In *Handbook of Social Economics*, szerkesztette Jess Benhabib, Alberto Bisin és Matthew O. Jackson, 1. kiadás, 1A:417-80. San Diego: North Holland.

Guriev, Szergej. 2018. "Az átmeneti reform felülvizsgálata." In *Strukturális reformok a növekedésért és a kohézióért: Lessons and Challenges for CESEE Countries and a Modern Europe*, szerkesztette Ewald Nowotny, Doris Ritzberger-Grunwald, and Helene Schuberth, 7-20. Massachusetts: Edward Elgar Publishing.

Guriev, Sergei és Daniel Treisman. 2019. "Információs autokraták." *Journal of Economic Perspectives* (334): 100-127.

<https://doi.org/10.1257/jep.33.4.100>.

Guriev, Sergei, Nikita Melnikov és Ekaterina Zhuravskaya. 2019. "A 3G internet és a kormányzatba vetett bizalom". Nem publikált, június.

<https://doi.org/10.2139/ssrn.3456747>.

Gurri, Martin. 2018. *A közönség lázadása: A hatalom válsága az új évezredben*. Stripe Press.

Gyöngyösi Gyozo és Verner Emil. 2020. "Pénzügyi válság, hitelező-adóstárs konfliktus és populizmus". MIT Sloan Working Paper 5480-18, szeptember.

Haegel, Florence és Nonna Mayer. 2018. "Oly közel, mégis oly távol: A francia Nemzeti Front és a Les R´epublicains (2007-2017)". In *Trumping the Mainstream: The Conquest of Democratic Politics by the Populist Radical Right*, szerkesztette Lise Esther Herman és James Muldoon, 222-45. London: Routledge.

Haidt, Jonathan és Tobias Rose-Stockwell. 2019. "A közösségi hálózatok sötét pszichológiája: Why it feels like it all is going haywire" (Miért érezzük úgy, hogy minden a feje tetejére áll). *The Atlantic*.

Halberstam, Yosh és Brian Knight. 2016. "Homofília, csoportméret és a politikai információk terjedése a társadalmi hálózatokban: Evidence from Twitter." *Journal of Public Economics* (143november): 73-88.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2016.08.011>.

Halla, Martin, Alexander F. Wagner és Josef Zweimu"ller. 2017. "Bevándorlás és a szélsőjobboldalra való szavazás". *Journal of the European Economic Association* 15 (6): 1341-85. <https://doi.org/10.1093/jeea/jvx003>.

Hangartner, Dominik, Elias Dinas, Moritz Marbach, Konstantinos Matakos és Dimitrios Xefteris. 2019. "Does Exposure to the Refugee Crisis Make Natives More Hostile?" (A menekültválságnak való kitettség ellenségesebbé teszi az őslakosokat?) *American Political Science Review* 113 (2): 442-55. <https://doi.org/10.1017/S0003055418000813>.

Harrison, Ann, John McLaren és Margaret McMillan. 2011. "A kereskedelem és az egyenlőtlenség legújabb perspektívái". *Annual Review of Economics* (31): 261-89.
<https://doi.org/10.1146/annurev.economics.102308.124451>.

Hassan, Tarek A., Stephan Hollander, Laurence Van Lent és Ahmed Tahoun. 2019. "Cégszintű politikai kockázat: mérés és hatások". *The Quarterly Journal of Economics* (1344): 2135-2202.
<https://doi.org/10.1093/qje/qjz021>.

Hetland, Gabriel. 2018. "A radikális baloldali populizmus ígérete és veszélyei: The Case of Venezuela." *Journal of World-Systems Research* 24 (2): 277-92.
<https://doi.org/10.5195/jwsr.2018.868>.

Hobsbawm, E. J. 1952. "The Machine Breakers." *Past & Present* 1 (1): 57-70.
<https://doi.org/10.1093/past/1.1.57>.

Hobsbawm, Eric és George Rud´e. 1969. *Swing kapitány*. New York: Pantheon Books.

Hummels, David, Jakob Munch és Chong Xiang. 2016. "Nincs fájdalom, nincs nyereség: Az export hatása az erőfeszítésre, a sérülésre és a betegségre". NBER Working Paper No. July22365,
<https://doi.org/10.3386/w22365>.

Im, Zhen Jie, Nonna Mayer, Bruno Palier és Jan Rovny. 2019. "A 'Losers of

Automatizálás": Az automatizálás: A szavazatok tárháza a radikális jobboldal számára?" *Research & Politics* (61): 2053168018822395.

<https://doi.org/10.1177/2053168018822395>.

Inglehart, Ronald. 1971. "A csendes forradalom Európában: Generációk közötti változás a posztindusztriális társadalmakban". *American Political Science Review* (654): 991-1017. <https://doi.org/10.2307/1953494>.

Inglehart, Ronald és Pippa Norris. 2017. "Trump és a populista autoriter pártok: The Silent Revolution in Reverse." *Perspectives on Politics* 15 (2): 443-54.

<https://doi.org/10.1017/S1537592717000111>.

Ionescu, Ghita és Ernest Gellner. 1969 "Bevezetés", in Ghita Ionescu és Ernest Gellner, (szerk.) *Populizmus: Jelentése és nemzeti jellege*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1969.

Ivaldi, Gilles. 2015. "A medián gazdasági válságválasztó felé? A Front National új baloldali gazdasági programja Franciaországban". *French Politics* 13 (4): 346-69.

<https://doi.org/10.1057/fp.2015.17>.

Ivaldi, Gilles és Maria Elisabetta Lanzone. 2016. "A francia Front National: Organizációs változás és alkalmazkodás Jean-Marie-től Marine Le Penig". In *Understanding Populist Party Organisation: The Radical Right in Western Europe*, szerkesztette Reinhard Heinisch és Oscar Mazzoleni, 131-58. Palgrave Studies in European Political Sociology. London: Palgrave Macmillan UK.

https://doi.org/10.1057/978-1-137-58197-6_6.

Jackman, Robert W. és Karin Volpert. 1996. "A szélsőjobboldali pártoknak kedvező feltételek Nyugat-Európában". *British Journal of Political Science* 26 (4): 501-21.

<https://doi.org/10.1017/S0007123400007584>.

Jensen, J. Bradford, Dennis P. Quinn és Stephen Weymouth. 2017. "A nemzetközi kereskedelem nyertesei és vesztesei: Az amerikai elnökválasztásra gyakorolt hatások". *International Organization* (713): 423-57.

<https://doi.org/10.1017/S0020818317000194>.

Jones, Benjamin F. és Benjamin A. Olken. 2005. "Do Leaders Matter? Nemzeti vezetés és növekedés a második világháború óta." *The Quarterly Journal of Economics* (1203): 835-64.

<https://doi.org/10.1093/qje/120.3.835>.

Judis, John B. A 2016. *populista robbanás: Hogyan alakította át a nagy recesszió az amerikai és az európai politikát*. Columbia Global Reports.

Kaplanoglou, Georgia, Vassilis T. Rapanos és Ioanna C. Bardakas. 2015. "Számít-e a méltányosság a költségvetési konszolidáció sikere szempontjából?" *Kyklos* 68 (2): 197-219. <https://doi.org/10.1111/kykl.12080>.

Kaufman, Robert R. és Barbara Stallings. 1991. "A latin-amerikai populizmus politikai gazdaságtana". In *The Macroeconomics of Populism in Latin America*, szerkesztette Rudiger Dornbusch és Sebastian Edwards. The University of Chicago Press.

Karakas, Leyla és Devashish Mitra (2019). "Bevándorláspolitika az identitáspolitika jelenlétében". Mimeo, Syracuse University.

Kavakli, Kerim Can. (2020). "A populista vezetők lassabban reagáltak a COVID-19 pán- demikra? Evidence from a Global Sample." Mimeo, Bocconi.

Kazin, Michael. 1998. *A populista meggyőzés: An American History*. Cornell University Press.

Kinder, Donald R. és D. Roderick Kiewiet. 1981. "Szociotróp politika: The American Case." *British Journal of Political Science* 11 (2): 129-61.

<https://doi.org/10.1017/S0007123400002544>.

Klein, Ezra. 2020. *Miért vagyunk polarizáltak*. Profile Books.

Krastev, Ivan és Stephen Holmes. 2018. "Kelet-Európa magyarázata: az utánzás és elégedetlenségei". *Journal of Democracy* (293): 117-28.

Kuziemko, Ilyana, Michael I. Norton, Emmanuel Saez és Stefanie Stantcheva. 2015. "Mennyire rugalmasak az újraelosztási preferenciák? Evidence from Randomized Survey Ex- periments." *American Economic Review* 105 (4): 1478-1508.

<https://doi.org/10.1257/aer.20130360>.

Lazer, David M. J., Matthew A. Baum, Yochai Benkler, Adam J. Berinsky, Kelly M. Greenhill, Filippo Menczer, Miriam J. Metzger, Brendan Nyhan, Gordon Pennycook, David Rothschild, Michael Schudson, Steven A. Sloman, Cass R. Sunstein, Emily A. Thorson, Duncan J. Watts és Jonathan L. Zittrain. 2018. "Az álhírek tudománya". *Science* (3596380): 1094-96.

<https://doi.org/10.1126/science.aao2998>.

Lechler, Marie. 2019. "Foglalkoztatási sokkok és EU-ellenes hangulat". *European Journal of Political Economy* 59 (szeptember): 266-95.

<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2019.03.005>.

Levitsky, Steven és Daniel Ziblatt. 2018. *Democracies Die: What History Reveals About Our Future*. Penguin UK.

Levy, Gilat, Ronny Razin és Young. 2020. "Misspecified Politics and the Recurrence

a populizmusról." Mimeo, London School of Economics and Political Science, március.

Lewis, Paul, Caelainn Barr, Se' an Clarke, Antonio Voce, Cath Levett és Pablo Guti' errez. 2019. "Revealed: The Rise and Rise of Populist Rhetoric". *The Guardian*, 2019. március 6. <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2019/mar/06/revealed-the-rise-and-rise-of-populist-rhetoric>.

Lewis-Beck, Michael S. és Mary Stegmaier. 2000. "Az elektorális eredmények gazdasági meghatározói". *Annual Review of Political Science* (31): 183-219. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.3.1.183>.

Lewis-Beck, Michael S., Richard Nadeau és Angelo Elias. 2008. "Gazdaság, párt és a szavazat: Causality Issues and Panel Data". *American Journal of Political Science* (521): 84-95.

Liberini, Federica, Michela Redoano, Antonio Russo, ' angel Cuevas és Cuevas. 2020. "Politika a Facebook-korszakban - bizonyítékok a 2016-os amerikai elnökválasztásokról." CESifo Working Paper No. 8235.

Lonsky, Jakub. 2020. "Csökkenti-e a bevándorlás a szélsőjobboldaliak népszerűségét? Evidence from Finnish Municipalities." *Journal of Population Economics*, július. <https://doi.org/10.1007/s00148-020-00784-4>.

Magyar, B' alint. 2016. *Posztkommunista maffiaállam: Magyarország esete*. Budapest: Budapest: Central European University Press.

Makridis, Christos és Jonathan Rothwell. 2020. "A politikai ~~piac~~ ^{piac} valódi költségei: Evidence from the COVID-19 Pandemic". Mimeo, MIT.

Malgouyres, Cl' ement. 2017a. "A kínai importverseny hatása a foglalkoztatás és a bérek helyi szerkezetére: Evidence from France." *Journal of Regional Science* (573): 411-41. <https://doi.org/10.1111/jors.12303>.

- . 2017b. "Kereskedelmi sokkok és szélsőjobboldali szavazatok: Evidence from French presidential elections." Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS 2017/21, március. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2942173>.

Manacorda, Marco, Edward Miguel és Andrea Vigorito. 2011. "Kormányváltások és politikai támogatás". *American Economic Journal: Applied Economics* 3 (3): 1-28. <https://doi.org/10.1257/app.3.3.1>.

Margalit, Yotam. 2011. "Költséges munkahelyek: Kereskedelemmel kapcsolatos elbocsátások, kormányzati kompenzáció és a szavazás az amerikai választásokon". *American Political Science Review* (1051): 166-88.

<https://doi.org/10.1017/S000305541000050X>.

- . 2019. "A gazdasági bizonytalanság és a populizmus okai, újragondolva". *Journal of Economic Perspectives* (334): 152-70.

<https://doi.org/10.1257/jep.33.4.152>.

Mariani, Lucas Argentieri, Jessica Gagete-Miranda és Paula Retzl. 2020. "A szavak fájhatnak: Hogyan változtathatja meg a politikai kommunikáció egy járvány ütemét". Mimeo, UNC.

Marin, Dalia. 2018. "Globális értékláncok, a robotok felemelkedése és az emberi tőke". *Wirtschaftsdienst* 98 (1): 46-49.

<https://doi.org/10.1007/s10273-018-2276-9>.

<https://doi.org/10.1007/s10273-018-2276-9>.

Marx, Karl és Friedrich Engels. 1848. *A Kommunista Párt kiáltványa*. Marzouki, Nadia, Duncan McDonnell és Olivier Roy. 2016. *Az emberek megmentése: Hogyan A populisták eltérítik a vallást*. C. Hurst & Company (Publishers) Limited.

Matsen, Egil, Gisle J. Natvik és Ragnar Torvik. 2016. "Petro populizmus." *Journal of Development Economics* 118 (January): 1-12.

<https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2015.08.010>.

<https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2015.08.010>.

Mayda, Anna Maria, Giovanni Peri és Walter Steingress. Hamarosan megjelenik. "A bevándorlás politikai hatása: Evidence from the United States." *American Economic Journal: Applied Economics*.

<https://doi.org/10.1257/app.20190081>.

Mertens, Karel. 2018. "The Near Term Growth Impact of the Tax Cuts and Jobs Act (Az adócsökkentési és foglalkoztatási törvény rövid távú növekedési hatása)." Federal Reserve Bank of Dallas Research Department Working Paper No.

h1803.<https://doi.org/10.24149/wp1803>.

Milosh, Maria, Marcus Painter, Konstantin Sonin, David Van Dijke, és Austin Wright .2020. "A pártállamiság leleplezése: A polarizáció hogyan befolyásolja a közvélemény válaszait a kol- lektív kockázatokra." University of Chicago, Becker Friedman Institute for Economics Working Paper No. 2020-102.

Minkenberg, Michael. 2018. "A vallás és a radikális jobboldal." In *The Oxford Handbook of the Radical Right*, szerkesztette Jens Rydgren, 366-93. Oxford University Press.

Morgan, Stephen L. "2018.Status Threat, Material Interests, and the Presidential2016 Vote" (Státuszfenyegetés, anyagi érdekek és az elnökválasztás). *Socius: Socius: Sociological Research for a Dynamic World* 4 (július):

<https://2378023118788217./doi.org/10.1177/2378023118788217>.

Moriconi, Simone, Giovanni Peri és Riccardo Turati. 2018. "A bevándorlók képessége és

az őslakosok szavazata: Bevándorlás és nacionalizmus a 2007-2016 közötti európai választásokon". NBER Working Paper No. W25077, szeptember.

Mounk, Yascha. 2018. *The People Vs. Democracy: Miért van veszélyben a szabadságunk és hogyan menthetjük meg*. Harvard University Press.

Mudde, Cas. 2004. "A populista korszellem." *Kormány és ellenzék* (394): 541-63.

<https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>.

- . 2007. *Populista radikális jobboldali pártok Európában*. Cambridge University Press. Mudde, Cas és Cristóbal Rovira Kaltwasser. 2017. *Populizmus: A Very Short Intro-dukció*. Oxford University Press.

Mukand, Sharun és Dani Rodrik. 2018. "Az eszmék politikai gazdasága: Az eszmékről és az érdekekről a politikai döntéshozatalban." NBER Working Paper No. 24467, március. <https://doi.org/10.3386/w24467>.

Jan-Werner. 2016. *Mi a populizmus?* University of Pennsylvania Press.

Karsten és Carlo Schwarz. 2020. "A hashtagektől a gyűlölet-bűncselekményig: Twitter és a kisebbségellenes érzelmek." Mimeo, Warwick University. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3149103>.

- . 2021. "A gyűlölet lángjainak szítása: a közösségi média és a gyűlölet-bűncselekmények". *Journal of the European Economic Association*.

Mutz, Diana C. 2018. "A státuszfenyegetettség, nem a gazdasági nehézségek magyarázzák a 2016-os elnökválasztási szavazást". *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115 (19): E4330-39. <https://doi.org/10.1073/pnas.1718155115>.

Norris, Pippa és Ronald Inglehart. 2019. *Kulturális visszahatás: Trump, Brexit és a tekintélyelvű populizmus*. Cambridge University Press.

Noury, Abdul és Gerard Roland. 2020. "Identitáspolitika és populizmus Európában". *Annual Review of Political Science* 23 (1): 421-39. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-033542>. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-050718-033542>.

Nyhan, Brendan. 2020. "Tények és mítoszok a tévhitekről". *Journal of Economic Perspectives* (343): 220-36. <https://doi.org/10.1257/jep.34.3.220>.

Ochsner, Christian és Felix Roesel. 2019. "A történelem mozgósítása." Mimeo, Zürichi Egyetem.

Oliver, J. Eric és Thomas J. Wood. 2014. "Összeesküvés-elméletek és a tömegvélemény paranoid stílusa(i)". *American Journal of Political Science* (584): 952-66. <https://doi.org/10.1111/ajps.12084>.

Papaioannou, Elias. 2020. "A Comment on: Az állami kapacitás, a viszonzóság és a

Társadalmi szerződés' Timothy Besley tollából." *Econometrica* (884): 1351-58. <https://doi.org/10.3982/ECTA18028>.
<https://doi.org/10.3982/ECTA18028-58>.
<https://doi.org/10.3982/ECTA18028>.

Papaioannou, Elias és Gregorios Siourounis. 2008. "Demokratizálódás és növekedés". *The Economic Journal* 118 (532): 1520-51.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2008.02189.x>.

Pastor, Lubos és Pietro Veronesi. 2020. "Inequality Aversion, Populism, and the Backlash Against Globalization." (Az egyenlőtlenségtől való idegenkedés, a populizmus és a globalizáció elleni visszahatás). Chicago Booth Research Paper No. 20-11, május.
<https://doi.org/10.2139/ssrn.3224232>.

Payne, Stanley G. 1996. *A fasizmus története, 1914-1945*. London: Routledge.

Pavcnik, Nina. 2017. "A kereskedelem hatása az egyenlőtlenségre a fejlődő országokban".

Előadás a Fostering a Dynamic Global Economy, Jackson Hole Economic Policy Symposium, Jackson Hole, WY.

Peri, Giovanni. 2016. "Bevándorlók, termelékenység és munkaerőpiacok". *Journal of Economic Perspectives* (304): 3-30.
<https://doi.org/10.1257/jep.30.4.3>.

Persson, Torsten és Guido Tabellini. 2009. "Demokratikus tőke: A politikai és gazdasági változások kapcsolódási pontjai." *American Economic Journal: Macroeconomics* 1 (2): 88-126.
<https://doi.org/10.1257/mac.1.2.88>.

Petrova, Maria, Gregor Schubert és Pinar Yildirim. 2020. "Automatizálás, munkahelyek elvesztése és a populizmus támogatása". Mimeo, UPF.

Philippon, Thomas. 2019. *A nagy fordulat: Hogyan mondott le Amerika a szabad piacokról*. Harvard University Press.

Pierce, Justin R. és Peter K. Schott. 2016. "Az amerikai feldolgozóipari foglalkoztatás meglepően gyors csökkenése". *American Economic Review* 106 (7): 1632-62. <https://doi.org/10.1257/aer.20131578>.

-. 2020. "A kereskedelem liberalizációja és a halandóság: Evidence from US Counties." *American Economic Review*: (21): 47-64.
<https://doi.org/10.1257/aeri.20180396>.

Pinker, Steven. 2018. *Megvilágosodás most: Az ész, a tudomány, a humanizmus és a haladás mellett*. Penguin Random House LLC.

Ponticelli, Jacopo és Hans-Joachim Voth. 2020. "Szigorítás és anarchia: Költségvetési megszorítások és társadalmi zavargások Európában, 1919-2008". *Journal of Comparative Economics* 48 (1): 1-19.

<https://doi.org/10.1016/j.jce.2019.09.007>.

Polk, Jonathan, Jan Rovny, Ryan Bakker, Erica Edwards, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Jelle Koedam, Filip Kostelka, Gary Marks, Gijs Schumacher, Marco Steenbergen, Milada Anna Vachudova és Marko Zilovic. 2017. "Az antielitizmus és a politikai korrupció csökkentése fontosságának magyarázata az európai politikai pártok számára a Chapel Hill-i szakértői felmérés adatai alapján". *Research & Politics* 4 (1): <https://doi.org/10.1177/2053168016686915>.

Postel, Charles. 2007. *A populista vízió*. Oxford University Press.

Putnam, Robert D. 2000. *Bowling Alone: Az amerikai közösség összeomlása és újjászületése*. New York: Simon and Schuster.

Rajan, Raghuram. 2019. *A harmadik pillér: Hogyan hagyják a piacok és az állam maguk mögött a közösséget*. Penguin Publishing Group.

Rodrik, Dani. 2018a. "A populizmus és a globalizáció közgazdaságtana". *Journal of International Business Policy* (11): 12-33. <https://doi.org/10.1057/s42214-018-0001-4>.

- . 2018b. "Is Populism Necessarily Bad Economics?" (A populizmus szükségszerűen rossz közgazdaságtan?) *AEA Papers and Proceedings* 108 (május): 196-99. <https://doi.org/10.1257/pandp.20181122>.

Romarri, Alessio. 2020. "Növelik-e a szélsőjobboldali polgármesterek a gyűlölet-bűncelekmények valószínűségét? Evidence From Italy." August. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3506811>.

Rooduijn, Matthijs, Stijn Van Kessel, Caterina Froio, Andrea Pirro, Sarah De Lange, Daphne Halikiopoulou, Paul Lewis, Cas Mudde és Paul Taggart. 2019. "A Pop-uList: An Overview of Populist, Far Right, Far Left and Eurosceptic Parties in Europe." www.popu-list.org.

Rose, Andrew K. "2019. Soft Power és export". *Review of International Economics* 27 (5): 1573-90. <https://doi.org/10.1111/roie.12435>.

Rosling, Hans, Ola Rosling és Anna Rosling Rönnlund. 2018. *Tényszerűség: Tíz ok, amiért tévedünk a világgal kapcsolatban - és miért jobbak a dolgok, mint gondolnánk*. Flatiron Books.

Rydgren, Jens. 2018. "A radikális jobboldal: A Radikális Radikális: Bevezetés." In *The Oxford Handbook of the Radical Right*, szerkesztette Jens Rydgren, 1-16. Oxford University Press.

Sampson, Thomas. 2017. "Brexit: The Economics of International Disintegration."

Journal of Economic Perspectives (314): 163-84.

<https://doi.org/10.1257/jep.31.4.163>.

Sandel, Michael J. *Public2005. Philosophy: Essays on Morality in Politics*. Harvard University Press.

Sandel, Michael J. *Az érdem 2020.zsarnoksága: Why the Promise of Moving Up Is Pulling America Apart*. Allen Lane - Penguin.

Sasso, Greg és Massimo Morelli. 2020. "Irodisták a populizmus alatt". SocArXiv, február. <https://doi.org/10.31235/osf.io/uznxd>.

Schumacher, Gijs és Kees van Kersbergen. 2016. "Alkalmazkodnak-e a mainstream pártok a populista pártok jóléti sovinizmusához?" *Party Politics* 22 (3): 300-312. <https://doi.org/10.1177/1354068814549345>.

Serwicka Ilona és Nicol`o Tamberi. 2018. "Nem támogatjuk Nagy-Britanniát: FDI-beáramlások a Brexit-referendum óta". UK Trade Policy Observatory Briefing Paper október23,.

Shayo, Mózes. 2009. "A társadalmi identitás modellje a politikai gazdaságtanban való alkalmazással: Nemzet, osztály és újraelosztás". *American Political Science Review* 103 (2): 147-74.

<https://doi.org/10.1017/S0003055409090194>.

- . 2020. "Társadalmi identitás és gazdaságpolitika". *Annual Review of Economics* (12augusztus): 355-89.

<https://doi.org/10.1146/annurev-economics-082019-110313>.

Simonov, Andrey, Szymon Sacher, Jean-Pierre Dub és Shirsho Biswas. 2020. "A Fox News meggyőző hatása: Társadalmi távolságtartás hiánya a Covid-járvány idején19". Mimeo, Columbia.

Springford, John, Philip McCann, Bart Los és Mark Thissen. 2016. "Brexiting Yourself in the Foot: Miért Nagy-Britannia euroszkeptikus régiói veszítenek a legtöbbet az EU-ból való kilépéssel?". Centre for European Reform.

Steinmayr, Andreas . Elfogadva. Kontakt versus expozíció: A menekültek jelenléte és a szélsőjobboldali szavazatok." *The Review of Economics and Statistics*, 1-47. https://doi.org/10.1162/rest_a_00922.

Swami, Vireb és David Barron. 2020. "Analitikus gondolkodás, a koronavírus (COVID-19) összeesküvés-elméletek elutasítása és a kötelező társadalmi eltávolításnak való megfelelés: Direct and Indirect Relationships in a Nationally Representative Sample of Adults in the United Kingdom." (Közvetett és közvetett összefüggések az Egyesült Királyságban felnőttek országosan reprezentatív mintájában). OSF előnyomtatványok

<https://doi.org/10.31219/osf.io/nmx9w>

Sunstein, Cass R. *Republic2001..Com*. Princeton: Princeton University Press.

-.

2017.

A megosztott demokrácia a közösségi média korában.

Princeton:

Princeton University Press.

Szeidl Ádám és Szucs Ferenc. Hamarosan megjelenik. "Médiakaparás a Favor Ex- change révén". *Econometrica*.

Tabellini, Marco. 2020. "A bevándorlók ajándékai, a bennszülöttek bajai: A népvándorlás korának tanulságai." *The Review of Economic Studies* (871): 454-86. <https://doi.org/10.1093/restud/rdz027>.

Tajfel, Henri. 1974. "Társadalmi identitás és csoportközi viselkedés". *Social Science Information* (132): 65-93.

<https://doi.org/10.1177/053901847401300204>.

Thewissen, Stefan és David Rueda. 2019. "Az automatizálás és a jóléti állam: Technological Change as a Determinant of Redistribution Preferences (A technológiai változás mint az újraelosztási preferenciák meghatározója)". *Comparative Political Studies*, február.

<https://doi.org/10.1177/0010414017740600>.

Tufekci, Zeynep. 2018. "Hogyan jutottunk el a közösségi médián keresztül a Tahrir tértől Donald Trumpig". *MIT Technology Review*.

Turner, John C., Michael A. Hogg, Penelope J. Oakes, Stephen D. Reicher és Margaret S. Wetherell. 1987. *A társadalmi csoport újrafelfedezése: A Self-Categorization Theory*. Basil Blackwell.

Van Kessel, Stijn. 2015. *Populista pártok Európában: Az elégedetlenség ügynökei?*

Springer. Van Straelen, Henry. 2018. "A recessziótól a forradalomig: Lakásvagyon és Politikai polarizáció." Mimeo, Kellogg School of Management, Northwestern University.

Vertier, Paul és Max Viskanic. 2018. "A 'dzsungel' lebontása: Migránsok áttelepítése és a szélsőséges szavazások Franciaországban". CESifo Working Paper No. 6927.

Viskanic, Max. 2019. "Félelem és undor a kampánykörúton: A bevándorlás okozta a Brexitet?" Mimeo, Sciences Po.

Voigtlander, Nico és Hans-Joachim Voth. 2012. "Perpetuated Persecution Perpetuated: The Medieval Origins of Anti-Semitic Violence in Nazi Germany (Az antiszemita erőszak középkori eredete a náci Németországban)". *The Quarterly Journal of Economics* (1273): 1339-92.

<https://doi.org/10.1093/qje/qjs019>.

- . 2019. "Highway to Hitler." NBER Working Paper No. 20150, január.

<https://doi.org/10.3386/w20150>.

Volkens, Andrea, Pola Lehmann, Therese Matthiess, Nicolas Merz, Sven Regel és Anika Werner. 2016. *A Manifesztum adatgyűjtés. Manifesto Project* (MRG/CMP/MARPOR). Version 2016a. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).

Voth, Hans-Joachim, Sebastian Doerr, Stefan Gissler és Jos´e Luis Peydr´o. 2020. "A pénzügyektől a fasizmusig: Az 1931-es németországi bankválság valódi hatása". CEPR Discussion Paper DP12806, június.

Vosoughi, Soroush, Deb Roy és Sinan Aral. 2018. "Az igaz és hamis hírek terjedése az interneten". *Science* (3596380): 1146-51.

<https://doi.org/10.1126/science.aap9559>.

Wagner, Alexander F., Richard J. Zeckhauser és Alexandre Ziegler. 2018. "A cégek egyenlőtlen jutalmazása: Stock Market Responses to the Trump Election and the Corporate Tax Reform" (Tőzsdei válaszok a Trump-választásra és a társasági 2017adóreformra). *AEA Papers and Proceedings* 108 (May): 590-96.

<https://doi.org/10.1257/pandp.20181091>. <https://doi.org/10.1257/pandp.20181091>.

Wuttke, Alexander, Christian Schimpf és Harald Schoen. 2020. "Amikor az egész nagyobb, mint a részek összege: On the Conceptualization and Measurement of Populist Attitudes and Other Multidimensional Constructs." (A populista attitűdök és más többdimenziós konstrukciók konceptualizálásáról és méréséről). *American Political Science Review* (1142): 356-74.

<https://doi.org/10.1017/S0003055419000807>.

Zsuravszkaja, Jekatyerina, Maria Petrova és Ruben Enikolopov. 2020. "Az internet és a közösségi média politikai hatásai". *Annual Review of Economics* 12 (1): 415-38.

<https://doi.org/10.1146/annurev-economics-081919-050239>.

<https://doi.org/10.1146/annurev-economics-081919-050239>.

Zucco, Cesar. 2013. "When Payouts Pay Off: Conditional Cash Transfers and Voting Behavior in Brazil 2002-10." (Amikor a kifizetések kifizetődnek: feltételes készpénzátutalások és a szavazási magatartás Brazíliában 2002-10). *American Journal of Political Science* 57 (4): 810-22. <https://doi.org/10.1111/ajps.12026>.

Zucman, Gabriel. 2015. *A nemzetek rejtett gazdagsága: Az adóparadicsomok csapása*. Chicago: University of Chicago Press.

